

Proletarec

Slovensko Glasilo Jugoslovanske Socialistične Zveze

Published by JUGOSLOVANSKA DELAVSKA TISKOVNA DRUŽBA (Jugoslav Workmen's Publ. Co.), Chicago.

STEV.—NO. 920.

CHICAGO, ILL., 30. aprila (April 30th), 1925.

LETO (Vol.) XX.

Upravništvo (Office) 3639 WEST 26th ST., CHICAGO, ILL.—Telephone, Rockwell 2864.

Entered as second-class matter, Dec. 6, 1907, at the post office at Chicago, Ill., under the Act of Congress of March 3, 1879.

IZHAJA VSAK ČETRTEK

Naročnina—Subscription Rates:
United States and Canada: \$3.00 vse leto (per year), \$1.75 pol leta (half year)
Foreign Countries: \$3.50 za leto (per year), \$2.00 pol leta (half year).

NAŠ JUBILEJ!

PROLETAREC je pred vami dvajseti maj, dvajseto leto. V zgodovini dvajset let ni mnogo. A je lahko tudi mnogo. Kajti v gotovih dobah se v letu ali dveh ali v desetih dogode veliki preobrati, ki določijo družbi usmerjeno pot za dolga desetletja, stoletja.

V življenju človeka ni dvajset let nikaka visoka starost. V razvoju komaj da je pika. Ali v zgodovini socialističnega lista je dvajset let mnogo. V zgodovini "Proletarca", ki je več kakor pa zgodovina lista kot takega, je dvajset let doba.

"Proletarec" je list borbe. Spočet je bil v borbi. Živel je v nji. In živi v borbi! Velika je vrsta tistih, ki so se ga oklepali, še večja tistih, ki so ga napadali. Ostal je! Viharjev ni bilo malo. Premagal jih je! Nasprotnikov, kdo bi jih preštel! A "Proletarec" jih je preštel in jih po vrsti postavljaj na stran. Še danes so tam. Ali nasprotnikov ni imel samo v posameznikih. "Proletarec" je list idej, list načel, glasnik bodočnosti, oznanjevalec socializma! In bori se proti vsemu, kar ovira razmah socializmu. Kajti "Proletarec" je socialistični list!

Leta 1905 so se zbirali maloštevilni sodrugi, se posvetovali in kovali načrte za ustanovitev svojega glasila, socialističnega glasila! Bil je to prvi poskus med zavednim jugoslovanskim delavstvom v tej deželi, ustanoviti jugoslovanski socialističen list. Bil je uspešen poskus. Dokaz je pred vami, držite ga v rokah!

Koliko je bilo slovenskih in drugih jugoslovanskih socialistov v Ameriki l. 1904 in 1905, ko se je rodila ideja za ustanovitev socialističnega glasnika? Malo, jako malo! Ali to malo število je zastopalo luč, bodočnost, razvoj, moč sile in vere v pravično stvar!

Pred dvajsetimi leti še zaničevano, smešeno, brezpravno, preganjano gibanje je danes svetovna sila! In postaja z vsakim dnem jačja. Ko se je pojavil "Proletarec", je bilo socialistično gibanje že močno. A bilo je še vedno zaničevano, ne samo med vlastodržci, ampak od delavstva samega. Dnevi so tekli, borba se je nadaljevala, mlini razvoja so mleli! Proletariat se je zbudil, pričel je misliti in je spoznal vrednost dela—svojega dela!

Socialistično časopisje, dasi v primeri z meščanskim, še vedno šibko, je vendar že mogočen faktor, veliko mogočnejši kakor je bil pred dvajsetimi leti. Med ameriškimi Slovenci so bili takrat redki tisti, ki so vedeli kaj je socializem, malo takih, ki bi bili razredno zavedni, malo takih ki bi znali in hoteli vztrajati. A bilo jih je dovolj, da so ustanovili svoj list, dovolj da so ga vzdržali, dovolj da so premagali vpliv mračnjaštva, dovolj da so potlačili vpliv koristolovskih elementov, kateri so zavajali neuko delavstvo.

Četa sodrugov je rasla in postala sila v našem javnem življenju. Jugoslovanska Socialistična Zveza se je iz male organizacije nekoliških klubov razvila v močno socialistično skupino, ki je v zvezi s socialistično stranko tvorila važen del gibanja razredno zavednega delavstva v tej deželi.

Prišle so krize in prizadejale naši organizaciji in glasilu velike udarce. Valovi so butali, sovražne sile so se zaganjale v nas, vse zamanj!

Jugoslovanska Socialistična Zveza živi, in "Proletarec" živi!

Tak je naš jubilej! Časten, in ponosni smo nanj!

vseh dežela

Proletarci

zdržite se!

PROLETAREC

LIST ZA INTERESE DELAVSKEGA LJUDSTVA

Stev. I.

Chicago, Januar 1906

Leto I.

Vsem sodrugom in naročnikom na znanje!

Z današnjo izdajo "Proletarca" so slovenski završni delavci v Ameriki stopili v javnost, ustanovili so list, ki je v resnici lastnina vseh zavodnih slovenskih delavcev, ki so organizirani v ameriških socialističnih klubih.

Do danes slovenski delavci v Ameriki niso imeli lista, v katerem bi lahko povedali odprto svoje mišljenje, ker je vsaki lastnik slov. ameriških časnikov privoščil le to priobčiti, kar je neso njegovemu "šestfu". Se le z ustanovitvijo "Proletarca" se je naredilo konec tem fatalnim mermoram, razmeram, ki so vstvarile med ameriški Slovenci dvomljivo ekzistenco, ki so slovenske ameriške delavce zavajali na kriva pota. Mesto da bi jih poučili, da je kapitalizem edini smertni sovražnik delavcev.

V "Proletarcu" bode lahko vsakdo povedal svoje mišljenje, ne da bi se mu bilo treba bati, da se boje dopis zavrgel, ker morda ne ugaja uredniku ali komu drugemu. "Proletarec" bode prinašal ameriške novice, satirične notice, socialno gospodarske in politične članke, zgodovinske spise, povesti, erte itd. Izhajal bode sedaj le enkrat v mesecu na osemih ali več straneh. Cena za celo leto mu je le 50c. Naročnina naj se pošila sodrugu Antonu Prešernu, 678 W 17th St., Chicago, Ill., vsi rokopiši pa uredništvu "Proletarca", 683 Loomis St., Chicago, Illinois. Andrej Poravna, Anton Prešern, predsednik, tajnik.

Od blizo in daleč.

V Rusiji korenita revolucija vedno naprej. Stavke kmetičkih in brozjavnih vohabencev so na dnevnem redu. Med vojski povsodi vre in družijo se z revolucionarji.

Tudi kmetje se gibljejo in poigajo posvetva motkovrčnih postopajev — svojih smrtnih sovražnikov.

V zloglasni trdnjavi Šišelberg se je uprla vsa posadka. Zahteva se, da se mora politično zločinca takoj izpostiti in ječe.

Tudi v Mandimurji opasno vre v vojski, ker vojaka strda. Vojaki so v razburjenosti linčali nekaj tatinskih vojaških okebrniških uradnikov.

V Saratovu je neka žena ustrelila generala Sakharova, znanega carjevega krvnika, v njegovi lastni palači.

ke z revolucionarno vsebino razlikujejo tudi v Carskem obru.

Tudi policija v Petrogradu še odpovedaje pokornost. Le kozaki so oarje že svedli. Le ti so se v vojni z Japonci pokazali kot prave strahopetci, ki bodo pred revolucionarji, ako bode le te podpiralo tudi vojaštvo, tako bežala, kolikor jih bodo našli njih urni konjci.

V Meklenburgu in protestantskim popom všeč, da miriče seljago. Višji popje so pač menjja, da bode na sodnji dan bog lojše in trohnenh kostij kakor za popela obudil ljudi v življenje. Ti farji so v resnici vredni boga, h kateremu molijo, in o katerem prapovedujejo, da je masševalec in niskoten.

Na Saksonskem so socialisti privedli velike demonstracije proti tri razrodnemu volilnemu pravu. V Draždanah so v kraljevskemu gradu demonstracije polni šipe. Prišlo je tud, do boja med ljudstvom in policijo. Seve policija je nastopila poruskem kozasškem načinu.

V francoskem senatu je bil zakon za ločitev cerkve od države sprejet s 181 glasovi proti 110. Glasovanje je občinstvo sprejemalo z burnimi klici: Živela republika!

V francoski državi je sedaj oklenkalo popom! Prav je tako!

V Braziliji so nemški častniki: topničarke "Panter" v vasi Itajahy, v provinciji Santa Catalina, vplomili v hišo Steinhofa, ga svezali in odvedli na topničarko, ker je vojaški begun.

S tem činom so nemški častniki kršili mednarodno ljudsko pravo. Ali kaj se brigajo države dandane za mednarodna ljudska prava, ako vodje teh držav vedo, da imajo opraviti v vojaškem ozaru s slabostnejšo državo.

AMERIŠKE VESTI.

V vzhodnem delu mesta New Jersey-a so praredili gospostje, kojih čaraljestvo ni tega sveta, kar na deželo misijone, da bi današnje grešno ljudstvo zopet privedli h Kristusu — kraju.

Neki misijonski pridigar je kar v gostilni prišel s svojim bogu dopadljivim delom. Po končani pridigi je zaspel nekaj pesalnov, navzoči gospe, katere so objeli še alkoholni duhovi, so mu pa sekundirali s svojimi hripavimi glasovi.

Gotovo se je ljudi bog veselil tega najnovjega načina za spreobrnjenje grešnikov!

V Allegheny-u, Pa., je šla narodna banka "Enterprise" rakom zvišnat in falšom gost. Vlagatelj bode dobil majhno svetlo od vloženega denarja nazaj, krivi bode pa najbrže odnesli svoje pete zasluženi

častmi, ker so krivi, ki so provzročili bankrot, — menili meščanski političarji.

Stara pesem! Kadar so vse v veliki ameriški republiki za svetlostove v cilindru in fraku, tedaj pravica zatine oba očesa.

V Toledo, Ohio, so zaprl Chas. M. Gardnera, predsednika "Colonial Insurance Union", ker je poveril denar zavarovancev. Tako se rušijo stebri današnje gnilje števčke družbe!

Senator Chancery M. Depew, znani govornik pri bogatih pojedinah ameriških milijonarjev, se je zavrtal za ravnateljstvo službo pri zavarovalni družbi "Equitable". Vselej preiskave proti tej družbi je "čestitljivi" zakonodajalec tako blamirano do kosti, da je moral ostaviti nastno plaščano službo.

O Depew-a bi pač lahko rekli: Če vprav se Slovci vedno smajli, vlie temu je lahko nagrežji lopov. Kako veselo je sledil stari znanec v svet, kečar je pri likubskih pojedinah govoril svoje prave in pulhe govornice, katere je navadno solil s stislimi in neslanimi dovtipi.

Dasi je danes Depew razkrnut pred vsem svetom kot slepac, vendar se on za to razkrinkanje ovdote malo zmeni. Njegov možnjček je poln tolačnikov, katere-oe mu nasedi ljudje, ki so veseli, če drugi za nje mislijo. In to Depewa tolaži.

V republikanskem senatskem klubu se je minole dni vprav živahno razpravljalo, kako naj bi se nastopilo proti senatorjema Burtonu iz Kansasa in Mitchellu iz Oregona, ki sta zlorabila svoj senatorski vpliv, da sta si polnila svoje denarne močnike. Konec koncev je bil, da naj vse pri starem ostane. Gihm pač vkup striha!

Komaj je bila debata v republikanskem senatskem klubu o Burtonu in Mitchellu končana, je pa došla vest, da je senator Mitchell vedel neke operacije umrl. Da je smrt tega bogatega hudočelca všeč mnogim ljudem, je resnica. Ali njegovi kolegij-senatorji so vled njegove smrti v veliki zadregi. Revčki ne vedo, ali bi ga pokopali s vsemi senatorskimi častmi, ali pa kot navadnega Sloveka.

Čemu toliko premišljevanja? Koliko senatorjev je že umrlo, ki so bili tudi navadni hudočelci, a vlie temu so jih pokovali s senatorskimi častmi. Zakaj? No, ker so znali svoja hudočelstva tako prikriti, da jim nihče ni veščil na sled.

Čemu torej razlika? Hudočelec ostane hudočelec, pa naj bode tajen ali odkrit.

Ko se je naš predsednik Roosevelt te dni peljal na psemku "West Virginia", so mu častniki izročili lepo okičnato lopato in "a prosili, ki vs vrže nekaj lopat premoja v ogenj

pod parnimi kotli. Tudi jih je vbojal. Komaj je svnil to "imenitno" delo, so lopato takoj srušili na drobne koščke, in jih razdelili med molitven kot relikvije.

Mi Američani — posebno republikani — smo kleboplasenci, ki se valjajo na kolonih pred evropskimi kruci, karji in cesarji! Mi pa mislimo, da ni nobene razlike med evropskimi in ameriškim kleboplasenci. V Evropi se trgajo kleboplasci za ostanke od smodk, katere morajo "visokoredni" postopajev, pri nas v svobodi Ameriki se pa trgajo za ostanke losate, katero se predsednik žmet slavnje v rokah.

Dasi se povsod zatrjuje, da živimo kulturno življenje, vendar dogodki vsaki dan dokazujejo, da fivimo še v najnižjem barbarstvu. Ko so v Wimaoru, Va., obesili te dni šeno Rogers, ki je umorila svojega soprotu, so je pokazalo, da je vrv prednja. Morička Rogers se tnela grozne muke, ker se je s puti na nogah dotikala tal. Slednjije je prislobi sovmočni šerif Kamey, potegnil je vrv kvilko in tako zadavil irtve krščanske osmiljenosti in dobrotljivosti.

V New Yorku so tvorničarji za letavarske stavbe sklenili, da bodo uvedli odprto delavnico (open shop). Pa jih bode najbrže zeblo!

Ko je ljudski vihar v Rusiji gnil silne valove, je Samuel Gompers poslal ndanostno adreso grofu Wittgu, ruskemu ministrskemu predsedniku in sicer v imenu ameriških delavcev. Gospod Gompers, zastopnik najmočnejše delavske strokovne organizacije na svetu, se je predmnil povrat ruske proletare, "ker so podležno svobodo očiščili z ingredi."

Mi ne vemo, koliko časa bodo delavci v svoji sredi upeli tega blases ameriških kapitalistov, ki se smatra v svoji domišljivosti za nekakega autokrata v delavski ameriški zvezi! Doli z Gompersom! bi se moralo žrti in tisočev delavskih ust v Ameriki, ako bi delavci razumeli, kakšno podlo lumparijo je Gompers zopet zavrtil s to udanostjo izjavo.

"Glas Svobode" pravijo gospod Komda, da je "Proletarec", ker je v resnici glasilo zavodnih slovenskih delavcev, nekaj morec.

Od Sloveca, ki pravi le takrat delaven gospod, če mu te vrste pokloni tudi kaj nesejo, se drugoga tudi pričakovati ne more.

G. Kondi se dozdeva, da je bolj važno za delavce, ako v svojem "socialističnem" listu poroča o šenitvi keljnih kmetičkih, o klubih proti spanju, o pomicah, ki so podlegle mesenim skušnjavam itd., kakor o umorih in ropih, katere zvrčujejo vsaki dan kapitalisti nad vbojo delavsko parijo. Od Sloveca, ki o delavskem vprašanju toliko razume, kakor majec na boben, se drugoga tudi pričakovati ne more!

POT OD LETA 1905 DO LETA 1925.

L. 1905 je bilo v Zedinjenih državah že mnogo Slovencev in drugih Jugoslovanov. Imeli so že razne liste, toda ne Slovenci, ne slovensko in drugo jugoslovansko delavstvo, ampak **posamezniki**. Ti listi so zastopali interese **posameznikov**. Prodajali so se izkoriščevalcem delavstva, in vse jugoslovansko delavstvo skupaj ni imelo niti enega lista, ki bi bil **NJIHOV** list in se boril za interese **DELAVSKEGA LJUDSTVA**.

V Chicagi je obstojal slovenski socialistični klub precej časa poprej predno je bil ustanovljen "Proletarec". Sempatam po deželi se je našlo delavca, ki se je navzel socialističnega duha med delavstvom v krajih iz katerih se je preselil v deželo dolarja. Vsi ti so bili jedro, iz katerega je polagoma zraslo močno socialistično gibanje.

Zavedni slovenski delavci so vedeli, da imajo opravka z maso slovenskih naseljencev, ki ne ve o socializmu drugega kakor to kar so čitali o njem v "Domoljubu" in čuli v cerkvi. Vedeli so, da je ustanovitev socialističnega lista med takim delavstvom zelo težko podvzetje. Zato so poskušali priti v medsebojne zveze v drugih listih. Bili so pripravljeni podpirati vsak list, ki bi se **načelno izrekal za njihova stremljenja in jim odprl svoje kolone**. Poskušali so z newyorškim listom, a ni šlo. In potem so se oklenili "Glasa Svobode". Ni šlo dolgo! Nato sestanki čikaških sodrugov, ki so dopisovali z drugimi po deželi, katerih je bilo le nekoliko — med njimi samo par, ki so bili socialisti, in ne le navadni liberalci. Odločili so se ustanoviti socialističen list, mesečnik — in ga ustanovili.

Meseca januarja 1906 je izšla prva številka s sledečim naznanilom:

VSEM SODRUGOM IN NAROČNIKOM NA ZNANJE!

Z današnjo izdajo "Proletarca" so slovenski zavedni delavci v Ameriki stopili v javnost, ustanovili so list, ki je v resnici lastnina vseh zavednih slovenskih delavcev, ki so organizirani v ameriških socialističnih klubih.

Do danes slovenski delavci v Ameriki niso imeli lista, v katerem bi lahko povedali odprto svoje misli, ker je vsaki lastnik slov. ameriških časnikov privolil le to priobčiti kar je neslo njegovemu kličetu. Šele z ustanovitvijo "Proletarca" se je naredilo konec tem žalostnim razmeram, razmeram, ki so ustvarile med ameriški Slovenci dvomljive eksistence, ki so slovenske ameriške delavce zavajali na kriva pota mesto da bi jih poučili, da je kapitalizem edini smrtni sovražnik delavcev.

V "Proletarcu" bo lahko vsakdo povedal svoje misli, ne da bi se mu bilo treba bati, da se bo dopis zavrzel, ker morda ne ugaja uredniku ali komu drugemu. "Proletarec" bo prinašal ameriške novice, satirične notice, socialno gospodarske in politične članke, zgodovinske spise, povesti, črte itd. Izhajal bo sedaj le enkrat v mesecu na osemih ali več straneh. Cena za celo leto mu je le 50c. Naročnina naj se pošilja sodrugu Antonu Prešernu, 678 W. 17th St., Chicago, Ill., vsi rokopisi pa uredništvu "Proletarca", 683 Loomis St., Chicago, Ill. — Andrej Poravne, predsednik. — Anton Prešern, tajnik.

V prvi izdaji "Proletarca" so zastopani sodrudniki: Jože Zavertnik, Ferd. Peče, Frank Petrich, Nace Žlemberger, Anton Prešern, Omega in drugi. Vodilna sila pri urejevanju "Proletarca" je bil Jože Zavertnik, prvi urednik prvega socialističnega lista med jugoslovanskim delavstvom v Ameriki. Sodrugov, ki so sodelovali pri "Proletarcu", ni bilo mnogo, toda sodelovali so vztrajno, razun tistih, ki so mislili, da je socialistično gibanje in dr. Tavčarjev, Hribarjev in Trilerjev liberalizem v starem kraju ena in ista stvar.

V februarski številki "Proletarca" je Drskar (Frank Petrich) pod naslovom "Proletarec proletarstvu" pisal:

Izšel je. — Brez programa? — Ne; na čelu je prinesel program v eni sami besedi: "Proletarec." — Izšel je iz srede proletarstva; zahtevale so ga naše delavske potrebe v boju zoper kapitalistični sistem. To je glavni princip lista; toda izšel je v prvi vrsti na rovaš nekaternikov, ki hočejo voditi slovensko javnost za nos * * * Veseli nas, da je prišlo tako daleč, da smo spoznali volkove v ovčji koži; in ko bi tega ne spoznali sedaj, spoznali bi pozneje; in kdo ve, ako ne bi bilo prepozno.

Čikaški sodrugi so videli potrebo, njim so bile razmere okoli "Gl. S." in SNPJ. do pičice znane. Videli so, da se narodu godi krivica; izprevideli so, da je najskrajni čas, da se tem pogubonosnim razmeram za slovenski narod v Ameriki naredi konec — in ili so, računajoč na ZAVEDNO DELAVSTVO, ki se ga ne manjka po širni Ameriki — ter ustanovili svoj list. Ti sodrugi so bili takorekoč na straži in z ustanovo "Proletarca" so dali znamenje, da je nevarnost tukaj. Ker pa samo znamenje še ne izpremeni položaja, prepreči preteče nevarnosti, je dolžnost vseh zavednih delavcev, da se na znamenje odzovejo z vso svojo močjo — v duševnem in gmotnem oziru . . . Vemo sicer, da vsem delavcem list ne bo volji; toda sodrugi se na to ne morejo ozirati! Vsem ustreči gotovo ni bila želja in namen ustanove "Proletarca", posebno sedaj ne, ko je treba stvar sčistiti. Provokacija pa ne izhaja od strani socialistov, temveč od strani nasprotnikov.

"Proletarca" rojstvo ima svojega očeta v nasprotnih socialističnih idej, to se pravi, list se je ustanovil zato, ker so sovražniki sejali seme sovraštva do svobodomiselnih nastopov in idej — ne pa, kakor hočejo nekaterniki, ki jih Konda naame, dopovedati, da je "Proletarec" izšel iz nevoščljivosti in sovraštva.

"Proletarec" se je rodil vsled vzrokov, kakor nastane vse poleg teh; on je torej posledica vzrokov . . ."

Mnogo jih je bilo, ki so tekom dveh desetletij delovali za ta list nekaj časa, toda zelo malo, ki bi bili vztrajali. Kljub temu, dokler so bili v J. S. Z. in preje v Slovenski socialistični zvezi, so ji bili lojalni, se borili v njenih vrstah in se prištevali članom poštene armade za poštene boje. To je naš pokret vsikdar bil in kot socialističen ne more biti drugačen.

Zgodovina "Proletarca" je častna. Noben slovenski list ni bil toliko blaten in toliko napadan kot "Proletarec".

"Proletarec" ima danes enake sovražnike kakor l. 1906. V tem je dokaz, da ni zgrešil svoje poti, da je ostal zvest socialističnim načelom, zvest borbi za pravico in resnico. In to mu daje **pravico do življenja**.

Ivan Molek:

VEN IZ SOLZNE DOLINE!

VI stvarniki paradižev, posejanih
po tej veliki naši lepi Zemlji,
resnico čujte:

Ko svet je bil otrok še v zibeli,
je kriv prerok prevaril vaše dede.
Prerok dejal jim je pri belem dnevu:

Ta zemlja solzna je dolina;
je jama, robovina, njiva vašega gospoda.
Svet ni vaš! Šotor je prenočevanja,
pot križev, tempel gladovanja,
Golgota — kraj objokovanja,
puščava, iz katere ni izhoda.

Prerok izustil, bratje moji, je veliko laž!

In laž živi. Rodov je leglo tisoče
v grob z vero v laž.

Potekla Zemlja milj je deciljone
in z njo drvi laž.

Vesoljni je potop bil žlička vode
napram stoterim Tihim oceanom
prelitih solz, odkar je —

prerok prokleti
s proketo sivo brado
pred osem tisoč leti
izustil kletu sivo laž!

Tako je pahnil dede v dol solza.
Tako pogнал je stvarnike iz rajev.

To, bratje, — čujte! — je resnica:

*Na tronu v rajih Laž sedi!
Na tronu v rajih je Krivica!
Mamon je stvarnike proklet,
oropal jih je paradiža!*

Oj bratje, bratje, bratje stvarniki!

Zdaj — danes, ta hip — prisezimo
in z gromom vseh gromov zagromimo:
Prokleta laž mora s trona!
Dovolj nam je doline solz!
Dovolj nam je puščave!
Sveta ne maramo za prenočišče
in ne za gladovanje!
Ne maramo za križev pot!
Naj Laž zadene, nosi križ,
naj gre Krivica v jamo solz!

Ta lepa Zemlja — raj je vseh!
Ta lepa Zemlja — naš bo paradiž!

Kvišku, k solncu, v svobodo!

Karl Kautsky:

POMEN DELAVSKEGA TISKA.

Ob novem letu je minilo 30 let, kar je dunajska "Arbeiterzeitung" postala dnevnik. Izdala je ob tej priliki posebno številko na 80 straneh z zelo bogato vsebino. Najboljši živeči teoretik marksizma, s. Karl Kautsky, je napisal za jubilejno številko "Arbeiterzeitunge" sledeči članek:

Ljudje, ki hočejo biti prav radikalni kakor svoje dni anarhisti ali njih nasledniki, komunisti, govore radi zaničljivo o demokraciji kot o zgolj "formalni" demokraciji, kar jih pa ne ovira, da ne bi zahtevali demokratičnih svoboščin zase in takoj zavpili, kadar krši demokracijo kdo drugi, ne oni sami.

Res je, da demokracija sama še ne odpravi nadvlade imovitih razredov v družbi in državi. Bogatini lahko izrabijo splošno volilno pravico v svojo korist ali s kupovanjem volilcev ali izvoljenih (odbornikov, poslancev). Tudi svobodo organiziranja lahko izkoriščajo zase s tem, da sami ustanovljajo organizacije, a od njih odvisne proletarce pomečejo na cesto, če se organizirajo pri gospodom neljubih organizacijah. Tudi iz tiskovne svobode si lahko kujejo kapital zase s tem, da z ogromnimi denarnimi sredstvi ustanovljajo in vzdržujejo spretne pisane časopise, ki jih razširijo do zadnje bajte in zalepijo z njimi možgane izkoriščanih.

Demokratične svoboščine in pravice, ki so mišljene kot sredstva, ki naj izroče vso moč ljudskim masam, lahko postanejo tako gospodovalna sredstva velikih izkoriščevalcev, se lahko torej porabijo za nasprotni namen.

Tako se lahko zgodi, ni pa treba, da bi se tako moralo zgoditi. In v tem je velika razlika med demokracijo in drugimi državnimi redi (n. pr. absolutizmom), v katerih so izkoriščani in obvladani brezpravni že radi države same.

Demokracija nudi vendar možnost, da izkoriščane mase ljudstva njim nudene svoboščine uspešno izrabijo v razrednem boju v svojo korist. In ta nikakor ne formalni, temveč resnični realni pomen dobi demokracija prej ali slej povsod, kjer se pojavlja in razvija številni veleindustrijski proletariati.

V začetku 60. let prejšnjega stoletja je Lasalle pretiral, ko je slavil splošno volilno pravico kot sredstvo, ki bo takoj in direktno izročilo politično moč masam. Previdnejše se je izrazil Marks l. 1880. v programu, ki ga je sestavil za francosko delavsko stranko. Pokazal je tam na dvoreznost splošne volilne pravice in izjavil, da ima proletariati nalogo, spremeniti splošno vol. pravico iz sredstva, s katerim se vodijo delavci za nos, v sredstvo osvobojenja. Danes je dospel proletariati v (nekaterih) kapitalističnih državah že tako daleč, da se s splošno volilno pravico že uspešno osvobojuje.

Kar velja o splošni volilni pravici, velja tudi za tiskovno svobodo. Tudi tu ima proletariati nalogo, spremeniti tiskovno svobodo iz sredstva, s katerim je mogoče proletariati zavajati, v sredstvo za osvobojenje, to se pravi: proletariati ima nalogo, ustvariti si svoje časopise in izriniti onega, ki služi ljudskim izkoriščevalcem. Tudi ta naloga je ponekod že precej izvršena, najbolj pri nemških socialistih, najslabše pri Angležih.

Časopisje ima predvsem nalogo, informirati čitatelje o življenju in dogodkih po svetu. Noben zasebnik tega ne more storiti iz lastnih virov in sredstev. Vsak pa mora biti o življenju po svetu poučen, kdor se hoče praktično udeleževati v politiki. Če hoče masa delavnega ljudstva voditi svojo politiko, mora imeti tudi svoje vire, iz katerih zajema svoja poročila o najvažnejših dogodkih po svetu.

Meščansko časopisje za to ne zadostuje. Del tega časopisja je tako lažnjiv, da proletarce direktno zavaja. Pa tudi pošteno meščansko časopisje ne da proletarcu onega, kar on rabi. Ni namreč mogoče poročati o vseh dnevnih dogodkih, temveč je treba izbrati najvažnejše. Z buržuaznega stališča so pa seveda važnejše druge stvari kakor s proletarskega.

S tem ni rečeno, da se mora proletarsko časopisje razlikovati od meščanskega v tem, da bi lagalo v interesu proletariata kakor meščansko v interesu buržuazije.

Razredni položaj proletariata je tak, da ne potrebuje laži za zastopnika svojih interesov, temveč mu laži celo škodujejo. Lažnjiva demagogija, ki se proletariatu laska in prikupuje, ga lahko zavede le na kriva pota, k avanturam, v katerih brezuspešno zapravlja svojo moč. Neizprosna resnica napram proletariatu je prva dolžnost delavskega časopisa.

Izkoriščevalci zahtevajo od svojega buržuaznega časopisja tudi resnico — kolikor so od nje odvisne njih lastne zadeve. A oni imajo razen svojega dnevnega časopisja tudi druga informacijska sredstva o kupčijskem življenju, a te informacije ne pridejo v javnost. Če pa poroča buržuazni tisk o razmerah proletariata na tak način, da proletariati zmede, je to lastnikom in čitateljem vedno dobrodošlo, pa bodi potem to poročanje resnično ali lažnjivo.

Informiranje o življenju po svetu pa ni edina funkcija delavskega časopisja. Ponekod imajo, kakor rečeno, pošteno meščansko časopisje, ki je delavstvu naklonjeno. V mnogih deželah, predvsem romanskih, (francoskih, italijanskih, španskih) časopisje bolj rezonira kakor informira. V Angleških deželah je drugače. Mnogi tamošnji meščanski listi imajo tako dobre informacije, da zadovolje glede informacij tudi delavca. Treba je videti n. pr. list "Manchester Guardian", da razumeš, kako težko stališče ima kot informacijski list angleški delavski dnevnik "Daily Herald".

Delavski časopis pa mora dati svojim čitateljem še nekaj več kakor samo informacije, njegova naloga je večja, ki je ne more izpolniti noben meščanski list, tudi ne najpoštenjši, delavstvu naklonjen in vsebinsko dober.

To temelji na tem, da je najodličnejši faktor proletarske moči poleg gospodarske neobходимosti proletariata njegova masa, njegovo veliko število, v nasprotju s kapitalistom, ki ima svojo moč v denarju in s fevdalnim gospodom, čigar moč je temeljila na orožju napram v orožju neizvežbanim in neoboroženim kmetom.

Masa pa ima moč samo tam, kjer je enotna in združena, organizirana, in sicer ne samo tu in tam za trenutni odpor, temveč stalno. Radi tega so organizacije tako važne za proletariati, tako politične kakor gospodarske, brez organizacij ne pomeni proletariati nič. Organizacija pa stoji na slabih nogah, če pred-

stavlja zvezo samo na zunaj, ki je ne vodi skupna volja in enotno prepričanje.

In še neko drugo vrsto enotnosti potrebuje proletarijat: enotnosti gibanja v času, stalnosti in doslednosti. Proletarijat ima omejena sredstva in sile, z njimi mora varčno gospodariti, ne sme jih zapravljati. Ni pa hujše zapravljivosti moči, kakor je taka politika, ki živi "iz roke v usta", ki ne temelji na dolgi predvidnosti, temveč se pusti voditi od razpoloženja in trenutnih stisk, se zapleta v protislovja, zaide v slepo ulico, poskuša nemogoče ter si pri tem razbija glavo, ugodne prilike pa zanemarja.

Potrebna enotnost v razrednem boju, i glede na prostor i glede na čas, je dosegljiva edino le s pridobitvijo teoretičnega spoznanja, to je: z združitvijo vseh spoznanih socialnih zvez samo, enotno celokupno zveznost brez protislovja, zveznost, ki daje vsemu nadaljnemu preiskovanju in akcijam enoten značaj in povzroča, da se vsa poedina dejanja popolnoma skladno vjemajo v skupnost razrednega boja in njegovih ciljev.

Socialistična teorija ni igračka nekaterih intelektualcev, ki sicer v proletarskem gibanju nimajo nič opraviti, temveč je neobhodno potrebno sredstvo, da se dvigne moč proletariata do vrhunca in da se skrčijo žrtve razrednega boja na minimum.

Najvažnejše sredstvo, ki seznanja mase s socialistično teorijo je strankino časopisje, posebno dnevno.

Seveda je mogoče razvijati teorijo le v knjigah. Dnevno časopisje pa ima nalogo, uporabljati socialistično teorijo pri dnevnih dogodkih in nalogah in z dnevnim uporabljanjem teorije pri pojasnjevanju dnevnih dogodkov usmeriti mase k enotnemu mišljenju in enotnim dejanjem. Seveda ne sme na to vplivati s teroristično silo ali monopoliziranjem proletarskega mišljenja, da bi umetno odvrčalo vsako drugačno naziranje. Doseči pa mora to z duševno premočjo nad glasili drugih strank, ki hočejo vplivati na proletarijat. To bi bilo žalostno strankino glasilo, ki bi se obdržalo samo s tem, da bi prepovedalo vse časopisje drugih strank, kakor se to godi v boljševiški Rusiji.

Napraviti razredni boj enoten, te funkcije seveda ne more izvršiti noben meščanski list, četudi drugače delavce še tako dobro informira. Če pa hoče delavski časopis to nalogo uspešno izvrševati, mora temeljiti na dobro razviti socialistični teoriji.

Angleški delavci doslej še nimajo take teorije. V veliki večini odklanjajo marksizem, ne znajo ga pa nadomestiti s čim boljšim. V časopisju iščejo torej samo informacij. In ker jih najdejo veliko več v meščanskih listih, ki imajo velikanski informacijski aparat, kakor v strankinih glasilih, zato zapuščajo svoje časopisje, zato je to časopisje ubogo in se ne more tako razviti, da bi lahko konkuriralo z meščanskimi časopisi.—(Po "Napreju".)

Carl Sandburg:

MORILCI.

POPEVAM vam
nežno, ko človek k mrtvemu dojenčku govoreč,
trdo, ko mož v železnih okovih,
ko se zgeniti ne more več.

Pod solncem je šestnajst milijonov ljudi
izbranih: blesteči zobje,
prodirajoče oči, krepke noge
in v žilah topla, mlada kri.

In rdeči sok curlja preko trav,
in rdeči sok pronica v prst
in šestnajst milijonov ljudi mori . . . in mori . . . in mori . . .

Noč in dan vedno mislim na nje.
Po čelu s kladevci spomine bude,
teže mi srce in zovem jih s kriki,
njih žene, njih sanje, njih igre.

Bdeč v nočeh strelne jarke čutim,
slišim spavačev iz linije tihi šepet.
Šestnajst milijonov spavačev, stražarjev v temini,
nekateri med njimi spavači v vek.

Drugi ob jutranjem svitu v večnost drve.
Prikovani na oblo krvaveče zemlje—
jedo in pijo v onemoglost pehajoč
akordno stremljenje umorstva.

Šestnajst milijonov . . .

(Iz angleščine.)

Ivan Molek:

DVAJSET LET BOJA.

ZA MENOJ se vije, dviga in pada cesta. Hri-
bi in hribčki, globeli in dražuljki, krivulje
in nekaj ravnih črt, luže in kaluže, zraven
čeri in prepadi — taka je cesta. In v enakih
razdaljah ob cesti je dvajset kantonov.

Ko gledam na to vijugasto, vzpenjajočo se
in padajočo cesto, in ko gledam na te kantone
— vidim življenje zbujenega slovenskega prole-
tarijata v Ameriki. Duša temu življenju pa je
"Proletarec", edini slovenski socialistični list v
Ameriki, ki letos stopa v dvajseto leto svoje
krepke mladosti.

IVAN MOLEK.

Stoječ ob dvajsetem kantonu in ozirajoč se
nazaj na grampavo in bolj kot manj trnjevo
pot, po kateri koraka zbujeni slovenski prole-
tarijat, vidim panoramo spominov. Dogodki,
slike, scene, portreti poedincev se odgrinjajo,
in zdi se mi, da so včerajšnji.

Dvajset let je malo. Polovica življenja po-
vprednega človeka. Pri nekaterih tretjina, pri
drugih četrtnina življenja. Ampak v življenju so-
cialističnega časopisa je dvajset let lepa dobica.
Ni dosti delavskih listov, ki živijo toliko časa. Le
veliki narodi se lahko ponašajo z njimi. Med

slovenskimi socialističnimi listi je "Proletarec"
edini, ki je doživel to starost!

Mene še ni bilo v Chicagu, ko se je porodil
"Proletarec". Kje sem bil takrat, kaj sem delal
in kaj čutil, ko sem držal v rokah prvo številko
tega, od vseh drugih popolnoma drugačnega li-
sta, sem skušal povedati pred desetimi leti v re-
miniscenci "Po desetih letih", katero je sodrug
urednik pred kratkim ponatisnil.

V Chicagu me ni bilo, a bil sem v duhu s pi-
jonirji, ki so obrnili prvo brazdo. Še danes mi
je vse živo pred očmi. Vidim majhno skupino
delavcev, ki se je sešla v obskurnem stanovanju
nedaleč od Blue Island ave. Večkrat se je sešla
skupina. Velike so bile težave; marsikatero ovi-
ro je bilo treba premagati. Prvi korak je vedno
težak. Končno je bil sestanek, na katerem je bil
sprejet definitivni načrt. Iz tega načrta se je
rodil list. Skromen v začetku, toda zdrav in mo-
čan. Zato je rastel; krepko je korakal od leta
do leta, od kantona do kantona. Danes je pri
dvajsetem.

Onih, ki so takrat sprejeli načrt, je danes
že malo med nami. Nekaj je mrtvih. Drugi so še
živi, toda mrtvi za "Proletarca" in socializem.
To je tragedija, ki pa ni lastna samo nam. Tež-
ka je bila pot in še danes ni lahka. Prva leta je
bila najtežja. Zdajpazdaj je kdo omagal, stopil
na stran in obsedel na kantonu. Vidim jih, kc
zrem nazaj, kako sede še danes tam... Imeli
smo sodruge, na katere bi bil prisegel, da osta-
nejo zvesti do groba. Pa niso. Majhen prepir-
ček, neznatna kaprica, pa so šli. Kljub temu so
naredili nekaj dobrega, več ali manj, dokler so
delali — in to ne bo izbrisano. Človek umre,
delo živi. Časten jim bodi spomin, našim mrt-
vim, vsem — onim, ki so že pod zemljo, kakor
onim, ki so še na zemlji...

Drugi pa, ki še živimo, korakamo za rdečim
praporjem in delamo — več ali manj — imamo
danes ob dvajsetem kantonu naše poti vsaj eno
sijajno zadoščenje:

*Bolj ko kdaj poprej sije danes solnce socia-
listične misli po vsem širokem, od krivic in gor-
ja razoranem svetu! In do tega smo nekoliko
pripomogli tudi mi! Nismo zastoj vozili "Prole-
tarca" po grampavi poti!*

Za nami se vije, dviga in pada cesta. In
ravno taka se vije pred nami! Nič ni ravnejša,
nič gladkejša. Samo hip se pomudimo ob dvaj-
setem kantonu, sodrug, nato pa naprej, naprej,
naprej do tridesetega, štiridesetega, netdesetega
— do zmage — svobode — socializma!

OSTANKI BRUTALNOSTI IN BARBARIZMA.

Anton Slabe.

I.

Kjerkoli žive primitivna ljudstva, tam se tudi najde okrutnost in brutalnost. Te barbariske lastnosti so podedovali tudi takozvani civilizirani narodi in se jo opaža pri njih, četudi nejasno, do današnjega dne. Maščevanje divjaka počasi izginja, ko človeštvo koraka svojo pot k napredku in civilizaciji.

V zgodnji dobi človeštva najdemo, da je bila določitev kazni nad ljudmi, ki so bili obdolženi kakih prestopkov ali zločinov, izključna pravica vladarjev; pozneje je bila ta pravica sankcionirana in je prešla v državne zakonike. Opisi kaznovanj, ki so jih delili babilonski, asirski in egiptovski potentati so ohranjeni v hieroglifih, ki še danes plašijo radovedneže v muzejih. Upori sužnjev v starem Rimu so rodili nešteto križev, na katere se je pribijalo nesrečne upornike. Španski mogotci so natikali kršitelje tiranskih zakonov na drogove in jih postavljali visoko ob mestnih zidovih v svarilo in strah drugim. Zgodovina ne pozna naroda, kateri bi ne bil priča in odobral neizrečnih okrutnosti in strahovitosti. Temne sile, prizadevajoče si obdržati svojo moč, so delile strašne kazni. Upornike so zadavljali s tem, da so jim nasuli peska v grla in njih trupla nabodli na drogove. Ponarejalce denarja v srednjem veku so počasi kuhali v vrelem olju. Tisti, ki so se upirali ali pa se ognili plačati colnino v Franciji, so bili zmečkani na kolesih; ko so bile kosti vsakega posameznega člana zlomljene s kovinastimi drogovi, se je njih telesa tolklo z železnimi biči toliko časa, da se je celo telo spremenilo v meseno kašo. V Angliji so človeka, ki se je branil pričati proti kaki osebi, položili na zemljo in na njegove prsa se je naložilo uteže, kateri so ga strli po procesu *peine forte et endure*. Johanu Leydena so, ker je izval in se upiral odredbam muensterskega škofa, privezali k stebru in mu z žarečimi kleščami trgali meso raz telesa, predno so mu posadili žarečo železno krono na glavo. Podobna usoda je zadela Matija Gubca, ker se je drznil pozivati "ubogo gmajno na boj za staro pravdo". V sedemnajstem stoletju je bila kazen za veleizdajo grozovit prizor. Leta 1680 je v višji angleški zbornici glavni hišnik govornil naslednje besede obsovcem lordu Straffordu: "Sodba se glasi..... da greš tja, od kjer si prišel; od tam te bodo odvlekli na lesi na pozorišče, kjer se bo vršila obsodba. Tam te bodo obesili, toda ne pred smrtjo; kajti razsekali te bodo živega. Odsekalo se ti bo dele telesa ter se ti iztrgalo drob pred tvojimi očmi in se ga bo vrglo v ogenj. Odrezali ti bodo glavo in ostalo telo se bo razdelilo na štiri dele, kateri

bodo poslani kralju na razpolago. In vsegamo-gočni Bog naj bo milostljiv tvoji duši."

II.

V razvoju sodnijskega postopanja je bilo mučenje zelo važno sredstvo pri legalnem izpraševanju obtožencev. V davnih časih, ko je bilo veliko zločinov in malo razumevanja za njih odpravo, ko je bila znanost o dokazih nejasna, ko je cvetela laž in lopovščina, tedaj so se ignorantni in hudobni sodniki zatekli k prisiljeni izpovedi, *vox vera*, ki je bila v zadevi obtoženca ali osumljenca najboljši dokaz izmed vseh drugih. Da se je doseglo priznanje krivde, se je trpinčilo ljudi skoro po vseh deželah. Celo v starih in drugače kulturnih grških državah se je uporabljal ta način pri obsodbah sužnjev in včasih tudi pri obsodbah svobodnih ljudi. V starodavnem Rimu se je zakon, ki je dovoljeval mučenje, razvijal in spreminjal z razširjenjem in mogočnostjo drugih zakonov, dokler ni našel prostor v državnem zakoniku. Ko je slava in moč rimskega imperija zatonila, je sprejela ta zakon katoliška cerkev kot dedščino. Mračne in strahovite povesti o inkviziciji, ohranjene v mnogih knjigah in pamfletih, nam pričajo, koliko Neronovega in Dioklecijanovega duha je bilo v sveti materi cerkvi do dobe reformacij in verskih vojn.

V Italiji, v Španiji, v Franciji, v Avstriji, v Rusiji, v Škotiji, v germanskih in škandinavskih državah — povsod se je uporabljalo mučenje pri izpraševanju in obtožbah skozi dolga stoletja. Zmanjšalo se je šele po človekočutnosti osemnajstega stoletja in končalo z duhom, ki je prišel v Evropo po prvi francoski revoluciji.

Grozovite povesti mučenja razburjajo domišljijo tistih, ki čitajo rekorde in zapisnike prošlosti. Iz njih še vedno zvone kriki in vpitje nesrečnežev, ki so bili vrženi v vlažne in ostudne temnice, kjer so počasi umirali od mraza in glada. V Španiji je zadostoval šepet in imenovanje "svete" inkvizicije, da je navdalo ljudi s strahom in trepetom. Ampak želja, zadajati bolečine še ni bila najhujša prikazen. V ljudeh je živelo še nekaj ostudnejšega kot to. Nelepe stvari navdajajo možgane z otožnostjo in grozo, ko krožijo misli po davnih potih do črnih in strahovitih dogodkov preteklosti, skozi tradicije in spomine, vodeči za obzorje svetovne zgodovine, na pol znane in na pol pozabljene. Mučenje in smrt z bolečinami ni bilo vposlveno samo radi tega, da se oplahi hudobne od zločinov, ali da so verski in drugi bigotje izsilili priznanje krivde. Trpinčenje se je prirejalo tudi za zabavo, in pogled na tiste, ki so se veselili in kratkočasili ob prizorih trpinčenja, je bil najogab-

nejši. Zdi se kot da bi zabava ob pogledu na trpljenje in mučenje karakterizirala nizko otroško dobo ljudstev in posameznikov — primitivna leta človeštva.

III.

Nekaj tega brutalnega duha je prišlo skozi dobe in razvoj človeštva. Kaligula, Neron in Ivan Grozni so uživali veselje v okrutnosti in trpinčenju. Ampak ti ljudje so že zdavnej mrtvi. Ljudje so danes boljši in bolj civilizirani. Blažilni duh krščanstva prevladuje v Evropi in Ameriki. Barbarizem je izginil in nastopila je

obsojen na smrt in strt z uteži. Ko je ljudstvo trinajstih kolonij sprejelo ustavo, se je v njo vključilo prepoved okrutnih in nenavadnih kazni. Ta prepoved je potem prešla tudi v ustave posameznih držav. Mučenje je bilo prepovedano takrat, kakor je sedaj, o tem ni govora. Tako čitamo v učnih knjigah. V tem smislu se poučuje otroke v ljudskih šolah. Tako so nam "patriotični" profesorji razlagali zgodovino v višjih šolah. Pa poglejmo, če se niso motili.

V to srečno deželo, v to blaženo Koromandijo, se je siloma pripeljalo ljudi, ki so tu postali sužnji in zavrženci. Bili so črni, bili so div-

MESTNE ULICE.—"SLUMS".

kultura. Ali je res? Pustimo Evropo pa poglejmo Ameriko.

Ameriško ljudstvo se je razvijalo pod posebno ugodnimi okolščinami. Tu je bil dom svobode in raznih priložnosti ter izhod iz obtežujoče dedščine fevdalizma, s katero se je toliko časa boril stari svet. Moč duhovništva, stare navade in tradicije, fevdalni zakoni, aristokracija, kaste in razredi, te stvari so bile v Ameriki skoro neznana reč. Trpinčenja in preganjanja ni bilo; v zgodovini ameriškega sodniškega postopanja je znan samo en slučaj mučenja, in ta se je dogodil v Salem, Mass., ko je bil Giles Cory

jaki, bili so drugačni od svojih gospodarjev. Prenesti so morali veliko okrutnosti in brutalnosti na dolgočasnih plantažah ameriškega juga. Mnogo jih je našlo konec na grmadah že pred državljansko vojno. Nasilje, ki ga je prinesla rekonstrukcija, je rodilo veliko groze in nepostavnih kazni, toda primeroma malo linčanja. V poznejših letih je število linčanj rastlo. Od leta 1883 do 1924 je bilo v Zed. državah linčanih nad 6,000 oseb, skoro vse na jugu in večinomoma črnci. Glavna metoda je bila ustrelitev in obešanje; mnogo žrtev je tudi storilo smrt na grmadah. Veliko število izmed njih je bilo

trpinčenih, predno je nastopila smrt in jih rešila.

Avtentične informacije glede mučenja in linčanja oseb se ne dobe lahko. Gotovo je, da mnogo slučajev brutalnosti ne pride v državno statistiko. Navadno se povesti o takih stvareh zamolče. Ako se čuti sramota, se gleda, da se resnica prikrije in infamija je pozabljena. Včasih to ni mogoče, ampak tudi to ne prinese čuta kesanja in zadoščenja za nezakonita dejanja.

Brutalnost je ena izmed najbolj strahovitih stvari in ljubezen do nje je najgrša človeška lastnost. Kako naj si jo tolmačimo? Da je združena s primitivnimi ljudmi, z boleznijo in zlobnostjo, o tem ni dvoma. Zakaj se divjaki in nekateri otroci zabavajo s trpinčenjem živali? Ali je to samo ljubezen uničevanja, proti kateri se je borila civilizacija in se še vedno bori? Kako je bilo mogoče, da se je "sveta" inkvizicija kratkočasila z iznajdbami mučilnih priprav? Kako naj si tolmačimo brutalen umor, ki se je izvršil lansko pomlad v Chicagi, kateri je povzročil senzacijo ne samo v Ameriki, ampak je zbudil pozornost vsega sveta. Za denar se ni šlo; morilca sta bila bogata; časopisje jih je opisovalo kot intelektualca, — kdo naj pojasni vzrok zločina? Zakaj se tirani zabavajo ob pogledu na muke in bolečine drugih? Morda tiči za tem želja, pokazati svojo moč in oblast, ali je iskati vzrok temu v mentalnih nerednostih in spolni pokvarjenosti? Sadisti so bili, predno je živela

oseba, po kateri je prejela gotova seksualna perversnost svoje ime, in niso izginili po njegovi smrti. Nihče še ni dosedaj natančno pojasnil, od kod vse to prihaja. V človeških možganih je še mnogo skritih koticov, kateri še niso preiskani po psihologih in fiziologih.

Za razne izbruhe brutalnosti se mogoče najdejo izgovori, — razpoloženje in razburjenost drhali; skrajna jeza; želja, da se povzroči strah; plemensko sovraštvo in velika krivica. Ali ni pa to tudi lahko bolezen mnogih ljudi, povzročujoča veselje, ko gledajo trpinčenje? Karkoli je že, zgodovina človeštva je prepletena s krivicami in brutalnostjo in nič ne more odstraniti tega madeža in sramote. Izgleda kot da je to ostanek ogabnih instinktov primitivnega človeka, ki so le deloma odstranjeni po današnji civilizaciji.

Gorje tistim, ki dopuščajo in gojijo okrutnost v svoji sredini. To ni samo neizbrisen madež, pač pa so dotičniki sami v vedni nevarnosti. Pričakovati morajo, da bo ta ostudna pošast, ki preži v temninah družbe, okužila njih upravo in ustanove in se zajedla v navadno življenje. Prišla bo na površje v dejanjih surovežev in podležev, kjerkoli se ji bo nudila prilika. Kajti kadar postane ta blaznost človeštva užitek in naslada drhali, tedaj izbruhne na dan z vso tisto silo in strahoto, ki ji je bila lastna v davnih dobah.

James Oppenheim:

SUŽENJ.

SUŽNJU so dali prostost,
verige so mu odpeli . . .
Bil pa je hlapčevski kakor poprej.

Bil je še vedno prikovan na ostudno ponižnost,
še vedno pripet na lenobo, nevednost,
še vedno privezan na strah, slepo vero
s topostjo duha, z nezaupnim pogledom, z divjaštvom . . .

Sužnjost njegova ni bila v verigah—
v njemu samimu je bila.

Samo svobodnim možno je dati prostost . . .
In to ni potrebno:
Svobodnjaki sami iz sebe gredo v prostost.

(Iz angleščine).

NEVARNI SOCIALISTI.

Jože Zavertnik.

Bilo je leta 1891. Prvi majnik se je praznoval drugič kot mednarodni delavski praznik. Oboževalci kapitalizma, velike denarne mošnje in podporniki klerikalizma in militarizma so se ga bali kot hudič križa. Prepričani so bili, da prav zanesljivo na prvega majnika izbruhne krvava revolucija, ki stori konec njih prijetnemu in udobnemu življenju na račun delovnega ljudstva. Ta strah je še toliko bolj prešinjal stebre kapitalizma v nekdanji črnožolti državi, ker so si delavci v Avstriji že pri prvem praznovanju prvega majnika izvojevali praznik.

Državni pravdniki so imeli nalogo, da zaplenijo letake, ki izidejo kot prvomajniški oklici. V Ljubljani je bil strah še posebno velik. Ako bi se bil najdel meh-

roče roki pravice, da jih pošteno kaznuje za tako predrznost. Prišel je lov na socialiste, vršile so se hišne preiskave, toda uspehov ni bilo.

Napočil je prvi majnik. Ura je odbila že dvanajst, ko je prišel Tine domov iz železniške službe. Dospel je malo preje s tovornim vlakom iz Trsta. Stopal je hitro proti domu, kajti želodec ga je opominjal, da je še vedno prazen, akoravno je že zgodaj zapustil Trst. Prišel je domov. Pred vratmi sta ga pozdravila policijski komisar in dva detektiva.

"Saj veste po kaj smo prišli," je spregovoril policijski komisar. Tine je naredil nedolžen obraz in odgovoril: "Ne vem, gospod komisar."

"Tako, vi ne veste," se je oglasil detektiv Toplikar, ki je bil med ljudstvom poznan pod imenom "Topelcifra". Siromak je namreč gledal križem in ljudje s slabo vestjo so se ga bali, kadar je gledal proč od njih, ker so njegove oči gledale naravnost vanje, kakor da hočejo izvedeti vse skrivnosti, ki jih nosijo v svojem srcu.

"No", je zopet zategnjeno in zvedavo odgovoril Tine.

"Pri vas se uvede hišna preiskava," je spregovoril komisar. "Tukaj je pa sodnijsko dovoljenje", in pomolil Tonetu kos uradnega papirja.

"Tako, tako, zakaj pa?" je Tine vprašal in kazal tako malomarnost, kakor da se stvar njega ne tiče.

"Ne igrajte no gumpca," je segel v besedo detektiv Toplikar, "saj veste zaradi letakov, ki ste jih razširili po mestu in deželi."

"No če tako sodite o meni, pa hitro vstopite," je hitel Tine, ustnice so se mu pa nabirale v zaničljivo muzanje.

Tine je potegnil ključ iz žepa in odprl. Matere ni bilo doma, kajti odšla je zjutraj na delo. Brata Mateja tudi ni bilo, zjutraj je odšel na prvomajniški shod.

"Kje pa je vaša škrinja?" je vprašal komisar, ko je vstopil.

"Tukajle", je rekel Tine in jo pričel odpirati.

Detektiva sta pričela izkladati iz škrinje. Pazno sta pregledala vsak papir, vsak kos obleke, komisar je pa gledal v škrinjo in ju opozarjal, naj dobro pregledata vse. Počasi sta izločila kos za kosom iz škrinje, toda letakov, ki sta jih iskala, pa ni bilo.

"Čigavi sta dve škrinji, ki tamle stojita?" je vprašal komisar.

"Od moje matere in mojega brata Mateja," je rekel Tine.

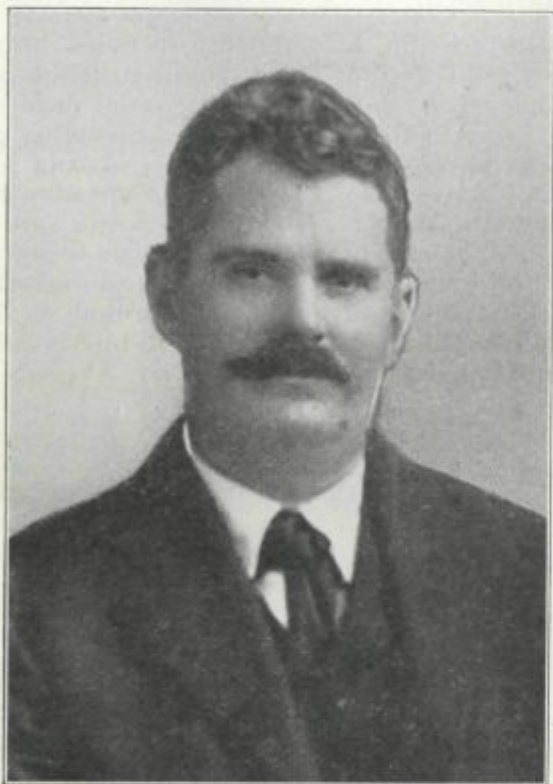
"Odprite," je ukazal komisar.

"Ne morem, nimam ključa. Iz srca bi rad ustregel vaši želji, pa ne morem", je govoril Tine vljudno.

"Bomo pa čakali tukaj, da prideta vaša mati in brat domov," je pripomnil komisar.

"Zelo zadovoljen sem s tem, toda oprostite gospod komisar, jaz sem še tešč, zdaj je pa ura že ena popoldne. Gotovo mi dovolite, da grem na obed v bližnjo gostilno. Stanovanje je varno, dokler so gospodje od policije v njem," je laskave dejal Tine in čakal na komisarjev odgovor.

Komisar je nekaj časa premišljal. Bil je stari Robida. Poznalo se mu je na obrazu, da se v njem bojuje dve misli: stroga policijska dolžnost in usmiljenje do človeka, ki še ni imel ves božji dan griljeja v ustih in ki v njegovih očeh ni hudodelec. "Pojdite, pa

JOŽE ZAVERTNIK.

kosrčni državni pravdnik, ki bi spregledal majniški letak, ni bilo dobiti v Ljubljani tiskarne, ki bi tiskala letak za poziv ljudskih mas k prvomajniški manifestaciji.

Kaj torej storiti, da izide prvomajniški letak v slovenščini? V Benetkah je živel slovenski sodrug v prognanstvu zaradi znanih pogonov na socialiste v letu 1884, ko je avstrijska kamarila mislila, da z enim mahljajem zatro socialistično gibanje v domeni Habsburžanov. Ta sodrug je oskrbel tisk prvomajniških letakov in jih izročil sprevodniku spalnega voza, ki je vozil iz Benedk na Dunaj.

Letaki so brez vsake nezgode dospeli v Ljubljano in so bili razdeljeni pred prvim majem. Pri podpornikih kapitalizma in črnožoltih podrepnikih in tiholazcih je zavladal silen strah. Orožniki in policaji so dobili nalog, da polove vse razširjevalce letakov in jih iz-

vrnite se v eni uri," je rekel komisar kratko in se obrnil proti oknu.

Tine je odhitel proti durim.

"Stojte, mogoče pa imate letake pri sebi," se je oglasil komisar.

Tine je razprostrl roke in se vrnil: "Preiščite me."

Detektiva sta ga preiskala. Zopet sta pazno pregledala vsak papirček, ki sta ga našla v njegovem žepu, ampak letaka nista našla.

"Ali zdaj lahko grem?" je vprašal Tine, ko sta detektiva odstopila.

"Pojdite, ampak časa imate samo eno uro," je resno pripomnil komisar.

"Hvala", je odgovoril Tine in že je bil zunaj sobe.

Stopal je počasi po stopnicah, kajti njegovi koraki so se slišali v sobi. Ko je prišel v vežo, je pospešil korak.

"Kam, kje najdem svojega brata?" je Tine v mislih vprašal samega sebe. Pozabil je na glad. Zavil je s ceste Sv. Petra dolj proti Mesarskemu mostu v nadi, da najde svojega brata v lokalu za krojaške delavce, v katerem se zbirajo za popoldansko slavnost.

Obraz se mu je široko raztegnil, ko je prišel do mosta, opazivši svojega brata v družbi dveh znanih sodrugov, ki so stopali na most. Ustavil se je in stopil je kraj mosta. Gledal je v Ljubljano, kakor da se ne briga, kdo prihaja po mostu. Vzravnal se je in tiho šepnil "Matej", ko so bili sodrugi skoraj vstric njega.

"Kaj pa je?" je vprašal brat glasno.

"Hišna preiskava".

Brat je razumel in pristopil je k Tinetu. Hitro mu je razložil dogodek, Matej je pa segel v žep in vzel iz njega še kakšnih petdeset letakov.

"To je ostalo, drugo sem razdelil." Vrnil se je nazaj na most in sredi mosta je izpustil letake v Ljubljano, ki jih je odnesla proti Savi. Gledal je nekaj časa za njimi, kakor da se težko poslavlja od njih in prišedši nazaj je rekel: "Zdaj grem domov, pa me naj preiščejo."

Tine je odšel s sodrugom v gostilno k Škrjancu, Matej pa naravnost domov.

V gostilni se je Tine zabaval s sodrugoma in vsi trije so delali dovtipa na policijo. Ura je kmalu minila. Tine se je vrnil proti domu, sodruga sta pa odšla k popoldanski slavnosti.

V sobi je bilo tiho, ko je vstopil Tine. Komisar je sedel pri mizi in pisal, detektiva sta se razgovarjala, Matej je pa stal poleg komisarja.

"Točni ste pa, točni," je rekel komisar in pogledal na uro. "To je lepo od vas, zdaj pa stopite sem in podpišite tole."

"Prosim, gospod komisar, da prečitam," je rekel Tine kljubovaje.

"Mislim, da ni treba čitati, saj je čital vaš brat. Stavil sem zapisnik, da smo uvedli hišno preiskavo in našli ničesar", je komisar podučeval Tineta.

"Če je tako, pa prav rad podpišem", je rekel smehljaje Tine. Podpisal je prav s krepkimi potezami svoje ime in pri tem je čital hitro par stavkov, ki jih je napisal komisar.

Komisar je vstal. Zganil je papir, ko se je črnilo posušilo na njem. Vtaknil ga je malomarno v žep in se obrnil proti Tinetu.

"Na mater ne bomo čakali. Poznana je kot pobožna in bogaboječa žena," je rekel komisar, ko se je napolnil proti stopnicam. Pred vratmi je pa obstal in rekel: "Čudno je pa le, da nismo ničesar našli pri vas. Oba sta bila naznanjena, da sta delila letake. Posebno pa vi," obrnil se je proti Tinetu, "ste bili ovadeni, da ste jih delili na deželi." Obstal je in gledal Tineta.

Tine se je spomnil, da je delil letake ponoči. Metl jih je dolj z vlaka, kjer mu je čas dopuščal, jih je pa zmetal po hišnih vežah blizo železniških postaj. Zasmel se je in odgovoril porogljivo: "Gospod, komisar, tisti je imel pa zelo dobre čí, ki je videl mene deliti letake."

Komisar ni razumel satire, ki je bila v teh besedah, in je rekel pomirjevalno: "No, saj vemo, ljudje se radi prikupijo oblastim, ako tudi nedolžnega človeka očrnijo pri njih." Odprl je vrata na široko in odšel z detektivoma.

Matej in Tine sta čakala nekaj minut, na kar sta se napatila na popoldansko majniško slavnost.

Prihodnji dan je Slovenski narod prinesel daljšo vest o nevarnih socialistih, ki so hoteli nahujskati delavce v papirnici na Vevčah, da se pridružijo majniški slavnosti. Razkladal je, da so nevarni socialisti vrgli letake v Ljubljano, da jih pošljejo delavcem v papirnici, ker so orožniki tako izvrstno vršili službo, da je bilo nemogoče na drug način poslati letakov kot po Ljubljani. Pa tudi tukaj so imeli smolo, je modroval liberalni šmok. Letaki so prišli v roke mojstru, ki je šel takoj gledat k grabljam, kakšni papirji so se ujeli na njih, ker je bila to izredna prikazen.

Sodrugi, ki so poznali ta dogodek, so se več let šalili iz Mateja, da je hotel povzročiti punt med večskimi delavci, ki ga je pa preprečilo pazljivo in hlapčevsko oko tovarniškega priganjača, čeravno jim je letake poslal po Ljubljani, da jim pridejo zanesljivo v roke.

Socialistična stranka v Argentini ima deset tisoč članov.

O socialističnih strankah v južno-ameriških državah se v delavskem časopisju v Evropi in severni Ameriki ne piše mnogo. A vendar so nekatere zelo močne in igrajo odlično vlogo v razvoju dežel v katerih imajo razpredeljene svoje aktivnosti.

Socialistična stranka v Argentini je proporcno veliko močnejša kakor socialistična stranka v Zedinjenih državah. Argentinska soc. stranka ima 10,000 članov in odločujoč vpliv v unijah. V zbornici poslancev ima 18 in v senatu dva sedeža, skupaj dvajset poslancev. V provincialni zbornici ima devet poslancev in močne skupine v vseh večjih občinah, v nekaterih pa ima večino.

Argentinska socialistična stranka se v polni meri zaveda važnosti časopisja in je v tem oziru mnogo na boljsem kot socialisti v Zedinjenih državah. Argentinski socialisti imajo dva dnevnik, dvaintrideset tednikov in eno revijo.

Socialisti v Zedinjenih državah imajo samo 23 listov, ki jih lastujejo soc. organizacije, in med njimi je samo eden angleški dnevnik. Razen teh agitira za socialistično stranko več ali manj dvanajst angleških delavskih listov. Socialistični listi v Argentini so proporcno veliko bolj razširjeni kot socialistični listi v tej deželi.

Kjerkoli pridete danes v dotiko z zakoni, sodišči, solami, politiko, industrijo, trgovino, z vero, gledališči s premičnimi slikami — vsepovsod najdete kapitalistične interese; vsi so glasniki boga mamona—dolarja, in ne glasnika človeka. Kadar gre za človeka, je to izjema, namesto pravila.

DVA DESETLETJA BORBE.

Eugene V. Debs.

DVAJSETA OBLETNICA ustanovitve glasila Jugoslovanske Socialistične Zveze, ki jo letos praznujete, znači dvajset let borbe za interese delavskega ljudstva in socialističnega gibanja. Toda znači tudi pričetek nove dobe, v kateri bo delo, vloženo v socialistični pokret tekom prešlih dveh desetletij, pričelo roditi svoje sadove. Jugoslovanska Socialistična Zveza je bila v teh bojih važen faktor in bo v bodoče. Kakor v preteklosti bo tudi v bodoče sodelovala v borbi, katere misija je odpraviti sedanji despotični, tiranski, korumpiran ekonomski sistem in zgraditi socialistično uredbo, v kateri bodo tisti ki producirajo svobodni prvič v zgodovini in vse človeštvo bo uživalo blagoslov prave civilizacije.

Bilo je tekom prošle svetovne vojne, ali bolje, klanja, ko je bila Socialistična stranka v Zedinjenih državah preizkušena v ognju in jo prestala. Kapitalizem se je poslužil vseh pripomočkov v svojih rokah, da bi zadušil njen glas in napravil konec njenemu življenju. Zakaj? Zato ker je socialistična stranka proti kapitalizmu in klanju za katerega je kapitalizem odgovoren, in zato, ker je bilo socialistično časopisje edino, ki je imelo pogum povedati resnico o zločinu, ki so ga storile sile sedanje uredbe nad človeštvom.

Ali kljub preganjanju, kljub navalom na socialistične govornike in organizatorje, napadom in odgonom naših sodruginj, zatiranju našega časopisja, je socialistična stranka ostala, kajti njena načela so nerazrušljiva, in danes je zopet na pohodu, ponosna svoje osvajajoče zastave! Pred seboj ima svetlejša dneve, izgledi za njeno ojačanje so danes boljši kakor kedaj poprej.

Zadnja konvencija socialistične stranke meseca februarja t. l. v Chicagi je bila triumf in inspiracija vsem ki hočejo veliko in močno

socialistično stranko. Skozi vso strankino zgodovino ni bila še nobena njena konvencija tako harmonična in navdušena za delo kakor naša februarjska konvencija. Na banketu ob priliki te konvencije, na katerem je bilo zbranih večje število sodrugov in sodruginj, je bil zbrisan dolg, ki je ležal na stranki kakor uteža, v eni uri. Kolikor je kdo mogel je prispeval, prispeval je rad in z navdušenjem. Od takrat je stranka dobila nadaljno pomoč, kar je glavnemu stanu omogočilo, da se izvršuje več dela v uradu, in vposlili smo organizatorje, ki bodo obnovili socialistične postojanke. Naša stranka je na poti prerorenja, dvignila se bo na prejšnjo višino in višjo kot jo je dosegla kedaj poprej.

V tem letu bomo imeli osem velikih konvencij od Pacifika do Atlantika, in jaz sem prepričan, da smemo pri tem delu z vso gotovostjo računati na sodelovanje članstva Jugoslovanske Socialistične Zveze, da bodo tudi naši jugoslovanski sodrugi, kjerkoli živijo, v polni meri vršili svojo dolžnost. Uspehi stranke bodo tudi njihovi uspehi.

Zgodovina vaše organizacije in glasila je vam v čast. Vsaki član je lahko ponosen, da je član take bojne delavske organizacije.

Skozi vse boje zavednega ameriškega delavstva so bili jugoslovanski ameriški sodrugi lojalni svoji stvari — stvari mednarodnega socializma, in nikdar se ne dogodi, da ne bi bila socialistična stranka njim enako lojalna. Roka v roki v skupne boje do skupnih zmag za skupno stvar socializma!

Sedaj, sodrugi, je čas, da se z vsemi energijami lotite dela za pojačanje svoje federacije. Sedaj je prilika vsakemu izmed nas dokazati, da hočemo močno socialistično stranko, da hočete močno Jugoslovansko Socialistično Zvezo, da hočemo dan, ko bo socializem slavil svoj triumf zmage, osvoboditev človeštva!

Angelo Cerkvėnik:

EXCELSIOR!

Prvi maj leta 1925 in leta 925!

Kakšna razlika v tej dobi!

Danes tisoč let je naša zemlja še stala in solnce se je sprehajalo po nebeškem svodu. To je dokazal Galilei s svojim trpljenjem. Danes pa je naša zemlja v razmerju z vsemirom komaj predmet za mikroskop! In človek, danes tisoč let črv, je danes — bog! Danes tisoč let je trepetal pred strelo, pokleknil je, vil je roke k nebu, danes pa jo ima zaprto v majh-

ANGELO CERKVENIK,
slovenski pisatelj in dramatik.

ni škatljici, da se z njo igra, kakor in kadar se mu poljubi! Da, z njeno pomočjo govori po brezzičnem brzozjavu na tisoče in tisoče kilometrov daleč! Orožje Jehove samega je človek snel z neba, ukradel ga je strašnemu Jehovi in deluje ž njim v dobrobit — koga?

In vodo — deroče potoke, silne reke, globoka jezera, demonska morja — ali jo ni vzel človek v svojo oblast? Ali ni deroče potoke napeljal na turbine, da obračajo silne stroje, da razsvetlujejo velikanska mesta? Ali ni obokal širokih rek struge, ali jih ni napeljal kakor se mu je zahotelo? In morje — ali mu ni človek zaupal kabla, položivši ga na dno, ali ni izmeril vse njegove globine, preiskal — potopivši se glo-

boko — njegovo živalstvo, rastlinstvo, ugotovil sestavo njegovih tal? Ali ni spustil na njega kakor na velikanski hrbet pokornega hlapca ogromne ladje, celo mesto s promenadami, koncerti, restavracijami, najudobnejšimi stanovanji, kljub jezi tega hlapca, kljub ciklonom in strujam in vėtrom? V čigavo dobrobit?

In zemljo? Ali ni predrl gore in se zaril tisoče metrov globoko v zemljo, da ji krade vsega, česar potrebuje — kdo, v prid čigar?

In zrak, kraljestvo bogov in ptičev — ali ga ni osvojil človek? Ali ne bodo v nekaterih letih letali okoli zemlje po zraku z brzino dvesto in še več kilometrov na uro najmodernejše urejeni vlaki in bo Jules Verne s svojimi "40-timi dnevi okoli zemlje" samo še muzejska znamenitost?

Ali ne išče predrznost boga — Človeka danes spoja z Marsom? In ali se ne bodo učenci l. 2925. učili v šoli zemljepisja Marsovega, ne bo-li mogoče tedaj poslušati na Zemlji govora, godbe, bolesi in ljubezni bratov z Marsa?

Velik je človek!

Uklenil je prirodo in njene sile, nekdam edino in izključno le posest in privilegij Boga, v verige. Z njenimi silami operira v dobrobit, v prid — človeka, človeštva morda?

Kaj še! V dobrobit sto požrešnih in nenasitnih zajedalcev v človeštvu, kajti vse te dobrine, vsi ti proizvodi tisočletnega dela in truda človeškega uma so nakopičeni v rokah nekoliko najnemoralnejših izvržkov človeške družbe — v rokah kapitalizma.

Žalostno poglavje! Človeški duh je bil silen dovolj, da je ukradel bogovom ogenj, da jih je oropal njihovega orožja, da se je zapel z njimi v gigantsko borbo, in bil ni do danes še silen dovolj, da bi se uprl kapitalizmu — zlatemu telu. Kajti, da obstoji kapitalizem, ž njim ves današnji družabni sistem, je edinole zasluga človeške slabosti, nemoči, otresti se ne omejenega pohlepa po zlatu, torej kapitala, vsebine kapitalizma.

Človek je ostal kljub svojemu duhu in njegovi božanski sili žival — enako v l. 1925., kakor je bil v l. 925. Socializem pa pomeni v svojem bistvu razživaljenje človeka; on pomeni počlovečenje človeka. To se pravi: on sili človeka, da vse svoje sile posveča družbi — celemu človeštvu — ki je kakor velik rezervoar, od koder jih vsak človek zopet sprejema, kolikor in kadar jih potrebuje, ne dovoli pa, da človek v svojem pohlepu kopiči sile drugih ljudi v obliki kapitala edino-le za sebe — to se boljše pove: ne pusti krasti niti "zakonito"!

Prvi maj, ki je praznik Dela in ne praznik kapitala, so tisoči zato s svojo krvjo blagoslovili, da se spozna in prizna kot najsvetejše in največje, kar v človeku počiva — Delo. Delo ne pa kapital, ki more in mora biti le sredstvo Dela, ne pa cilj!

Ta praznik Dela, ki je obenem tudi internacionalni, interkonfesionalni in interkontinentalni simbol, ki je podrl ograje med nazori, verami in kontinenti, mora postati tudi praznik človekov, kajti podreti mora med človekom in človekom meje, ki jih ustvarja v človeku živeča živalska pohotnost po zlatu, mora rešiti človeka te verige. Šele tedaj bo mogoče misliti si današnjo družbo kot družbo ljudi in ne družbo izkoriščujočih in izkoriščanih živali!

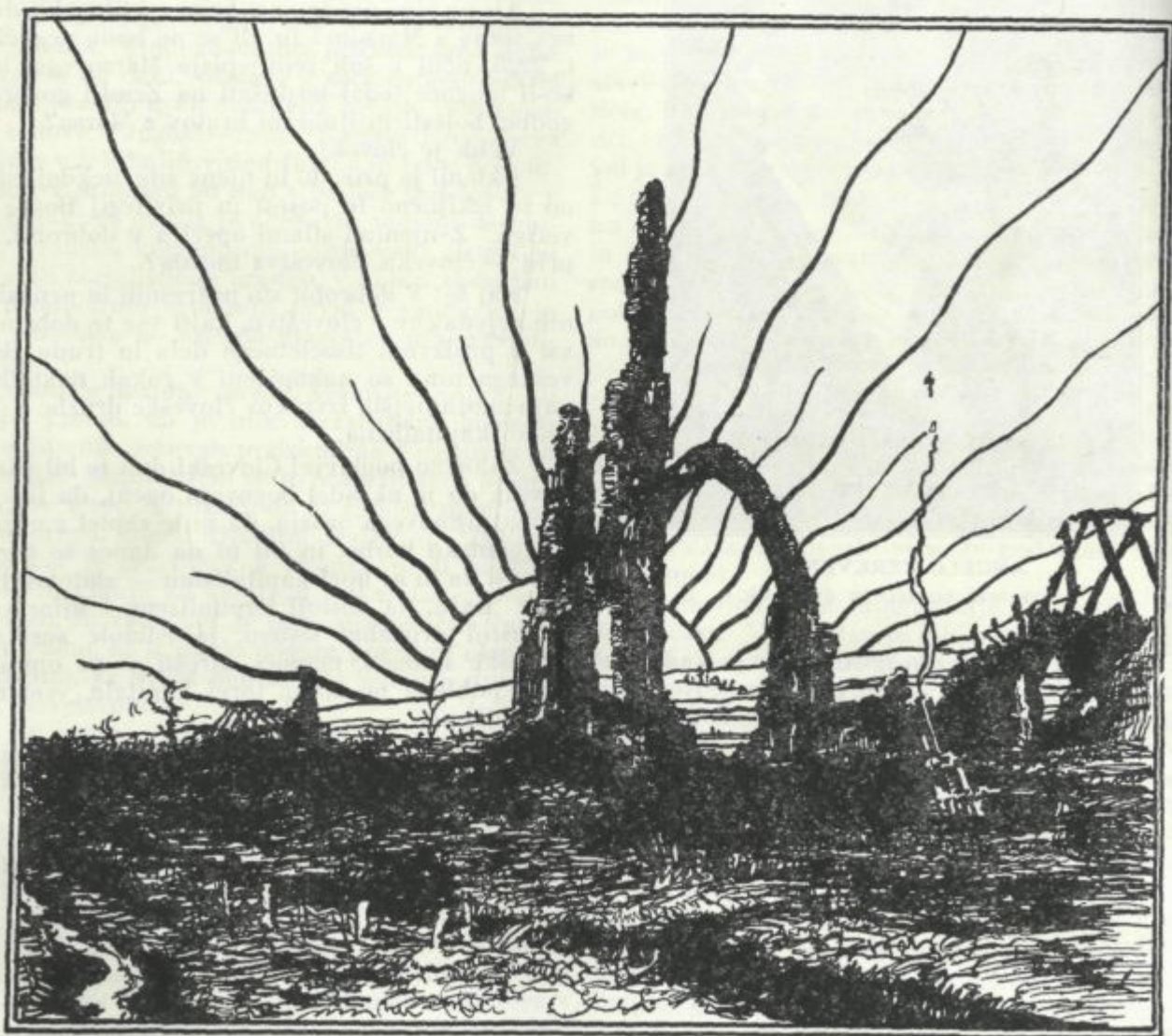
Ali si bo človek, ki je vse premagal, pokoril tudi kapital?

Bo! Če ne jutri, pa do leta 2925! Kdorkoli izmed nas je na potu, da vzame v oblast svoje-

ga duha svojo živalsko naravo in jo preobrazi v človeško, naj žrtvuje do poslednjih meja možnosti vse svoje delo bednikom, ki so potrebni pomoči. Imamo svoje šole, kjer bomo preobrazili človeka: to so naše socialistične organizacije. Mnogo jih je in mnogovrstne so! Tja privedimo vse bednike, in utelesimo naš nauk o počlovečenju človeka, da se nam ne bo pripetilo, kakor se je pred kratkim meni, ko mi je dejal organiziran delavec: "Da, sodrug, nimaš pojma, kako je težko tem ljudem kaj dopovedati! Ne naroči se ti na socialistični list — da, buržuj-ske, te čita in naroča. Jaz ne! Če bi imel vsaj kaj upanja, da postanem kdaj kapitalist, potem bi bilo kaj drugega."

Tisočletje za nami je bilo tisočletje borbe za gospodstvo nad naravo — naj bo tekoče tisočletje tisočletje borbe za socialističnega človeka, rešenega verig živalskega kapitalizma!

Da bi praznovali kmalu prvi maj, praznik Človeka!

Na pogorišče sedanje družbe je posijalo solnce, upanje — SOCIALIZEM!

SLOVENSKO ČASOPISJE V AMERIKI.

Nekoliko pregleda in zgodovine.

Priredil F. Z.

Obstoječi slovenski listi v Zedinjenih državah.

O slovenskem časopisju v Ameriki še ni bila sestavljena nikaka podrobna statistika in zgodovina, da si bi tvorila zelo zanimivo poglavje. Tudi tukaj ne bo podanega mnogo več kakor seznam sedaj izhajajočih slovenskih listov in imena tistih ki so prenehali izhajati. Listi, ki še izhajajo, so razvrščeni po letih ustanovitve.

"GLAS NARODA", New York, je sedaj najstarejši slovenski list v Zedinjenih državah. Ustanovljen je bil 23. septembra l. 1893 kot tednik; leta 1906, ko se je Sakserjevo šifkartaško podjetje razvilo in obljubilo prosperovati, je postal dnevnik. Lastuje ga ves čas Frank Sakser. V politiki je bil vedno s kapitalističnimi strankami, največ z republikansko, h kateri se je več let odprto prišteval. Poznejša leta je opreznější radi čitateljev, kateri imajo o takih strankah drugačno mnenje kakor lastnik lista. V Ayerjevem seznamu ameriških časnikov (letnik 1925) je "G. N." označen za "independent", to je, nestrankarski list. Glavni urednik je Ivan Terček. Upravnik je L. Benedik.

"GLAS SVOBODE" izhaja štiriindvajseto leto, prvo leto v Pueblo, Colo., ostala leta v Chicagi. Ustanovil ga je l. 1902 Martin Konda v družbi s Fr. Medico. Izhajal je večinoma enkrat na teden. Pred leti je začel izhajati pogostejše. Do aprila t. l. je izhajal trikrat, sedaj pa dvakrat na teden. Ko se je "G. S." preselil v Chicago, so prevzeli uredništvo socialisti in socialistični delavci so ga širili po deželi. To prijateljstvo med lastnikom lista in socialistično strujo, ki je imela edini interes dvigniti socialistični pokret med jugoslovanskim delavstvom, ni dolgo trajalo. Po sporu je bil "G. S." glasilo svobodomiselcev, socialisti so pa ustanovili svoj list, — "Proletarca". V politiki "G. S." nima odreenosti. Oglašal je kandidate meščanskih strank, a sempatam je poagitiral tudi za socialistične kandidate. V predsedniških volitvah l. 1924 se je izrekel za La Folletta. Meseca februarja t. l. je ga. Marija Konda prodala list in tiskarno "Glas Svobode" novoorganizirani družbi, ki posluje pod imenom Atlantic Printing and Publishing Co. Lastniki so A. H. Skubic, Fred Beck, J. Zoul, H. Morgan in J. Korecky. Med njimi je samo Skubic Slovenec. "Glas Svobode" je bil glasilo Slovenske Svobodomiselné Podporne Zveze od njene ustanovitve l. 1908 do 31. decembra 1924. Sedanji gl. urednik "G. S." je Albin H. Skubic. V uredništvu je vposljen tudi Jacob Zupančič. V Ayerjevem seznamu je "G. S." označen za "republican". Taka označba v omenjenih seznamih pomeni liste, ki agitirajo za republikansko stranko.

"PROLETAREC" je bil ustanovljen januarja 1906 v Chicagi kot socialistično glasilo in to je ostal. Cospodarjev ni menjal. Bil je last socialistične organizacije in je danes. (Več o "Proletarcu" drugje v tej izdaji. — Ured.)

"PROSVETA", Chicago, je glasilo in last Slovenske Narodne Podporne Jednote. "Glasilo" S. N. P. J. je pričelo izhajati l. 1908 kot mesečnik. Po par letih je postal tednik. "Glasilo" je do junija 1911 urejeval Frank Kerže, potem Jože Zavertnik. "Glasilo" je l. 1916

po zaključku pittsburške konvencije postalo dnevnik in dobilo ime "Prosveta". Na čelu agitacije za ustanovitev dnevnika "Prosveta" so stali socialisti, ki so se največ trudili in žrtvovali za prospeh SNPJ. "Prosveto" urejmeta od kar izhaja Jože Zavertnik, ki je kot gl. urednik tudi član gl. odbora SNPJ., in Ivan Molek. Andrew Kobal je drugi pomožni urednik. Filip Godina je upravnik. "Prosveta" je najbolj razširjen slovenski list. Zastopa svobodomiselná načela. V razrednem boju je na strani delavstva. V politiki je najbližje socialističnemu gibanju.

"AMERIŠKA DOMOVINA" je drugi najstarejši list v Ameriki, ako vzamemo letnico XXVII, ki jo ima na naslovni strani, za resnično. V resnici je starost "Ameriške Domovine" le 18 let. V tem času je imela tri imena: najprvo "Amerika", potem "Clevelandska Amerika" in od februarja 1919 naprej "Ameriška Domovina". Lojze Pirc in Edvard Kališ sta kupila list in tiskarno maja 1913. "A. D." izhaja trikrat na teden v Clevelandu. Cirkulacija lokalna. Dohodki v glavnem od oglasov. Pirčeva tiskarna tiska razen svojega več drugih listov. Sedanji Pirčev drug je James Debevc, bivši lastnik clevelandskega lista "Sloga", ki se je "združil" z "A. D." V politiki je Pirc in enako njegov list z demokratsko stranko. V Ayerjevem seznamu je "A. D." označena z "independent".

"ČAS", mesečnik, "revija za izobrazbo in napredek", nosi letnico XI. Izdaja in urejuje ga Frank Kerže. Prvotno je izhajal v Chicagi. Pred šestimi leti se je preselil v Cleveland. Večina spisov in prevodov v Času je urednikovo delo. Sotrudnikov ima malo. Med glavne spada vsekakor Mrs. Kerže, ki sodeluje s svojim soprogom pri upravljanju in urejevanju lista.

"AVE MARIA", nabožni mesečnik, izhaja (ako še izhaja) 17. leto. Izdajajo ga slovenski frančiškani. "A. M." je izhajala v New Yorku, kjer je bil preje gl. stan slov. frančiškanov. Sedaj izhaja v Chicagi. Ustanovil jo je Kazimir Zakrajšek feb. l. 1909.

"GLASILO K. S. K. J." izhaja enajsto leto, ves čas tednik. Urejuje ga Ivan Zupan. Glavni urad Kranjske Slovenske Katoliške Jednote je v Jolietu, Ill. Radi neprijateljskega razmerja med P. Schnelerjem, tedanjim predsednikom KSKJ., in lastniki "Amerikanskega Slovenca" je proti-jolietski frakcija v KSKJ. pričela z agitacijo za ustanovitev lastnega glasila, ki je uspela. "A. S." je izgubil službo glasila jednote, in da so mu zadali še hujši udarec, so izročili novo glasilo v tisk Narodni Tiskarni v Chicagi. Ko je P. Schneler, vodja protijolietске stranke, prišel pri članstva radi pogajanj za "reinšuranje" jednote v nemilost, je jolietška stranka dobila zopet premoč in "Glasilo K. S. K. J." je bilo dano v tisk tiskarni "Amerikanskega Slovenca". Situacija se je na clevelandski konvenciji ponovno zaobrnila proti jolietski stranki in "Glasilo K. S. K. J." se je preselilo v Cleveland, kjer ga tiska Pirčeva tiskarna. V politiki in razrednem boju je "Glasilo KSKJ." na strani nazadnjaštva in kapitalističnih strank. Tiska se ga v okoli 16,000 izvodih.

"EDINOST", glasilo "militantnih" klerikalcev, izhaja 11. leto. Ustanovili so jo slov. frančiškani v New Yorku. Ko so se potem preselili v Chicago, so vzeli

seboj tudi tiskarsko opremo kolikor so jo imeli in izdajali list naprej v Chicagi. Ako je pisec pravilno poučen, so frančiškani kupili clevelandsko "Slogo", in obdržali njeno letnico za "Edinost". "Sloga" se je ob enem združila tudi s "Clevelandsko Ameriko", ki je kmalu po tej poroki postala "Ameriška Domovina". Rev. Kazimir Zakrajšek, voditelj "militantov", je upal, da bo v Chicagi s svojimi listi sijajno uspeval. Vrgel se je z vso silo v boj "za sveto katoliško stvar", pri tem pa naletel na odpor pri katoličanih kakršnega ni pričakoval. V tem boju je toliko podlegel, da se je moral vsaj navidezno umakniti bolj v zadnje vrste. "Edinost" je po preselitvi v Chicago skušal spremeniti v dnevnik in je res izhajala nekaj dni kot dnevnik. Iz frančiškanske posesti je "Edinost" prešla v last delniške družbe, ki jo tvorijo duhovniki, društva in lajki. Sedaj izhaja štirikrat na teden. Vodi že par let kampanjo, da postane dnevnik. Dne 10. junija 1924 si je nadela ime "Amerikanski Slovenec", ki je prenehal izhajati, in se proglasila za najstarejši slovenski list v Ameriki. Za ime in naslove "Amerikanskega Slovenca" je plačala lastniku Winklerju \$500. V politiki je brez načel. V prošli predsedniški kampanji je zapisala, da je pripravljena agitirati za demokrate, republikance in La Folletta, ako plačajo. Demokratski kandidatje so ji dali največ zaslužiti. Na vprašanja uredništvu, katerega predsedniškega kandidata jim priporoča, je odgovarjala, da osobe pri listu samo ne ve kako bo glasovalo. "Vsak naj glasuje po svoji previdnosti," se je glasil nasvet. "Edinost" se napenja postati priznani glasnik slovenske duhovščine in slovenskega klerikalizma v Ameriki, toda nima posebnega uspeha. Frančiškami med ostalimi duhovniki niso priljubljeni. Rev. Zakrajšku je bil na jolietški konvenciji KSKJ. zabranjen celo vstop na konvencijo! Sedanji poimenski urednik "Edinosti" je Ivan Jerič, "nevidni" urednik pa Kazimir Zakrajšek. List je reвно urejevan in ne dela klerikalcem nobene časti. Isto velja za ostale slovenske klerikalne liste v Ameriki.

"DELAVSKA SLOVENIJA", Milwaukee, je pričela izhajati pod imenom "Slovenija" novembra 1914 kot tednik. Njen Lastnik Frank X. Veranich jo je decembra 1921 prodal hrvatski komunistični skupini za propagando med Slovenci za \$3.000. Predno je bila prodana, jo je nekaj časa urejeval Frank Novak, ki je ostal urednik tudi pod novimi gospodarji. Preje je bila po izjavi sedanjega urednika buržvazen list. V Ayerjevem seznamu je označena za "independent", to je, nestranski list, kakor je bila dokler jo niso kupili komunisti. Njena cirkulacija je največja v milwauški in okoliških naselbinah.

"ENAKOPRAVNOST", clevelandski dnevnik, izhaja osmo leto, last delniške družbe, ki jo tvorijo delavci in mali trgovci. Cirkulacija v glavnem lokalna. Enkrat na teden jo prejema tudi člani SSPZ. kot glasilo svoje organizacije. "Enakopravnost" v politiki ne pripada nobeni stranki. V predsedniški kampanji l. 1920 je priporočala socialistične kandidate, v plačanih oglasih pa republikance. V kampanji l. 1924 je bila na strani La Folletta. List ima liberalne smernice. Sedanji urednik je Vatro Grill, upravnik pa G. M. Kabay.

"MLADINSKI LIST", mesečnik, je pričel izhajati meseca julija 1922 v Chicagi. Izdaja ga SNPJ. za člane svojega mladinskega oddelka. Urejuje ga Jacob Zupančič.

"NAŠ DOM", "ilustrovan tednik za izobrazbo, gospodarstvo in zabavo slovenskih delavcev v Ameriki,"

SLOVENSKI LISTI V AMERIKI IZHAJAJO V 110,000 IZVODIH.

Koliko imajo posamezni slovenski listi naročnikov, je težko dognati, ako sami ne povedo. Iz raznih poročil, ustnih izročil in drugih virov je prišel eden naših sotrudnikov do sledečih števil:

Oblgatna glasila podpornih organizacij: SNPJ., KSKJ., JSKJ., SSPZ., ZSZ. in drugih slovenskih podpornih organizacij izhajajo v 68,000 izvodih. Naročnino za nje plačajo člani zaeno z drugim asesmentom.

Dnevnik "Prosveta", "Glas Naroda" in "Enakopravnost" imajo okoli 16,000 plačanih naročnikov in nad 17,000 cirkulacije.

Vsi drugi slovenski listi (brez "M. L." SNPJ.) imajo nad 15,000 plačanih naročnikov in nad 16,000 cirkulacije. Vseh slovenskih listov v Ameriki se tiska v okoli 110,000 izvodih.

izhaja v New Yorku. Urejuje ga Ignac Hude. Pred njim je bil urednik Anton Šabec. Lastuje ga korporacija, kateri predseduje dr. M. J. Plese. "Naš Dom" je "nestranski".

"NOVA DOBA", tednik, last in glasilo Jugoslovanske Katoliške Jednote s sedežem na Ely, Minn., izhaja v New Yorku. Tiska jo Sakserjeva tiskarna. Urejuje jo A. J. Terbovec. Ustanovljena je bila to leto.

Štirinajst slovenskih listov.

V Ameriki izhaja štirinajst slovenskih listov. Razen tu naštetih izdaja par manjših listov frančiškanski štab v Chicagi za svojo faro in verske bratovščine. Kot periodični listi ne pridejo v poštev.

Dva lista, "Proletarec" in "D. S.", sta glasila političnih organizacij, oziroma strank.

Trije (z "M. L." SNPJ. štirje) so last in glasila podpornih organizacij.

Sedem jih je v privatni posesti, oziroma posest korporacij.

Eden je nabožen list, last frančiškanskega reda. "Proletarec", "Glas Naroda", "Ameriška Domovina", "Čas", "Glasilo KSKJ.", "Del. Slovenija", "Enakopravnost", "Naš Dom" in "Nova Doba" se tiskajo v unijskih tiskarnah. Tiskarna SNPJ., ki tiska "Prosveto" in "Mladinski List", posluje po določbah unije, ima vposljene unijske delavce, toda prizadete tiskarske unije se še niso sporazumele, katera bo imela jurisdikcijo nad tiskarno kot unijsko delavnico. Tiskarna v kateri se tiska "G. S." je napravila korake da postane zopet unijska delavnica. Unija pa je dala za pogoj priznanja, da mora tiskarna odsloviti enega tiskarja, ki pa je ob enem tudi solastnik tiskarne.

"Edinost" in "Ave Maria" se tiskata v neunijski tiskarni.

Svoje tiskarne imajo "Glas Naroda", "Glas Svobode", "Prosveta", "Ameriška Domovina", "Edinost", "Enakopravnost" in "Naš Dom". To je, gospodarji teh listov so ob enem lastniki tiskaren v katerih se tiskajo.

Izmed sedanjih slovenskih listov jih izhaja šest v Chicagi, štirje v Clevelandu, trije v New Yorku in eden v Milwaukee.

"A. S." tiho izginil s pozorišča.

"Amerikanski Slovenec", "prvi slovenski list v Ameriki", je dne 6. junija 1924 prenehal izhajati. Ustanovil ga je l. 1891 Anton Murnik v Chicagi, a je kmalo prešel v druge roke in bil preseljen v Minnesoto. Na Towerju (Minn.) ga je urejeval Rev. Jos. F. Buh. Dne 2. dec. 1899 je bil "A. S." preseljen v Joliet, Ill., v "slovenski Rim", kjer je izhajal do konca. Meseca novembra 1923 je kupil tiskarno in list "A. S." ameriški Nemeč Edward A. Winkler. Ob času te preembe je bil urednik, oziroma upravnik lista J. Klepec. Pod novim gospodarjem je postal "vrhovni urednik" jolietški župnik Plevnik. Winkler je kmalu spoznal, da se slovenski listi ne izplačajo, pa je pričel iskati kupca. Bil je v stikih celo z osebami pri "Glasu Svobode", s katerimi se je posvetoval in iskal nasvetov kako se iznebiti bremena. Ker kupca ni bilo, je sklenil rajše prenehati izdajati list kot pa gaziti v izgubo. Zadnja številka je imela z velikimi črkami čez vso stran naslov "*Amerikanski Slovenec' zopet v slovenskih rokah.*" V pojasnilu je naznanil, da ga je kupila družba "Edinost" v Chicagi, ki bo svojemu listu dodala ime "Amerikanski Slovenec" in rabila njegovo letnico. "Edinost" z dne 6. junija 1924 je poročala, da je družba plačala za "A. S." \$500. Prevzela je tudi nepotekle naročnine "A. S." in vse njegove naslove. K poročilu dostavlja: "List sam ("A. S.") z gospodarskega stališča ni vreden \$500. Toda vredna je njegova zgodovina in njegovo ime . . ."

Malo je listov, ki bi tako žalostno izginili kakor "A. S." Bil je to list, ki je res imel zgodovino za seboj. Bil je svoječasno najvplivnejši in najmogočnejši slovenski list. Vsi duhovniki so se ga oklenili. V vse kraje je zahajal. Vodil je boj proti socialistom in svobodomiselnem z vsem ognjem ki ga je posedoval slovenski klerikalizem tedanjih dni v Ameriki. V tem boju so omagali klerikalni veljaki in z njimi "A. S."

Med raznimi sodružniki in uredniki, ki jih je "A. S." imel, so bili razen Buha še Rev. Šavs, Šušteršič, Kranjc, Trobec, Sojar, Plevnik itd. Gospodar "A. S." je bil dolgo let Anton Nemanich, pogrebnik in trgovec v Jolietu ter večkratni predsednik KSKJ. Tudi "slovenski Rim" ni več to kar je bil. Vse je nekam prazno, samo cerkev na No. Chicago St. je še vedno polna ob nedeljah.

Slovenski listi v Minnesoti.

"Narodni Vestnik", tednik, je izhajal v Duluthu, Minn. Ustanovljen je bil l. 1911. Prenehal je l. 1917. Lastovala ga je delniška družba, v kateri so bili člani slovenski rudarji in trgovci po železnem okrožju. Geo. Brozich je bil predsednik te družbe, ki je imela tudi tiskarno. Podjetje ni uspevalo, list se, razen na železnem okrožju ni razširil, in potem se je vse skupaj zrušilo. George Brozich je baje izgubil tisočake s tem poizkusom. "Narodni Vestnik" je bil "nestrankarski" list. Smernic ni imel. Včasih je hotel veljati kot nekaj "progresiven" list. Urejevali so ga (po redu) Faigel, I. Zupan (sedanji urednik "Glasila KSKJ.", pred tem vslužbenec Sakserjeve firme), B. Lakner, ki je delal preje v uredništvu "Glasa Naroda", "Glasa Svobode" in nekaterih drugih listov, W. Brun Schmid, ki je bil pred dvajsetimi leti sodružnik "Proletarca", in Rev. Smoley, ki je bil zadnji urednik. Z uredniki se je menjala tudi barva lista. Brun Schmid je med vojno bil kolikor toliko na strani zaveznikov in se navduševal za osvoboditev Slovanov. Smoley je spremenil list v avstrijakantsko glasilo in slavil črno-žolto monarhijo ter njene armade na evropskih bojiščih. Upravitelj

tiskarne "Narodnega Vestnika" je bil več let Josip Košak. "Narodni Vestnik" je bil, kolikor je temu piscu znano, poleg "Amerikanskega Slovenca" edini slovenski list, ki je izhajal v Minnesoti. V Duluthu je bil od časa do časa ustanovljen tudi kak hrvatski list, a noben ni dolgo izhajal. Izdajali so jih večinoma šifkartaši.

Drugi slovenski listi, ki jih ni več.

V Clevelandu je bil prvi slovenski list "Naša Beseda", ki ga je pred 28. leti ustanovil Anton Klinc. Ko je prenehal, so duhovniki in katoliški lajiki organizirali tiskovno družbo, ki je pričela izdajati "Novo Domovino", katera je postala čez par let dnevnik. Izhajala je vsaki dan, tudi ob nedeljah. Urejevali so jo večinoma duhovniki in slovenski semeniščniki. Gospodarje je večkrat menjala; gmotne težkoče so jo končno prisilile prenehati izhajati. Po neuspehu z "Novo Domovino" se je l. 1908 organizirala nova tiskovna družba, ki je pričela izdajati list "Amerika", kateri je v nekaj letih prišel v last E. Kališa in L. Pirca. — Jugoslovanska sekcija S. L. P. je l. 1920 pričela izdajati "Socialistično Zarjo", mesečnik, za propagando med slovenskim delavstvom. Urejeval jo je Fr. Erjavec v Springfieldu, Ill. Ker ni bilo dohodkov, so se jo hrvatski in srbski eselpisti naveličali vzdržavati in l. 1923 je prenehala izhajati. Razen teh je v Clevelandu izhajalo še par drugih manjših slovenskih listov, katerih zgodovina mi ni znana.

Na zapadu je videla rojstvo večih slovenskih listov naselbina Pueblo, Colo., kjer še danes živi kakih pet tisoč Slovencev. Prvi list, ki je pričel izhajati v Pueblu, je bil "Mir" (natančne letnice ne vem; če sem prav poučen, je pričel izhajati l. 1901.) Ustanovili so ga katoliški rojaki, njim na čelu župnik Ciril Zupan. Pozneje sem v raznih polemikah čital, da je pri tem listu sodeloval tudi Martin Konda. "Mir" ni dolgo izhajal. L. 1902 sta Martin Konda in Fr. Medica po sporeku z izdajateljci "Mira" ustanovila "Glas Svobode", ki je izhajal v Pueblu eno leto. Potem sta ga preselila v Chicago. Okoli l. 1905 je dobila pueblska naselbina list "Coloradske Novice" z denversko prilogo "Coloradsko Solnce". Za njimi je bil ustanovljen "Slovenski Narod". Lastnik "Coloradskih Novic" je bil M. Buh, sorodnik Rev. Buha, ki je deloval v Minnesoti; za njim je postal lastnik lista Rudolf Gregorich, ki mu je dal ime "Slovenski Narod". Od Gregoriča ga je prevzel Edward Mencinger. Med vojno ga je kupil Frank Zotti, hrvatski šifkartaš in izdajatelj "Narodnega Lista" (hrvatski dnevnik) v New Yorku. Zotti je kupil samo ime lista, ki je v Pueblu itak prenehal izhajati. "Slovenski Narod" je potem izhajal v New Yorku kot dnevnik; vodil je propagando za Avstro-Ogrsko in se ob enem boril proti Sakserjevi tvrčki. Urejevala sta ga Zvonko Novak in Anton Šabec. Po vstopu Amerike v vojno na stran zaveznikov so postala tla za take liste prevročna in tako je "Slovenski Narod" prenehal izhajati ne da bi doživel razpad črnožolte monarhije, katero je zagovarjal in jo slavil.

V Calumetu, Michigan, kjer je bila do konca leta 1914 velika slovenska naselbina (v Calumetu so poleg buttskih v Montani največji bakreni rudniki v tej deželi), a se je po izgubljeni stavki rudarjev, ki se je končala imenovanega leta, zelo zmanjšala, je več let izhajal tednik "Glasnik". Prvi slovenski list v Calumetu je bil "Glas od Gorenjega Jezera", ustanovljen l. 1901, ki je pozneje spremenil ime v "Glasnik". Razširjen je

bil razun v Calumetu tudi v železnem okrožju Minnesote, posebno med leti 1910—14. Bil je precej časa tudi glasilo Slovenske Hrvatske Zveze. "Glasnik" je izhajal do konca l. 1914. Z izgubljenostjo stavko se je omajala tudi njegova pozicija. Mesto njega so potem par let izhajale "Slovenske Novice", ki so bile zadnji slovenski list v Michiganu. "Glasnika" je nekaj časa urejeval Ivan Molek, znani slovenski časnikar in avtor raznih povesti, črtic, pesmi in iger. Za njim je nastopil uredništvo Frank Jauh (sedaj znan naši javnosti pod imenom F. J. Kern, zdravnik, stanujoč v Clevelandu). Največ opravka z uredništvom "Glasnika" pa je imel Frank Schweiger, ki je bil eden prvih "poklicnih" urednikov v ameriškem slovenskem časnikarstvu.

V Pittsburghu, Pa., je pred petnajstimi leti izhajal tednik "Edinost". "Ilustrovani List", tednik je bil tudi pittsburghski poskus. Okoli njega so bili tiskar Skender, R. Gregorich, A. Šabec, F. Zalaznik in drugi, ne vsi ob enem in istem času. L. 1921 je po iniciativi Zvonka Novaka pričel izhajati v Pittsburghu političen tednik, ki ga je urejeval on. Kako se je imenoval, mi ni znano. Gmotno podporo temu listu so dali večinoma pittsburghski slovenski trgovci. Med prve slovenske liste v Pittsburghu spada "Slovenski Prijatelj", ki ga je izdajal Alexander Toman. Med leti 1904—6 je izhajal v Pittsburghu "Delavski Prijatelj", ki ga je izdajal Šlander. Bil je to nekak šifkartaški list. "Proletarec" meseca aprila 1906 piše o njem sledeče: "Listi poročajo, da se je F. M. Schlander, izdajatelj "Delavskega Prijatelja", ustrelil, njegov pomagač pa zastrupil. Schlander je bil eden tistih, ki se jih med Slovenci v Ameriki ne manjka in je mislil da je delavstvo še tako neumno, da bo podpiralo njegovo špekulacijo in humbug." Pred leti je izhajala v tem mestu tudi "Nova Doba", menda Skendrov list.

V Milwaukee, Wis. je pred kakimi trinajstimi leti pričel izhajati tednik "Bodočnost", katerega je urejeval Leo Zakrajšek. Bil je to list s socialističnimi tendencami. Nasledila ga je "Slovenija", pri kateri so sodelovali L. Zakrajšek, F. X. Veranich, Frank Novak in drugi. "Slovenija" ni bila socialistična. F. X. Veranich, lastnik "Slovenije", jo je decembra 1921 prodal hrvatskim komunistom v Chicagi, kot že omenjeno na drugem mestu.

V Chicagi je med drugimi izhajal list "Mir", ki je bil ustanovljen pred "Proletarcem". Živel je le malo časa. Alexander Toman je izdajal "Jugoslovenskega Gospodarja". Tudi ta list ni imel dolgega življenja. Frank Kerže je izdajal mesečnik "Naš Gospodar". Profesor dr. J. Malaček je izdajal revijo "Nado"; izšli so štirje zvezki in ni je bilo več. Ivan Kaker, sedaj bivajoč v Milwaukee, je izdajal "Izobraževalno knjižnico". Izšlo je nekaj zvezkov, pa je zatonila.

Meseca oktobra 1917 je izšla v Chicagi prva številka "The Slovenian Review", "uradno glasilo Jugoslovenskega republičanskega združenja". Dne 31. januarja 1919 je spremenila ime v "Jugo-Slav Review". Zadnja številka je izšla septembra 1919. Deset zvezkov je izšlo v angleškem, dva v slovenskem, in eden v hrvatskem jeziku. Namen te revije je bil seznaniti angleško govoreči svet s stremljenji Jugoslovenskega Republikanskega Združenja, ki je delovalo za stvaritev jugoslovenske federativne republike. Angleške izdaje "The Jugo-Slav Review" se je razpošiljalo ameriškimi listom, časnikom v Angliji in Franciji, članom kongresa, ameriškimi Jugoslovanom, knjižnicam, univer-

PETNAJST SLOVENSКИH LISTOV PRENEHALO IZHAJATI.

Od kar izhaja "Proletarec", je prenehalo petnajst slovenskih listov, trije pa so menjali lastnike. Deset izmed teh ki še obstoje je pričelo izhajati med leti 1906-1925. Marsikateri list, ki ga ni več, je prerokoval smrt "Proletarcu" in socialističnemu gibanju. Tudi danes imamo take prijatelje. Šli smo mimo njih in jih pustili zadaj. Šli bomo ravno tako mimo teh ki jih imamo danes, kajti "Proletarec" je list načel, list organizacije, ki se ne straši borbe!

zam itd. Urednik po imenu (označen kot tak v reviji) je bil A. J. Terbovec, tajnik J. R. Z. Urejeval jo je v resnici Ebin Kristan; veliko večino člankov v nji je spisal on. Sotrudniki te revije so bili med drugim Jože Zavertnik, Ivan Molek in A. H. Skubic. Pomagala sta pri nji tudi Josip Mihajlovič, ki živi sedaj v Skoplju, in F. Zalaznik. Največ prevodov je oskrbel Skubic. Vse izdaje razun ene je tiskala Kondatova tiskarna.

V Washingtonu, D. C., glavnem mestu Zedinjenih držav, je dne 5. aprila 1917 pričel izhajati tednik "Slovenski Svet", list "za edinost, pravice in svobodo!" Izdajal ga je Jugoslovanski narodni svet (Jugoslovensko Narodno Vijeće), ki je bil podružna organizacija Londonskega odbora, kateremu je načeljeval dr. A. Trumbič. Jugoslovanskemu narodnemu svetu sta med drugimi načeljevala Don Niko Gršković in dr. Ante Biankini. Ta organizacija se je borila za združenje jugoslovanskih narodov (Srbov, Hrvatov in Slovencev) na podlagi znane Krfske deklaracije, ki je določala novi državi tako obliko vlade kakršno danes Kraljevina S. H. S. ima. "Slovenski Svet" je urejeval Ivan Možina, ki je pred tem urejeval čikaški "Glas Svobode". Ker "Slovenski Svet" kljub pritisku ni mogel dobiti zadosti naročnikov, se je kmalu združil z newyorškim dnevnikom "Hrvatski Svijet", v katerem je izhajal kot slovenska priloga. Urednik priloge je bil Možina. "Hrvatski Svijet" se je v času kipečega navdušenja za jugoslovanstvo spremenil v "Jugoslovanski Svijet". Urejeval ga je Niko Gršković. Pred kakimi dvema leti je Gršković svoj list prodal in sedaj izhaja pod imenom "Svijet". Slovenska priloga v njemu je izginila še pred koncem vojne. Ivan Možina je odšel v Cleveland, odprl restavracijo, in prosperiral. Sedaj živi že več let v Sloveniji.

Zvonko Novak je ustanovil v Calumetu leposloven mesečnik "Slovenska Družina", ki je izhajala potem v Milwaukee, Clevelandu, in nato v Chicagi, kjer je končno obtičala v Kondatovi tiskarni.

Razun tu naštetih je izhajalo v dobi od kar se je pojavil prvi slovenski list v Ameriki — leta 1891 v Lesarjevi hiši v Chicagi ("A. S.") — več drugih slovenskih listov in revij (v raznih krajih, o katerih pisec te statistike nima podatkov. Ako jih kedaj dobi, bo podal ob priliki popolnejšo zgodovino, kajti ta je daleč od popolnosti. Vendar je prva, katera daje vsaj površno sliko slovenskega časnikarstva v tej deželi.

“PROLETAREC”---DVAJSET LET KORISTNEGA DELA!

Bertha Hale White,

tajnica Ameriške socialistične stranke.

Z največjem veseljem pišem te vrstice. Predno nadaljujem, naj izrečem jugoslovanskim sodrugom pristrčne čestitke na njihovih uspehih — rezultat dvajsetletnega konstruktivnega dela! Ustanovili ste pred dvema desetletji svoj list, ki je vreden imena socialističen list! Z vašim delom ste ga ohranili, širili, žrtvovali ste se zanj — in ta vaša lojalnost je bila garancija za obstoj “Proletarca”.

BERTHA HALE WHITE,
tajnica socialistične stranke.

vansko delavstvo s problemi ameriškega delavstva, s stališči in nazori soc. stranke, in pridobiti to delavstvo za lojalno sodelovanje s stranko. Temu namenu je vestno služil. Nobena pridružena organizacija ni podpirala socialistične stranke z večjo vnemo kot Jugoslovanska socialistična zveza. Sodelovala je v kampanjah. Pomagala je nabirati prispevke v strankine fonde. Vedno je imela v agitaciji smoter zainteresirati svoje članstvo v ameriško delavsko gibanje. In v tem je važnost “Proletarca”.

“Proletarec” je posest delavstva organiziranega v JSZ. Tača glasila so življenska potreba socialističnih federacij kajti le nanje se lahko zanesejo, da bodo dajala čitateljem in članstvu pravo sliko, tolmačili strankine sklepe, pojasnjevali njena stališča in ji lojalno služili.

Uspeh “Proletarca” kot strankino glasilo dokazuje kaj pomeni list za katerega se zavedno delavstvo res zanima. Kjerkoli v tej prostorni deželi žive jugoslovanski sodrugi, povsod so z glasilom svoje federacije. Agitirajo zanj, dopisujejo vanj in store kolikor morejo da ga ohranijo, utrdijo in razširijo. Ponosni so na svoj list in ne store ničesar, kar bi oviralo agitacijo zanj, ničesar, kar bi ga spravljalo v nevarnost.

“Proletarec” je mogočna sugestija angleško govorečim sodrugom. Kaže jim pot, kako delati za svoje splošno glasilo, ki bo glasilo socialistične stranke in samo socialistične stranke od prve do zadnje črke — ponos vsega socialističnega delavstva, strah plutokracije od oceana do oceana, list ki bo vpoštevan, list ki bo združeval okoli sebe tisoče in stotisoče delavcev, njihovo prvo orožje v borbi pred tribuno javnega mnenja. Kar “Proletarec” more storiti in stori za delavstvo v Jugoslovanski socialistični federaciji, bi mogel storiti velik angleški socialističen tednik v posesti skupnega gibanja za ameriško socialistično stranko.

Moja želja in moje priporočilo sodrugom v JSZ, je, da pribore “Proletarcu” vhod v vsako stanovanje kjer žive delavci in delavke zmožne čitati slovenski jezik, in da bo po dvajsetih letih korakal roka v roki z mogočnim angleškim glasilom socialistične stranke (ki bo takrat tudi dvajset let staro), da bosta zaeno z drugimi našimi listi vodila delavstvo v jutro revolucije — v novi družabni red, po potu nerazrušljive kooperacije v preobrat, ki bo pomel s silami, ki nas izkoriščajo in uničujejo z razdvajanjem.

“Proletarec” je glasilo Jugoslovanske socialistične zveze. Z njegovo pomočjo so jugoslovanski sodrugi gradili svoj pokret. Seznanjal jih je z ameriškim socialističnim gibanjem, predstavljal je vez med federacijo in stranko. “Proletarec” je odsev federacije. Njene aktivnosti in njeno sodelovanje z ameriškim delavskim gibanjem se zrcali iz njega. Priznati se mora jugoslovanskim sodrugom, da nudijo socialistični stranki vso mogočo kooperacijo. Razumejo jo, delajo da ostane mednarodna v svojem obzorju in ob enem praktična in triumfujoča. “Proletarec” za našo stranko mnogo pomeni. Njegova naloga je seznanjati jugoslo-

JUGOSLOVANSKA DELAVSKA TISKOVNA DRUŽBA.

Frank Alesh.

Jugoslovanska Delavska Tiskovna Družba, inkorporirana v državi Illinois z \$2,500 kapitala, je bila ustanovljena dne 6. oktobra l. 1907 v Chicagi, torej skoro dve leti potem ko je pričel izhajati "Proletarec". S pomočjo te korporacije so imeli njeni ustanovitelji namen dobiti gmotna sredstva s prodajo delnic, in z dobljenim kapitalom spremeniti "Proletarca" iz mesečnika v tednik.

V prvi direktorij JDTD. (board of directors), — sedaj ga imenujemo upravni odbor "Proletarca", — so bili za leto 1907-8 izvoljeni sledeči sodrugi:

Ivan Grile, ki stanuje še v Chicagi; John Petrich, ki živi sedaj v Youngstownu, O.; Anton Prešern, sedaj bivajoč v Cicero, Ill.; Frank Mladič (umrl 23. dec. 1921 v So. Chicagi); Ivan Molek. Izmed teh sta samo Molek in John Petrich še člana JSZ. Za predsednika tega odbora je bil izvoljen John Grile, Ivan Molek pa za zapisnikarja. Novi direktorij je takoj podvzel med slovenskim delavstvom kampanjo za prodajo delnic, ki so bile po \$10. Težave, ki jih je imel odbor pri tem delu si lahko predočimo, ako pomislimo, da je takrat v vsi Ameriki obstojalo samo par slovenskih socialističnih klubov in da je imel "Proletarec" le par sto naročnikov, med katerimi je pa bilo tudi mnogo nasprotnikov. Na seji koncem novembra 1907 so funkcionarji za prodajo delnic poročali, da so do tega dne prejeli samo \$145 za prodane delnice, katerih se je izvedlo največ v Chicagi. Izmed zunanjih naselbin omenja zapisnik samo La Salle, Ill., in Glencoe, O. Kljub temu neveselemu poročilu sodrugi niso izgubili poguma in še na ti seji so sprejeli predlog, da prične "Proletarec" naslednji teden izhajati kot tednik. Temu predlogu je zelo nasprotoval Ivan Grile, predsednik direktorija JDTD. V razpravi je naglašal, da je list gmotno prešibek in se ne bi mogel vzdržati kot tednik. Argumentiral je, da ako bo predlog sprejet, si bodo sodrugi naložili veliko nalogo in odgovornost za obstanek "Proletarca", ki se bo moral boriti še z večjimi gmotnimi potežkočami kakor doslej. Predlog so zagovarjali Ivan Molek, Frank Mladič in drugi, ki so povdarjali, da je tednik potreben, ako se hoče, da bodo socialistične ideje prodrle med slovensko delavsko maso.

Z izdajanjem tednika je nastalo pri listu mnogo več dela in upravni odbor je na omenjeni seji zaključil vpsoliti stalnega upravnika. To mesto je bilo poverjeno I. Grileu, ki ga je odklonil. Upravništvo je začasno prevzel Jože Zavertnik st., uredniško delo pa je bilo razdeljeno med Moleka, Petriča, Zavertnika in Grileca. Na naslednji seji je Zavertnik poročal, da mu ni mogoče še v nadalje voditi upravniške posle in je resigniral, na svoje mesto pa je priporočil J. Medena (umrl 30. marca 1919 za tuberkulozo v Clevelandu). Zavertnikova resignacija je bila sprejeta, za upravnika pa je bil izvoljen Ivan Meden; odbor mu je določil \$7 tedenske plače. Meden se je na naslednji seji potožil, da mu s to plačo ni mogoče izhajati in je prosil, naj se mu jo zviša na \$10, a vsled slabih financ pri listu mu seja ni ugodila. V zapisnikih poznejših sej ni omenjeno, če je bila upravniku Medenu plača zvišana kedaj po odklonitvi na omenjeni seji. Zapisano pa je, da ga je na neki seji Anton Prešeren zelo kriti-

ziral, ker si je zaračunal 50 centov za "karfer" (voz-nino s poulično železnico po opravkih za list.)

Na sejah direktorija so se vršile velike debate radi polemike med "Proletarcom" in "Glasom Svobode". Mnogi člani in čitatelji se niso strinjali s preprirom, in nekateri so celo naglašali, da je list zgrešil svoj cilj, ker daje čitateljem teden za tednom več polemičnega kot pa podučnega gradiva. Na seji dne 13. februarja 1908 je bil sprejet predlog, da naj se s polemiko od strani "Proletarca" preneha. Zagovornik tega predloga je bil prepričan, da bo tudi "Glas Svobode" prenehal z napadi na "Proletarca" in na posamezne sodruge. Iz zapisnika leto pozneje je razvidno, da se to pričakovanje ni izpolnilo in predlog je bil soglasno razveljavljen. V diskuziji se je povdarjalo, da je v škodo "Proletarcu", ako se še v nadalje molči na napade, ki jih priobčuje "Glas Svobode".

Z izdajanjem tednika se je doseglo precej uspeha v razprodaji delnic, pa tudi list se je pričel hitreje širiti. V naselbinah kjer so delovali agitatorji za Proletarca in ga širili, so se ustanavljali socialistični klubi in se združevali z Jugoslovansko socialistično zvezo.

Ivan Molek je med tem postal stalen urednik "Proletarca" s tedensko plačo \$12. Po odstopu I. Medena je postal upravnik zopet Ivan Grile, kateremu je pri oglaših pomagal tudi Frank Petrich.

Upravnik je na vsaki seji tožil, da dohodki ne pokrivajo izdatkov in da dolg v tiskarni narašča. Izražal je bojazen, da bo tiskarna ustavila nadaljno tiskanje lista, ako ne bodo obveznosti pokrite. Da je bila njegova bojazen upravičena pove zapisnik seje upravnega odbora z dne 10. novembra 1908, na kateri je Grile poročal, da ima "Proletarec" v tiskarni \$243 dolga, blagajno pa prazno. Tiskarna je odklonila tiskati list, dokler ne bo dolg poravnán. Kje dobiti denar, je bilo prvo vprašanje. V diskuziji so bili podani različni nasveti; končno je bil sprejet predlog, da se apelira na Jugoslovansko socialistično zvezo za posojilo in na socialistično stranko za podporo. Stalne moči so se odpustile; uredniško delo se je razdelilo med J. Zavertnika, ki je obljubil prispevati 250 vrstic na teden raznega gradiva; Franka Keržeta, ki je prevzel urejevanje dopisov; Ivan Molek, članke in črtice; Fr. Petrich, korekture in vlaganje lista v forme. Ta seja je ob enem sklenila zmanjšati obliko lista.

Od kod je prišel denar za pokritje obveznosti tiskarni, zapisniki sej tistega časa nikjer ne omenjajo. A tiskarna je tiskala list dalje, kar je znamenje, da je dobila svoje.

Nешeto socialističnih listov je šlo skozi enake krize kakor "Proletarec" in mnogo jih je v enakih slučajih propadlo, bodisi vsled nesposobnega upravnega odbora in osebja vpsoljenega pri listu, ali pa vsled nezadostne koperacije od strani sodrugov in somišljenikov.

V prej omenjeni krizi, v kateri se je nahajal "Proletarec", se je pokazala vztrajna volja slovenskih sodrugov, ki so se odločili vzdržati svoj list, dasi je to zahtevalo precejšnjo mero požrtvovalnosti. Polagoma je zopet zasijalo prijaznejše sonce. Dolg v tiskarni se je manjšal in "Proletarec" je dobival vedno več naročnikov in socialistična misel vedno več pristašev. Tudi prispevki v podporo "Proletarcu" so se množili.

V teku enega leta se je finančno stanje toliko opomoglo, da je bil poravnani ves dolg in v blagajni je ostalo \$90. Upravno odbor je po teh izkušnjah postal opreznjši in ni več stavljal lista v nevarnost.

Na občnem zboru JDTD. januarja 1909 se je razpravljalo o predlogu, da se zopet nastavi stalnega urednika. Predlog je bil odklonjen, in ob enem zaključeno, da ostane uredniško delo tudi v bodoče razdeljeno med več sodrugov. Tako je ostalo do konca l. 1911, ko je prevzel uredništvo in upravništvo Leo Zakrajšek, delno upravniško delo pa Jože Zavertnik mlajši.

L. 1912 dobimo "Proletarca" zopet v normalnem tiru z urednikom in upravnikom; v financah in naročnikih je beležil precejšen napredek.

Ti uspehi so nekatere sodruge navdušili propagirati idejo, da se "Proletarca" spremeni v dnevnik. Računali so, da bo stvar izvedljiva v par letih, ako se ves pokret slovenskega socialističnega delavstva izreče in dela za uresničenje te ideje.

Mnenja o tem med članstvom JSZ. so bila različna. Vsi so bili edini, da zavedno slovensko delavstvo potrebuje svoj dnevnik. Iz tega razmotrivanja v "Proletarcu" in "Glasilu" SNPJ. sta se pojavile dve smeri: ena, ki je bila zato da ustanovi dnevnik SNPJ., in druga, da ga ustanovi delavstvo združeno v socialistični politični organizaciji. Sodrugi, ki so o tem razpravljali, so bili v veliki večini člani obeh organizacij, to je, JSZ. in SNPJ. Zmagala je prva struja, ki je potegnila za seboj skoro vse slovenske sodruge. Med njimi je prevladovalo mnenje, da ne dela razlike, kateri list da postane dnevnik, "Proletarec", ali "Glasilo" SNPJ., kajti prvi kot drugi bi služil socialistični propagandi. Mnogi so argumentirali, da bo dnevnik SNPJ. veliko lažje razširiti kakor "Proletarca", ako postane dnevnik. Tudi finančno vprašanje je govorilo v prilogi ednotinemu dnevniku. Tako je misel na spremenitev "Proletarca" v dnevnik zamrla in sodrugi so šli v akcijo, da ga ustanovi SNPJ. Ta pregrešek so nam zelo zamerili sodrugi hrvatske sekcije JSZ., in na tretjem zboru JSZ. so nas ostro kritizirali, ker se nismo potrudili, da bi postal "Proletarec" dnevnik mesto dnevnika SNPJ.

Hrvatski sodrugi so nam nemalokrat očitali, da je Jugoslovanska Delavska Tiskovna Družba privatna korporacija, in mi, kot socialisti, ne bi smeli dovoliti, da bi posamezne osebe lastovale delnice in bili na ta način v privatni kapaciteti lastniki socialističnega glasila. To grajo so zelo pogosto ponavljali takozvani "čisti" socialisti, ki so videli v privatnih lastnikih delnic JDTD. velike socialistične neprijatelje, dasi so bili skoro vsi delničarji JDTD. člani JSZ.

Da se izogne vednemu očitaniu, je slovenska sekcija sklenila pokupiti vse delnice JDTD., kolikor so jih imeli posamezniki in klubi, in to se je posrečilo v letih 1914-15. Potem se je pričelo z akcijo za razpust korporacije, dokler nismo prišli z našim sklepom pred odvetnika in mu dali nalogo storiti potrebne legalne korake za razpustitev JDTD. Odvetnik, socialist, nam je to odsvetoval in dokazal, da bi s tem prav nič ne pridobili, v gotovih slučajih pa nam bi lahko delalo neprilike. Sklenili smo obdržati korporacijo. Vse njene delnice ima v posesti slovenska sekcija in ona je edini gospodar in lastnik "Proletarca".

Omenim naj še, da danes isti hrvatski sodrugi, ki so nam pred leti vedno očitali da gojimo v svojih vrstah kapitalistično korporacijo, danes delajo to kar

so nam šteli v greh! Da, celo več! Ustanovili so list, ki je popolnoma privatno podjetje!

Kljub njihovom očitkom, da smo bili buržoazijci, smo ohranili svoja načela in svoje glasilo v posesti socialistične organizacije.

Kriza pri "Proletarcu", ki nas je zapustila l. 1909, nas je ponovno obiskala l. 1919-20. Razlika je bila le v tem, da smo imeli namesto par sto dolarjev par tisoč dolga v tiskarni. Ako nam bi tiskarna dala tako oster ultimatum kot l. 1908, bi tudi nastalo vprašanje, ali naj se z idanjem preneha, ali pa se najde kak izhod, ki ga bo ohranil pri življenju. Vzrok veliki krizi pri listu so bile medvojne in povojne razmere ter slaba strategija vodstva in članstva JSZ., ki je koncentriralo vse svoje energije v Jugoslovanskem Republičanskem Združenju in začasno opustilo notranje delo v JSZ. ter agitacijo za "Proletarca". Delo, ki ga je vršilo to delavstvo v JRZ., je imelo za naše razmere ogromen obseg, toda v gmotnem oziru je škodo-

NAŠI POKOJNIKI

ki so v teku zadnjih dvajsetih let borili se in precej žrtvovali za obstanek "Proletarca" in socialistično stvar in legli v grob:

FRANK MLADIČ, Chicago, Ill. Dal je brezplačno svoje prostore uredništvu in upravništvu "Proletarca", bil direktor J. S. D. T. D. in drugače podpiral list in stranko. Umrl 23. decembra 1921 v So. Chicagi.

FRANK LISJAK, Chicago, Ill. Marljiv agitator za list in organizacijo. Umrl v aprilu 1909.

MIKE KULOVEC, Chicago, Ill. Delaven zastopnik in agitator za list in stranko do zadnjega diha. Umrl 28. junija 1913 v Chicagi.

JOSIP JEČMENJAK, Chicago, Ill. Soustanovitelj "Proletarca" in agilen agitator. Umrl dne 2. julija 1921 v Chicagi.

IVAN MEDEN. Bil je upravitelj "Proletarca", ko je list postal tednik. Zelo delaven in požrtvovalen za list. Umrl je v Clevelandu dne 30. marca 1919 za tuberkulozo v starosti 48 let.

IVAN ŠOLAR, Seattle, Wash. Marljiv dopisovalec in člankar. Podpiral je list tudi finančno. Umrl 8. februarja 1910 v Seattle, Wash.

LOUIS KRAŠNA, Park Hill, Pa. Bil agilen agitator za "Proletarca" in JSZ. v letih med vojno in po vojni, ko je najbolj potreboval takih delavcev. Umrl dne 18. novembra 1924 na Park Hillu za naduho, ki ga je mučila več let. Bil vpepeljen v Pittsburghu, Pa.

valo "Proletarcu" in JSZ. Bilo je povsem na mestu, da je J. R. Z. ob svojem razpustu poravnalo vsaj nekaj te škode.

V upravnem odboru (direktoriju JDTD.) "Proletarca" so bili od začetka do danes sledeči sodrugi:

Ivan Grilc, John Petrič, Frank Mladič, Anton Prešeren, Ivan Molek, Frank Petrich, Jože Zavertnik st., Jože Zavertnik ml., Joe Jesih, Jos. More, Frank Janežič, Frank Podlipec, Frank Alesh, Filip Godina, Frank Zaitz, Frank Udovich, Louis Trugar, Mary Udovich, Frank Gottlicher, A. H. Skubic, Frank S. Tauchar, Joško Oven in John Olip.

Izmed teh je Frank Mladič, kot že omenjeno, umrl, ostali pa žive v Chicagi in drugih krajih. Člani JSZ. izmed prej navedenih odbornikov direktorija JDTD. so še John Petrich, Ivan Molek, Jože Zavertnik st., Frank Podlipec, Frank Alesh, Filip Godina, Frank Zaitz, Frank Udovich, Mary Udovich, Frank Gottlicher, F. S. Tauchar, Joško Oven in John Olip. Ostali bivši člani upravnega odbora so ali indiferentni, ali pa so nasprotniki "Proletarca" in JSZ.

Iz teh imen je razvidno, da je imel "Proletarec" v upravnem odboru različne osebe in da trditve, katere se je posebno prejšnje čase rado ponavljalo, da gospodarji pri listu le par oseb, niso bile resnične.

Urednik in upravnik sta nastavljena od upravnega odbora; o svojem delu mu poročata na sejah. Ravnanje se morata po zaključkih upravnega odbora, in nikjer, skozi vso dobo, ni razvidno, da bi kateri urednik ali upravnik kršil njegove sklepe.

Jugoslovanska delavska tiskovna družba izdaja razun "Proletarca" tudi brošure, knjige in Ameriški družinski koledar, ki je prvič izšel l. 1915. Tako je razširila v teku svojega obstoja s sodelovanjem vseh faktorjev v JSZ. za naše razmere ogromno propagandistične, vzgojevalne, zabavne in leposlovne literature. Njeni koledarji imajo vsako leto večji krog odjemalcev.

Jugoslovanski socialistični listi.

"Proletarec" je danes edini jugoslovanski socialistični list v Zedinjenih državah. Bil je tudi prvi. Izhaja 20 let, ves čas v Chicagi.

"Radničke Novine", Beograd, tednik, izhajajo 28 let. "R. N." so centralno glasilo socialistične stranke Jugoslavije.

"Glas Slobode", Sarajevo, tednik, izhaja 15 let. "G. S." je glasilo pokrajinske organizacije SSJ (socialistične stranke Jugoslavije) za Bosno in Hercegovino.

"Pravo Naroda", list SSJ., izhaja tedensko v Šidu, Srijem, trinajsto leto.

"Naprej", dnevnik, Ljubljana, izhaja deveto leto. "Naprej" je po razkolu v socialistični stranki Slovenije postal glasilo in last takozvane Bernotove frakcije, ki se istotako imenuje Socialistična stranka Jugoslavije, toda ni pridružena celotni jugoslovanski soc. stranki.

"Delavec", Ljubljana, tednik, je slovensko glasilo Glavnog Radničkog Saveza Jugoslavije, ki je pridružen amsterdamski strokovni internacionali. Izhaja dvanaajsto leto.

"Socialist", tednik, Ljubljana, je slovensko glasilo SSJ. Izhaja tretje leto.

"Crvena Zastava", Zagreb, tednik, je glasilo hrvatske pokrajinske organizacije SSJ.

Razen teh izhaja v Jugoslaviji par nemških socialističnih listov, ki so last SSJ. in eden Bernotove SSJ. "Pod Lipo", "družinski mesečnik", Ljubljana, izhaja drugo leto. Izdaja jo Zadržna založba v Ljubljani. Urednik revije "Pod lipo" je Anton Kristan. V njo dopisuje več bivših socialističnih voditeljev. Prinaša socialistične članke, zgodovinske in druge razprave, članke o zadržništvu, črtice itd. "Pod Lipo" ni smatrana za strankin, oziroma socialističen list, ne radi vsebine, ampak radi njenega izdajatelja.

"Delo", tednik, izhaja v Trstu šesto leto. Nekaj časa je bilo socialistično glasilo, ob času razkola v italijanski socialistični stranki pa so dobili nad njim kontrolo komunisti. Pod Mussolinijevim terorističnim režimom izhaja zelo neredno.

"Delavsko-kmetški list", tednik, je slovensko komunistično glasilo v Ljubljani. Izhaja 2. leto. Pred njim je izhajal "Glas Svobode". Komunisti v Sloveniji so imeli razen teh dveh še nekaj drugih listov, ki so prenehali bodisi radi preganjanja ali pa radi finančnih težkoč in notranjih sporov.

"Naši Zapiski", slovenska socialistična revija, so izhajali okoli petnajst let. "Kres", leposloven družinski mesečnik, ki ga je izdajala socialistična organizacija "Svoboda", je bil ustanovljen l. 1921. Izhajal je okoli dve leti. "Demokracija", slovenska socialistična revija, je bila ustanovljena l. 1918. Imela je kratko življenje. Organizacija "Svoboda" izdaja sedaj vzgojni mesečnik "Svoboda", ki je socialističen list, toda ne propagira za nobeno obstoječih socialističnih struj v Sloveniji.

Socialistično delavstvo v Sloveniji je imelo že mnogo listov; živeli so, nekateri precej let, in prenehali. Najbolj znan je bil "Rdeči Prapor" in potem dnevnik "Zarja". Razen teh dveh so izhajali v različnih časih "Bodočnost", "Naprej", "Enakost", "Novi Zapiski" itd.

Izmed vseh obstoječih jugoslovanskih socialističnih tednikov je "Proletarec" najboljšežnejši in razun "Radničkih Novin" najstarejši jugoslovanski socialistični in delavski list. V Jugoslaviji ga prejemajo vsi socialistični, komunistični in nekateri drugi listi ter precej posameznikov.

Priznanje "Proletarcu" in članom J. S. Z. v Chicagi.

Iz urada socialistične stranke okraja Cook smo prejeli sledeče pismo:

"Proletarec", Chicago, Ill.

Dne 12. marca 1925.

Cenjeni sodrug urednik:

Socialistična stranka okraja Cook želi izraziti svoje odkritosrčno priznanje "Proletarcu" in članom J. S. Z. v Chicagi za sodelovanje, s katerim so pripomogli, da je socialistični shod dne 22. februarja in banket dne 23. februarja tako sijajno uspel.

Vemo, da bi brez vaše kooperacije ti dve priredbi ne uspele tako zadovoljivo in ne bi pripomogle k prerojenju naše organizacije v tem okraju tako kot so.

S socialističnim pozdravom,
W. R. Snow, tajnik; Florence Hall, začasna predsednica

JUGOSLOVANSKO DELAVSKO ČASOPISJE V ZEDINJENIH DRŽAVAH.

Socialist smatra za delavske liste samo tiste, ki so glasila delavskih političnih strank in unij. Glasila podpornih organizacij npr., so lahko pisana v duhu razredno zavednega delavstva, ako jih razredno zavedni delavci kontrolirajo in urejujejo. Ako jih ne, so ravno tako navadni buržvazni listi kakor tisti, ki jih kontrolirajo kapitalistične korporacije. Listi delniških družb, ki jih tvorijo posamezniki, so lahko naklonjeni delavcem, toda v političnih in ekonomskih bojih delavstva so nezanesljivi, ker navadno nimajo nikakega programa in načel. Isto je z listi, ki so v privatni posesti.

"PROLETAREC" je bil prvi jugoslovanski delavski list v Ameriki v pravem pomenu besede. Ustanovila ga je socialistična organizacija za socialistično propagando in vzgojo. Pričel je izhajati meseca januarja 1906 v Chicagi. Okoli njega so se zbrali tudi hrvatski sodruzi in dopisovali vanj. Nekateri izmed njih, npr. Josip Ječmenjak, so postali agitatorji za "Proletarca" takoj ko je pričel izhajati. Ječmenjak je bil tudi soustanovitelj "Proletarca". Drugi delavski politični list po starosti je

"RADNIČKA BORBA", ki izhaja v Clevelandu. Ustanovljena je bila l. 1908 in postala hrvatsko-srbsko glasilo Socialistične delavske stranke (Socialist Labor Party). Tiskana je v latinici in cirilici. Že od početka se zbirajo okoli nje največ srbski delavci. Cirkulira v okoli tri tisoč izvodih. Last jugoslovanske federacije S. L. P., ki ima tudi svojo tiskarno. Glavni urad v Clevelandu. Izhaja tedensko. Njen sedanjí urednik je L. Petrovič. Napram "Proletarcu" in socialistični stranki zavzema nasprotno, še boljše, sovražno stališče.

"RADNIK", hrvatsko glasilo jugoslovanske sekcije komunistične Workers' Party, izhaja v Chicagi, osmo leto, sedaj trikrat na teden. Prvotno je izhajal pod imenom "Znanje", ki sta ga urejevala Teodor Cvetkov in Geo. Kutuzovič; do poletja 1923 sta urejevala tudi "Radnika", naslednik "Znanja", in potem v sporu z večino odbora odstopila. Uredniki "Radnika" so se vsled notranjih bojov in drugih podobnih vzrokov stalno menjali. Sedanji gl. urednik je S. Zinić. Cirkulacija okoli sedem tisoč. "Proletarcu" sovražen.

"DELAVSKA SLOVENIJA", Milwaukee, Wis., tednik, pričela izhajati kot slovensko glasilo Workers' Party decembra 1921. Od prejšnjega lastnika F. X. Veraniča jo je kupil v imenu "Radnikovega" odbora tedaj obstoječi "jugoslovanski prosvetni klub" v Milwaukee, ki je bil organizacija hrvatskih komunistov. Plačali so mu zanj \$3.000. Do decembra imenovanega leta je izhajala pod imenom "Slovenija". Bila je buržvazen, "nestranski" list. Njen sedanjí urednik je Frank Novak, ki jo je nekaj časa urejeval tudi pod prejšnjim gospodarjem. Bila je kupljena največ za boj proti "Proletarcu" in socialističnemu gibanju.

Izmed jugoslovanskih delavskih listov v tej deželi, ki so prenehali, je igrala v soc. pokretu najvažnejšo vlogo

"RADNIČKA STRAŽA", ki so jo ustanovili hrvatski in srbski socialisti decembra 1907 v Chicagi. Tiskana je bila v latinici in cirilici. Izhajala je dvakrat na mesec. Leto pozneje, dne 25. decembra 1908, je pričela izhajati tedensko. V tem času je njena cirkulacija narasla že na tisoč izvodov. Urejeval jo je Milan Glumac, ki je umrl 3. decembra 1913 za tuberku-

lozo. Po poklicu je bil tiskar. V Ameriki je bil sedem let. Glumac je bil požrtvovalen socialist in sposoben urednik. Naporno pionirsko delo na polju socialistične vzgoje med delavstvom svoje narodnosti in težko uredniško delo, ki ga je imel čez glavo, je Glumacu omajalo že itak rahlo zdravje, toda časa za odpočitek si ni hotel, pa tudi ni mogel odtrgati. Končno se je pod pritiskom prijateljev podal v Californijo, kjer mu ni ugajalo. Ko se je počutil boljšega, je želel zopet k "Radnički Straži". Ker so potrebovali urednika, so ga z veseljem sprejeli. Toda zdravje se mu ni obrnilo na bolje. Pri delu je že skoro umiral, ko so ga sodruzi

MILAN GLUMAC.

odvedli v bolnišnico, iz katere so ga dne 30. novembra odpeljali na farmo sod. Periča v Cedar Lake, Ind. Tri dni pozneje je umrl. Njegovo truplo je bilo vpepeljeno v Chicagi.

Milan Glumac je bil organizator, in v razvoju JSZ. ter "Radničke Straže" si je zgradil časten spomenik. Hrvatske socialistične organizacije JSZ. so rastle in tako je bil Glumac tudi graditelj, važen graditelj JSZ. Po njegovi smrti je postal glavni urednik "Radničke Straže" Teodor Cvetkov. Pokojni Blagovoje Žikić je bil upravnik, ki se je mnogo trudil postaviti "R. S." na trdno gospodarsko stališče. Žikić je bil slika vztrajnosti. Kakor Glumac, si je tudi on pokvaril zdravje v zaduhlih prostorih upravnništva "Radničke Straže" na So. Racine Ave., kjer je delal vsaki dan od jutra pozno v večer. Geo. Kutuzovič je bil pomožni urednik "R. S.". L. 1918 je prenehala izhajati, mesto nje pa je pričelo izhajati "Znanje", ki sta ga istotako urejevala Cvetkov in Kutuzovič. S tem listom so se hoteli izogniti šikanam, pod katerimi so trpeli vsi radikalni delavski

listi, ker ni pisalo ničesar o vojni, ampak je priobčevalo le "znanstveno" gradivo.

"SOCIALISTIČNA ZARJA", mesečnik, Cleveland, je pričela izhajati l. 1920 in prenehala 1923. Ustanovila jo je jugoslovanska sekcija S. L. P., ki izdaja "Radničko Borbo". Njen namen je bil, kot je povedala ob rojstvu, privedi slovensko delavstvo na pravo pot spoznanja, v edino pravo stranko. "S. Z." je urejeval Jos. Erjavec v Springfieldu, Ill. Njen potovalni agitator je bil Frank Kalčič. Mnogo svojega prostora je porabila za napade na "Proletarca" in socialistično stranko.

"BUDUČNOST", tednik, Detroit, glasilo in last srbske sekcije JSZ., je bila ustanovljena 7. septembra 1922 v Detroitu. Prenehala je spomladi l. 1923. "Budučnost" je bila zadnji poskus srbskih sodrugov priti do svojega glasila. Prenehala je največ po krivdi nesposobnega vodstva. Tisti, ki so zanjo agitirali, so vršili v polni meri svojo dolžnost, tisti pa, ki so nad njo gospodarili, niso znali računati z bodočnostjo in temu primerno urediti razmerje med dohodki in izdatki. "Budučnost" je urejeval M. Lučić. Prvi list srbskih sodrugov je bil "Narodni Glas", ki se je pozneje združil z "Radničko Stražo". Meseca avgusta l. 1918 je srbska sekcija JSZ. ustanovila "Radničke Novine",

ki so izhajale dvakrat na mesec v Chicagi. Urejeval jih je S. Marković v Detroitu. Tudi "Radničke Novine" niso imele dolgega življenja.

"GLAS KOMUNISTA" je bil 'podzemski' list hrvatskih komunistov. Prva številka je izšla 1. novembra 1919 v Chicagi.

"SNAGA RADNIKA" je bila hrvatski list za sindikalistično propagando; ustanovila ga je I. W. W. dne 15. marca 1922 v Chicagi. Izhajal je dvakrat na mesec. Sam. S. Hasek je bil podpisan kot "začasni urednik".

"BODOČNOST" je izhajala v Milwaukee. Urejeval jo je Leo Zakrajšek; sotrudnike in pristaše je imela med slovenskimi socialističnimi delavci in somišljeniki v Milwaukee. Radi tega lista se je razvil spor, kot so rekli pri "Bodočnosti", med "Čikago" in "Milwaukee". V "Čikagi" so smatrali da "Bodočnost" ni bila ustanovljena z namenom širiti razredno vzgojo, pač pa iz nasprotstva do gotovih oseb v "Čikagi", ki so bile takrat okoli "Proletarca". Trdili so, da je slovenski socialističen pokret še preslaboten, da bi mogel vzdrževati dva lista. Izhajala je le malo časa.

Razen teh je izhajalo še par drugih listov, ki so se smatrali za delavske publikacije, toda se niso nikoli uveljavili. Bili so le poiskusi, ki se niso obnesli—F. Z.

Tone Seliškar:

Pesem revolucionarjev.

OD KDAJ se poznamo, mi revolucionarji,
da smo se našli sedaj, ko je naš čas —
od kdaj,

vi, bratje evropski
in vi, prekooceanski
in vi, prekouralski,

da so nam srca enaka,
z neugasljivim ognjem goreča,
s herojsko močjo prepojena,
neustrašna in plodna
in neznansko verna? —

Poznamo se, mi, revolucionarji,
ho, dolgo že!
Od Kajna sem, od početka gorja.

Potomci gorja smo mi
in plodni smo mi! Vsak dan naša srca rode
klice ognjene,
ki nad ekvator Vstajenja lete —

zakaj
svečeniki smo mi
miru in ljubezni
prostih ljudi in
popolnih ljudi
in
preklinjevalci smo mi
laži,
hinavstva,
morij —

O, saj smo potomci gorja!
Sredi pobočja smo že.
Nestrpno si klešemo stopinje na vrh.

Včasih komu zdrsi po strmimi navzdol
in obraz si rani do krvi —

"O, brat naš, trpi!"

In brat trpi. Za nas. Za vse.

Visoko je še nad nami Mount Everest,
vrh za oblaki je skrit —

Hitimo zato,
revolucionarji,
potomci gorja,

tja gor,
na naš najvišji vrh, na Mount Everest.

Sedanji upravni odbor "Proletarca".

FILIP GODINA.

V upravnem odboru "Proletarca" za l. 1925 so sodrugí Frank Alesh, Filip Godina, John Olip, Joško Oven in Frank S. Tauchar. Upravni odbor "Proletarca" je ob enem direktorij Jugoslovanske delavske tiskovne družbe, korporacija, ki izdaja "Proletarca". Ustanovljena je bila 6. oktobra 1907 v Chicagi.

Lastnik delnic v nominalni vrednosti \$2,500 je slovenska sekcija Jugoslovanske socialistične zveze. Upravni odbor "Proletarca" se voli vsako leto na občnem zboru JDTD. Izvoli ga odbor slovenske sekcije, odbor sekcije pa je izvoljen s splošnim glasovanjem vsake dve leti.

Naloga upravnega odbora je sklepati o gospodarstvu pri listu, kontrolirati delo vslužbenecv, pregledovati račune, sklepati o načinih in sredstvih za razširjenje socialistične literature in vršiti vse drugo delo, ki spada v področje JDTD.

Upravnik, urednik in potovalni agitatorji so odgovorni temu odboru.

FRANK ALESH.

ru in ob enem zboru JSZ. Vposluje jih upravni odbor.

Frank Alesh, ki je že vrsto let tajnik, in Filip Godina sta najdalj člana tega odbora. V odboru zavzema mesto blagajnika. F. S. Tauchar je postal član upravnega odbora pred več leti. Zavzema mesto nadzornika. John Olip je bil izvoljen prvič leta 1923. J. Oven je bil član upravnega odbora pred par leti in ponovno izvoljen na občnem zboru januarja to leto.

V prvih letih, ko "Proletarec" še ni imel svojega urada in ne stalnih moči v uredništvu in upravnishtvu, so se seje upravnega odbora vršile zelo pogosto. Člani odbora so morali izvrševati mnoga dela,

JOŠKO OVEN.

katera se sedaj opravlja v uradu. Poslovanje je sedaj sistematizirano in gre najprej mnogo bolj gladko kakor pred 6. leti.

Upravništvo koledarja npr. je bilo pred leti razdeljeno med več oseb. Urednik Družinskega koledarja je bil dve leti (1915-16) sodrug

JOHN OLIP.

FRANK S. TAUCHAR.

Ivan Molek, potem pa je urejevanje prešlo v roke uredništva "Proletarca".

Upravni odbor je l. 1920 na priporočilo tedanje- ga upravnika F. Zajca sklenil ustanoviti knjigarno, ki bi imela razun socialistične tudi drugo literaturo. Danes ima "Proletarec" lepo knjigarno z najbogatejšo in največjo zbirko izbranih literarnih del izmed slovenskih knjigotržnic v Ameriki.

"Proletarčeva" knjigarna ima v zalogi tudi angleške knjige socialne in znanstvene vsebine.

Upravni odbor mora biti poučen o vsem notranjem poslovanju. Od kooperacije med upravnim odborom in osebjem pri listu zavisi napredek lista, v kolikor se tiče notranjega ustroja in dela.

Niž manj važen faktor so zastopniki in sotrudniki lista, ki agitirajo za njegovo razširjenje po raznih naselbinah. Njihova imena so na drugem mestu v tej številki.

Slavnostna izdaja je rezultat te kooperacije. Pred vami je najlepši dokument skupnega, solidarnega dela, na polju socialistične literature.—c.

Karlo Kocjančič:

HIMNA MARKSISTIČNIH GRENADIRJEV.

VZHOD, sever in jug in zapad:
Danes preliva se v nas in nas veže en sam
vrelec valoveče krvi.

Človek, ki je v severnem snegu zbledel, in človek,
ki so ga spalila solnca na jugu; človek,
ki veruje v svojih očetov boga, in človek, ki
veruje le svoji vesti, poje danes z ekstatičnim
grlom nebrzdano pesem brez ritma in rim:

Mi proletarci smo zemljo preplodili,
zdravo seme smo za ori nasejali v brazde.
Zdaj pričakujemo, da se zreli plodi čez polje
razlijejo kot zlati veletoki.

Takrat pridemo in naše shrambe zvrha napol-
nimo z zrelim plodom.
Delamo in pričakujemo.

Mi proletarci smo zemljo prekopali.
Vse, kar nosi skrivnosti laži-obraz, v bednih
nočeh do dna preiskujemo. (Bolj nam gorijo
misli tedaj v bolestno napetih možganih kot
pa brleče svetiljke na stropu.)

Kar smo krinkam iztrgali v tistih nočeh, dali
smo dnevu, da se v solncu razcvete,
dali smo vam, da ne bo vam dolgčas v plemenit-
tem spleenu.

Dali smo vam razpočene mišice;
dali smo vam izsušene žile;
dali smo prsa, od dima, smrada, prahu in od
oglja v rovih začrnela;
obrase, od gneva in glodajočih skrbi spačene;
lačne, goreče poglede smo dali:
da vam ne bo dolgčas v plemenitem spleenu.

Kdo vam je zidal kakor gore palače?
Kdo mistične templje vam zgradil? (Boga ste
tam pljuvali in njegovo pravico.)
Kdo kraljevske grobove — granitne piramide?
Kdo vam je sprožil v tire kovinaste kače?
Kdo splavil na morja brodeča mesta?
Kdo vas do samih zvezd dvignil v letečih zma-
jih-zrakoplovih?
Kdo vam sestavil automobile, po cestah rjoveče
pse?

Kdo vam je v tvornicah in strupenih delavnicah
stroje titanke postavil:

parne nestvore, električne turbomotorje, orja-
ška dvigala — ciklopske roke, vzpenjače, se-
salke, peklenke peči in kotle —
vsa grozna godala, hrumeča v viharnem taktu
ob znamenju siren, rigajočih kakor osli, si-
kajočo simfonijo sedanjosti, dela, vstajenja in
smrti?

Vse smo vam mi ustvarili v igračo, ko vam bo
dolgčas v plemenitem spleenu.

A to naše življenje!
V rovih-požiralnikih grizemo — nagi črvi —
črno skalo;
v plavžih-vulkanih;
v tvornicah, delavnicah;
na oceanih — kakor mozoljasto kobaltno steklo;
v pradijih poljanah na vzhodu in zapadu;
na rekah, v gozdovih;
v dolinah pod gorami;
med vlažnimi, z lišajem pokritimi stenami;
na cestah pod težo neba;
na barikadah upornikov, v Parizu, v Petro-
gradu:
padamo, umiramo, venemo. (Tako padajo deb-
la v gozdih, umirajo psi v jarkih, venejo jetič-
ni cveti v jeseni.)

Črno sovraštvo brizga iz naših oči. —

Mi smo zemljo prekopali.
Naša setev na polju zori.
In ko vseh nas dan v zenitu zagori —
od gore do gore,
čez reke, planjave,
od morja do morja,
preko zemlje vesoljne
pozovemo:
K žetvi!

Za novo setev gladna tla s trupli pognojimo.

Skozi medvojno in povojno krizo.

Frank Zaitz.

Nehvaležen poklic.

Delo za socialistične liste ni ravno "hvaležen poklic". Komur je samo za zaslužek, ne bo iskal službe pri njih. Kdor hoče priznanje, ga bo med nami redkokdaj dobil. Delaj in delaj in požiraj kritiko! Tako je med delavci bilo in bo dokler se ne naučimo biti boljši, to je, razumnejši, kakor smo danes.

Lastniki kapitalističnih listov skrbe, da imajo v uredništvih in upravništvih stalne, sposobne ljudi. Uprave delavskih listov mnogokrat niso tako previdne. Upravnik dnevnika "Forward" je v reviji "Labor Age" napisal članek o delavskem časopisju in njegovem bo-

FRANK ZAITZ,
sedanji urednik Proletarca.

ju za obstanek, v katerem pravi, da je premnogo delavskih listov izginilo radi nesposobne uprave. V upravnih odborih delavskih listov so bili največkrat ljudje, ki niso imeli niti najmanjšega pojma o delu in poslovanju. Bili še tako pošteni, taki odbori so morali delati napake, ker niso znali drugače. V upravništva in uredništva so najemali osebe, ki so bile sicer poštene in zanesljive, toda nesposobne za delo, posebno za gospodarsko stran dela. Mesto da bi gradili list, so ga z raznimi eksperimenti potlačili v finančne neprilike in konec je bil polom. Nešteto angleških delavskih in socialističnih listov v tej deželi je bilo vpropaščenih z nesposobnostjo. Kapitalist zna ceniti sposobnost, kajti kapitalizem je sistem sposobnosti. Socializem bo popolnejša sposobnost, toda za to popolnost se mora delavski razred šele izučiti. Sposoben je delati sposobno za druge, ali zase ne zna.

Sposobnosti, in gospodarska stran dela.

Samo dva delavska dnevnika v Ameriki sta, ki pokrivata stroške za rednimi dohodki: židovski "Forward" in "Milwaukee Leader". Oba imata veliko oglasov, brez katerih ne more v tej deželi eksistirati noben dnevnik. Naročnina na ameriške liste je majhna in ne pokriva niti glavnih izdatkov. Naročnina na kapitalistične liste, bili dnevniki, tedniki ali revije, ne pokriva niti cene papirja, na katerem so tiskane. Za 7 ali 10c dobite nedeljsko izdajo dnevnika, za 5, 10 ali 25c pa revijo, ki ima obseg knjige. Vse te kapitalistične publikacije plačajo za papir na katerem so tiskane več kot pa dobe naročnine. Razliko plačajo oglaševalci — plačajo jo tisti, ki imajo interese, da se tako časopisje vzdrži in prosperira. Delavstvo ga naroča in čita. Čita in nič ne kritizira. Ali če poskuša skupina zavednih delavcev ustvariti delavski list, tedaj je kritikov več kakor čitateljev. Malo jih je, ki bi hoteli pomagati. Malo jih je, ki bi kritizirali stvarno. Kritizirajo iz nevednosti in taka kritika je škodljiva.

V isti reviji (Labor Age) je priobčen članek, v katerem slika pisec, koliko sposobnih ljudi, ki so dali svoje zmožnosti na razpolago delavskim organizacijam in listom je bilo takorekoč potisnjenih iz njih — porinili so jih na stran nesposobneži, koristolovski kričarji — in danes delajo za kapitalistična podjetja, za kapitalistične liste, in prejemaajo plačo, ki bi jo v delavskih organizacijah nikdar ne prejeli. Kapitalisti jim plačajo sposobnost. Člankar tu ni mislil prostituiranih intelektualcev, ampak večake, ki delajo in koristijo družbi — v sedanjih pozicijah bolj privatnim interesom kakor družbi.

Postanek "Proletarca".

Med nami je bila ustanovitev "Proletarca" eksperiment na polju delavskega časopisja. Izhajati je pričel v posesti Jugoslovanske socialistične zveze. Ker pa mesečnik ni zadostoval, je bilo treba misliti na večkratno izdajanje. Toda sredstva?!

Kdo že ni čul delavcev, ki očitajo upravam socialističnih listov in socialističnim strankam, da so samo "za denar", da "kolektajo" dan za dnem! Tak delavec je neveden in niti malo ne razume težkoč, s katerimi se bore delavski listi in delavske stranke. Kapitalistično časopisje ne prosjači za podporo delavce, in kapitalistične stranke tudi ne. Toda nekdo jim jo vendarle da. Kdo? O tem "kdo" naš prijatelj delavec ni sposoben misliti. Niti malo mu ne pade na um, da je on tisti, ki vzdržuje kapitalistične stranke in liste, kajti kar jim kapitalist da, so mu delavci zaslužili.

"Proletarca" je bilo v interesu socialističnega gibanja treba povečati, toda kje dobiti denar? Ustanovimo korporacijo in izdajmo delnice, so rekli nekateri sodrugji. To je bilo l. 1907. Ustanovili so jo, izdali za \$2,500 delnic, toda ali so se delavci odzvali in jih kupili? V dveh mesecih je bilo prodanih komaj za par stotakov. Socialistov je bilo med nami tudi takrat mnogo, — takih namreč, — ki znajo udrihati po tistih sodrugih ki delajo in delajo in delajo. Ubogi so na duhu in ne znajo boljše. Vztrajnost je tudi tu premagala težave in "Proletarec" je postal tednik.

Pozneje se je večkrat pojavilo mnenje, da naj se prične z agitacijo, da se ga spremeni v dnevnik. A že

z vzdrževanjem tednika so bili naporji tako težki, da se tisti ki so jih najbolj poznali in jih čutili, niso nikoli navdušili za akcijo, ki bi imela spremeniti "Proletarca" iz tednika v dnevnik. Potem se je pojavil praktičnejši izhod — dnevnik je ustanovila S. N. P. J.; sodrugji, ki so agitirali zanj, so smatrali, da je čisto vseeno kateri list da je dnevnik — oba sta socialistična. To je bilo takrat, a danes je v SNPJ. tisoče — precej tisoč članov, ki sovražijo socialistični pokret instinktivno, iz zlobe ali vsled ignorance, sovražijo ga nič manj kakor kapitalistični interesi.

"Proletarec" ostane.

"Proletarec" je potreben slovenskemu delavstvu. In zato je obstal in ostane.

Samo enkrat se spominjam, da je bilo na eni seji upravnega odbora izrečeno mnenje, da bi se prenehalo izdajati "Proletarca". Bilo je v jeseni l. 1918, ko se je razpravljalo o spremembi oblike lista. Stroški, ki smo jih imeli v tiskarni, so vidoma rasli. Agitacija za list je zamirala. Vsi — skoro prav vsi sodrugji, ki so bili kedaj kje aktivni, so bili tiste čase aktivni v in za J. R. Z. Upravnik je podal sliko izdatkov in stroškov — podal je razliko v cenah, ki smo jih plačevali za tisk poprej in kako so naraščale. Očividno je bilo, da bodo v obstoječih razmerah še vedno naraščale. Spremenimo obliko na način, da zmanjšamo izdatke, je bil nasvet. Večina je soglašala z njim. In v tej razpravi je rekel nekdo: "Ali ne bi bilo na mestu, če bi govorili, ako naj se "Proletarca" sploh izdaja?"

Bil je E. Kristan. Zameril sem mu, dasi sem ga razumel. Nemalokrat mu je bilo hudo, ker ljudje niso poznali, ne razumeli, ne priznali njegovega dela. A pokazal ni tega nikoli. Tudi njega se je lotevala resigniranost. Oglasil se je Godina: "Izdajali ga bomo v vsakem slučaju, magari v majhni obliki, magari samo enkrat na mesec — moramo ga izdajati!" Več se o tem ni govorilo. Oblika lista je je bila spremenjena v revijo decembra 1918 in jo ima še danes.

Kriza leta 1918—1922.

Kriza pri listu je naraščala. Bil je tudi brez upravnika, brez takega upravnika, ki bi bil v najkriticnejšem času vzel vesla in se upiral viharjem. Januarja 1919 je začasno prevzel upravništvo Frank Petrich, ki je izvrševal tudi tajniško delo J. S. Z. Upravništvo je bilo preseljeno na sedanji naslov. Na januarski seji upravnega odbora l. 1919 je Petrich podal poročilo, ki ni bilo prav nič razveseljivo. Ameriški Družinski koledar za leto 1919, ki bi moral iziti že decembra 1918, ni bil še niti tiskan. Urednik E. K. je bil zaposlen čez glavo. Konference, resolucije, spomenice, Jugoslav Review, seje, shodi, urejevanje Proletarca itd. — pa je zastalo delo pri Koledarju.

Na tej seji upravnega odbora sem sem takorekoč sam ponudil sprejeti upravništvo. Določili so mi \$20 na teden plače, kar mi je za silo zadostovalo za hrano in stanovanje. Naj tu omenim, da pri "Proletarcu" ni bil še nihče plačan kot se spodobi. Ni bilo denarja in zato ni bilo plač.

Upravništvo in polovica uredništva Proletarca se je od januarja 1919 do ukinjenja urada JRZ. nahajalo v mali sobici kjer so sedanji uradi. Listine, sploh skoro ves arhiv, seznami, pisma itd., so bili v starem uradu zloženi v zaboje in prepeljani v nove prostore in ležali tam, ker jih Petrich v enem mesecu tudi pri najboljši volji ne bi mogel urediti, tudi če bi utegnili. Prva skrb novega upravnika je bila, izdati koledar, ki se je zakasnil že več mesecev. Urednik je spravil sku-

paj gradivo in z delom se je pričelo. Toda bilo je prepozno. Dan za dnem sem odpiral pisma: Kje je Koledar, ki smo ga naročili? Odgovarjal sem posamično in potem s cirkularji. In nato so sledila zabavljanja! Kupe kritik! Psovke!

V Parizu so kovali mir imperialisti. Wilson, kje so tvoje točke! je vpraševal svet. In pogled se je obračal proti Rusiji. Da, od tam prihaja nova doba, svetovna revolucija, le od tam se uresničijo lepe točke! Konfuzija v delavskem gibanju po vsem svetu, anarhija v mnogih deležah, cele gore razočaranja, svet je začutil bolečine grozne vojne. Par stotin delavskih listov v Zedinjenih državah je prenehalo, dasi so bili lojalni stranki in zagovarjali njeno medvojno stališče.

In nato progoni — rušenje socialističnih lokalov, — zadnji silni naval na radikalno delavsko gibanje v

CHARLES POGORELEC,
upravnik "Proletarca" in gl. tajnik J. S. Z.

tej deželi! V Parizu pa so govorili o demokraciji in samoodločevanju! "Kje je vaša demokracija in samoodločevanje?", so nas vpraševali v pismih. Kaj bi, prijatelji, moč še ni v naših rokah. Ali ljudje niso razumeli in so zrl v Rusijo in hoteli da ona izvrši kar sami niso mogli in ne bi mogli tudi če bi hoteli storiti sami.

Pomankanje razumevanja in sodelovanja.

Vedno se bom spominjal tistega leta. Tisk je bil dražji, dolg večji, število naročnikov pa je šlo navzdol. Iz Pennsylvanije je nekdo, ki se ni podpisal, poslal v pismu par dolarjev in pojasnil: "Slišal sem, da ste se že skoro utopili v šnopsu. Ni čudno, da Koledarja še ni. V pismu sta dva dolarja, kupite si wiske in se jo nažrite, da jo boste imeli vsaj enkrat dovolj." Ne verjamem, da je misli ta rojak zadeti mene. A vseeno, taka pisma ne "navdušujejo".

Poskušali smo z apelom na naročnike. Sestavili smo cirkular in ga jim poslali. Le malo se jih je prijazno odzvalo. Nekateri so zmerjali, drugi so molčali in govorili doma kar jim je bilo na srcu. Med pismi, ki smo jih dobili, se spominjam enega iz južnega Illinoisa. Pošiljatelj je pismu priložil "dajmond cegnar karto", katero jo omočil v jajčnem rumenjaku, jo malo osušil, skrbno zavil v nepremočljiv papir in poslal to upravništvu "v dar za izdajalstvo." Podpisal se ni, kakor se ne podpiše noben strahopetec. Anoimnih pisem je mnogo prihajalo — posledica hujskanja, ki so ga dvignili agentje špijoni iz klerikalnega in "narodnjaškega tabora, in agentje provokatorji iz "radikalnega". Prvi kot drugi so igrali umazano vlogo in oboji so jo odigrali.

Izboljšanje poslovalnega sistema.

Pravijo, da kjer je volja, se vse premaga. In res smo premagali mnoge težave. V enem letu smo imeli urediti in razposlati dva koledarja, letnik 1919 in 1920. Majska izdaja l. 1919 je pravočasno izšla. Koledar 1919 pa veliko prepozno. Ostalo ga je par tisoč izvodov in prvič se je dogodilo, da smo napravili pri njemu izgubo in izgubo prebitka, ki je takó prav prihajal listu. Koledar letnik 1920 je izšel meseca decembra 1919. Uredil ga je še E. Kristan s sodelovanjem drugih sodrugov. Nekaj mesecev pozneje je odpotoval v Jugoslavijo. Uredniško in upravniško delo, ki ga ni bilo malo, je vodil pisec teh vrstic. Sam ga ne bi mogel opravljati. Pomagali so mu posebno Frank Petrich, A. H. Skubic in Fred Zalaznik. Pri urejevanju koledarja letnika 1921 mu je bil A. H. Skubic v veliko pomoč. Izšel je pravočasno, toda izgubljeni ugled se težko pridobi nazaj. Ljudje so postali nezaupni. Odgovarjali so nam, da bodo Koledar naročili, toda ne prej da vidijo če res izide. Ni ga hujskega za kakršnokoli podvzetje, kakor izguba reda. Zato je bila naša prva skrb, da mora biti vse delo opravljeno točno in vestno. In tako je bilo zaupanje v upravo lista polagoma zopet zgrajeno.

Predno smo modernizirali sistem, je vzelo par let. Rekordí, sezname in drugi pripomočki, ki jih rabi moderno knjigovodstvo in vsaka publikacija, so bili pomankljivi. Kakšno stvar je bilo treba iskati včasí ure, predno smo prišli do nje. Posebno prvo leto mojega prihoda v upravništvu smo imeli težave. Rekorde, natrpani v času preselitve v zaboje vse križem, je bilo treba urediti in to je vzelo mnogo mnogo dni in večerov in nedelj! Naj tu naglasim, da se ni pri tem urejevanju listin in knjig naletelo na nikakršne nepoštenosti — vsi dohodki in izdatki so bili zabeleženi.

J. R. Z. in "Proletarec".

Finančno vprašanje pa ni bilo rešeno. Vprašali smo za pomoč JRZ., kateremu so dali naši sodrugi, med njimi posebno prejšnji urednik "Proletarca", vse svoje energije. Radi tega njegovega dela za JRZ. je trpelo delo pri listu in Koledarju, in bili smo upravičeni pričakovati odškodnino. Ali naleteli smo na odpor, konferenca JRZ. dne 11. in 12. marca 1921 je bila zelo burna, ko je prišlo na dnevni red vprašanje odškodnine "Proletarcu". Spor ni bil med socialisti in njihovimi nasprotniki, ampak med sodrugi. "Proletarcu" je ta konferenca" z večino glasov dovolila \$1,500 odškodnine. Na seji dne 21. oktobra 1922 pa je vlada-lo napram listu prijaznejše razpeloženje.

Te vsote so bile "Proletarcu" neštetokrat očitane — očitali so jih največ tisti, ki niso dali v fond JRZ. niti centa, niti niso delovali v njegovih akcijah.

Nikdar ne bo neveden delavec očital "cigar" kapitalistom, njihovim urednikom, ravnateljem, političnim uradnikom itd. Očital pa jih bo vsakemu socialistu, pa tudi ako se uniči z napornim delom pri plači ki sploh plača ni! Ničesar ni nevednemu delavcu lažjega kot sumiti ljudi, ki delajo pri delavskih listih in organizacijah, nepoštenosti. O računih nima pojma, varan je vsepovsod, in potem — kdo bi mogel to razumeti — meče krivdo na tiste ki mu žele in hočejo pomagati, ki ga hočejo izvleči iz neznanja!

Ne bi storil prav, če ne bi omenil I. Moleka. Ko je E. Kristan odšel, sem ga vprašal za pomoč pri urejevanju lista in dal mi jo je kolikor je mogel. Kadar smo rabili pomoč, npr. za razpošiljanje pisem, so se nam nekateri sodrugi in sodruginje radi odzvali, kakor sedaj.

Na seji upravnega odbora januarja 1921. je E. S. Skubic ostalim članom pojasnil, da tako ne more iti dalje. Uredništvo in upravništvu lista in Koledarja, in poleg še tajništvo kluba št. 1, je za eno osebo preveliko in prenaporno delo.

Seja je na njegov predlog zaključila, da se dobi upravnika, in marca 1921 je prevzel to službo Chas. Pogorelec. Uredniku je določila plačo \$30 na teden in upravniku ravno tako. Upravnik si jo je pozneje znižal na \$25., ker je povojna industrialna kriza zmanjšala dohodke lista.

Naša knjigarna.

V tem času smo ustanovili knjigarno, prvič da razpečamo čim več mogoče dobrih knjig, in drugič, da zvišamo dohodke v prilog lista. Ameriški družinski koledar je dobil splošen ugled in priznanje. Naše prvomajske izdaje so najboljše in največje jugoslovanske publikacije te vrste.

Morda ni v navadi, da bi kdo, četudi indirektno, opisoval svoje delo in delo tistih ki so sodelovali z njim. Vendar, odkritost ne škodi. Naj bo tudi to nekaj prispevek k zgodovini tega lista.

"Proletarec" je imel težke krize in njegov obstoj ni bil samo enkrat v nevarnosti. Toda nevarnosti ni vse dotlej, dokler se dobi kdo ki hoče DELATI, neglede na čas, na plačo in priznanje. Ko se je pred leti pokazalo, da dohodki ne dovoljujejo imeti stalnih moči, ki bi prejemale plačo, so se prigrasili sodrugi in delali ob večerih po svojem delu, ob nedeljah — kadar so mogli. Tako delo ni najboljše, a bilo je delo sodrugov, ki so hoteli ohraniti list — in ohranili so ga.

Leta 1919 ga je zadela ena najhujših kriz. Pričela se je l. 1918 in se nadaljevala do konca 1921. Štiri leta težkega dela! In potem nadaljna leta! In nič bolj lahka ni pot pred nami, toda je prijaznejša, — več prijateljstva, sodelovanja in vzajemnosti, katere l. 1919 skoro nikjer ni bilo.

Dva agitatorja sem si zapomnil iz tistih dni. Bila sta Lovrenc Gorjup, takrat v Detroitu, in Louis Krašna, ki je agitiral na Park Hillu in Conemaugh, Pa. In da ne pozabim, Naceta Žlembergerja, ki je imel v vsakem pismu kako bodrilno besedo.

Danes praznujemo dvajseto obletnico, dvajset let dela in si podajamo roke. Sodrugi in sodruginje, sklenimo jih za naše bodoče delo, da ne bo vedno tako težko kot je bilo v prošlosti.

Ako hočete pripomoči socialistični agitaciji, razširjajte Proletarca. Pridobite mu vsaj enega novega naročnika.

KAJ JE RAZLIKA MED ENIM IN

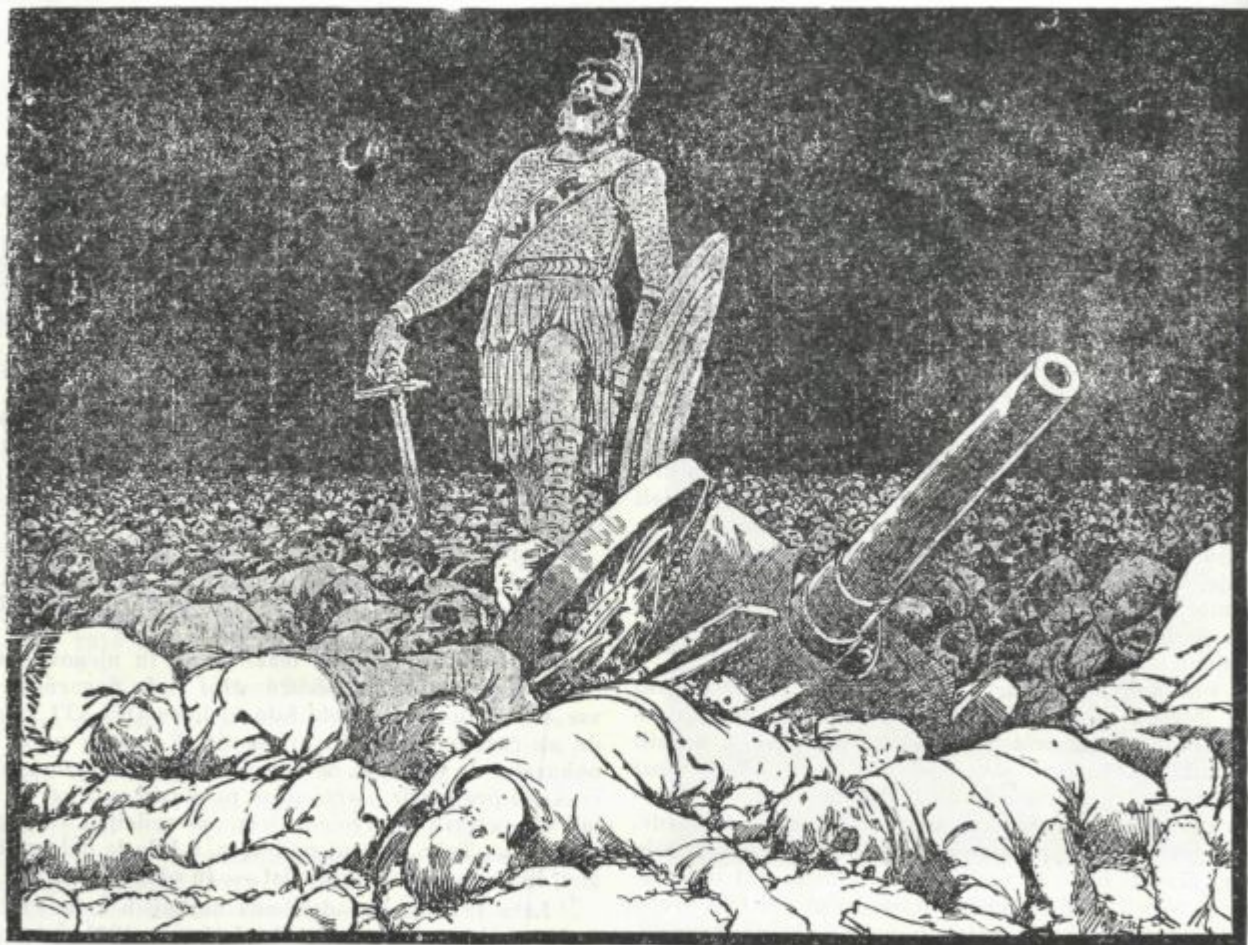
Vojna, pravijo mogotci, ni zločin. Vojni bog je slavljen; armade se blagoslavlja. Vojne morije slikajo za junaštvo. Poveljniki so slavljeni kot največji ljudje v zgodovini.

Vojne do sedaj so bile večinoma roparske vojne. Armade močnejših roparjev so osvajale dežele šibkejših. Vojni ropi so legalni. Nobena dežela ne uči, da so vojne same na sebi krivične, da so zločin. Vsaka dviga v oblake moč svoje armade, njeno nepremagljivost, njene slavne zmage nad sovražniki!

moriti in rušiti v imenu domovine, vere in takih stvari.

Vse dežele pa obsojajo rop in ubojstva, ako jih izvršujejo posamezniki. Ljudje, ki se navdušujejo za legalno klanje, "legalne" rope in "legalna" uničevanja, zahtevajo za posamezne roparje, morilce in požigalce najstrožjo kazni ki jo more človek izvršiti nad človekom.

In vendar — kaj je razlika med enim in drugim zločinom!

Vojna — to je legalno!

Leta 1914 se je pričela "zadnja" svetovna vojna, ki je uničila milijone življenj, potisnila več sto milijonov ljudi v bedo, pohabila stotisoče, napravila nesrečene milijone žen in sirot podivjala ljudi, uničila ogromna bogastva — in družba je blagoslavljal ta zločin. In danes mu postavlja spomenike v vseh krajih sveta. Duhovniki vseh krščanskih ver so se obračali k Bogu in ga prosili zmage. Vsem vernikom v vseh deželah so zabičevali, naj prosijo svojega stvarnika za zmago. Povesod, v vseh cerkvah, so dan za dnem molili za zmago, za slavno zmago nad "krivičnim", brutalnim sovražnikom.

Ko je bila "vojna za odpravo vojen" končana, so se države samo nekoliko oddahnile in nato se je pričela nova oboroževalna tekma — tekma držav, ki hočejo obvarovati rop, ki hočejo znova ropati, znova

Razlike ni.

Ropi, umori in uničevanja v nižinah so le majhen odsev ropov in morije, ki se vrše v imenu legalnosti, v imenu "domovine", obrambe in vere.

Družba spodaj ne more biti boljša kot je sistem kateri jo vlada. Ropar, ki pod masko legalnosti krađe milijarde in povzroča v interesu svojih tatvin vojne, ne more pričakovati svete poštenosti spodaj.

Vojna je zločin, največji zločin, ki ga morejo storiti tatovi ki kontrolirajo vlade, armade in države. Pognati milijone zdravih ljudi v klanje, to je zločin, pa če je milijonkrat opravičen z masko legalnosti in patriotičnih fraz.

Kapitalistični sistem je zločin. Zločin radi tega, ker bazira na izkoriščanju človeka — na tatvini, na zatiranju in brutalnostih.

DRUGIM ZLOČINOM? RAZLIKE NI!

Izrodek tega sistema so zločini v nižinah.

Kakor smatrajo legalni roparji roparje spodaj za zločince, tako se morajo ljudstva naučiti smatrati roparje zgoraj za zločince. In kakor kaznujejo gornji one spodaj s svojo legalnostjo, tako morajo ljudstva enkrat za vselej obračunati — ne z roparji zgoraj kot osebami — ker bi to nič ne pomagalo, ampak s sistemom, kateri dovoljuje hibe, ki tepejo človeštvo.

Vojne bodo odpravljene, kadar bo ljudstvo znalo biti sodnik. Kadar bo znalo poveljevati samo sebi.

in slavo, za vero in očetnjavo. Nihče ni gledal z veseljem, kako se uničujejo bogastva.

Ni dovolj, da ljudje vedo, kadar jih tepejo nadloge, da nočejo nadlog; ni dovolj, da nočejo vojne, ne uničevanja, ne mizerije, ne epidemij.

Da se to, kar nočejo, odpravi, morajo vedeti, **KAJ HOČEJO**. Vedeti to, se pravi misliti. Človek noče, da mu pogori hiša, mesto, ali vas. Pa mu je vseeno pogorela. Počasi je pričel misliti in se naučil delati hiše, ki so varnejše pred požari. Organiziral je požar-

In to ni legalno — kaj je razlika?

Kadar se bo naučilo gledati v ljudstvih sosednih dežel enakovredna ljudstva. Kadar se bo naučilo, da so vojne, ropi, osvajanja in uničevanja v škodo ljudstvom vseh dežel. Kadar se bo naučilo, da je blagostanje vseh v medsebojni pomoči in sodelovanju.

Kajti: Sistem ropov ostane; vojne se bodo ponavljale; klanje bo proslavljano bolj kot karkoli drugega na svetu, dokler ne bodo ljudstva **HOTELA**, da se to spremeni.

Samo hoteti, to še ni dovolj. Bili so redki, ki so šli v klavnice, kakor se gre na zabavo. Nikogar ni bilo, ki bi stradal z veseljem. Nobena udova, ki je izgubila moža na bojnih poljanah, ni potočila manj solz zato ker je padel "za očetnjavo". Nihče ni rad dal zadnjih svojih prihrankov "na altar domovine" za "uspešen konec vojne". Nihče ni rad dal svojih udov za čast

ne brambe. Zavaroval se je. Preprečiti poskuša **VZROKE**.

Kadar očetje in matere ne bodo hoteli, da bi njihovi sinovi mrli na bojiščih; kadar ne bodo hoteli, da bi živeli dolga leta v najhujšem pomankanju; kadar ne bodo hoteli vlade terorja — bodo morali tudi **VEDETI** kaj hočejo.

Socialisti vemo nele kaj nočemo, ampak tudi kaj **HOČEMO!**

Mi hočemo **DRUŽBO NARODOV**, družbo **MEDSEBOJ SODELUJOČIH** narodov.

Sodelujočih v dobrobit vseh.

To ni nemogoča želja. Cilj je, ki je izvedljiv.

Da bo izvedljiv, je treba, da ljudstva zanj dozore.

In to je cilj socializma. Doseči v razvoju stopnjo, ko bo človeštvo dozorelo za človeško družbo.

“Proletarec”, njegovi uredniki, upravniki, sotrudniki in agitatorji.

Vrsta urednikov, upravnikov, sotrudnikov in agitatorjev “Proletarca” je precejšnja. Teško bi bilo nekaj zabeležiti vse, ki so bili dopisniki in agitatorji zanj. Med njimi je mnogo takih ki so delali za stvar iz prepričanja, ki so razumeli socializem, nekaj pa tudi takih, ki so se navdušili le za nekaj časa in se potem zopet pogrezili v brezbržnost, ali pa celo zagazili v tabor nasprotnikov socializma. Izmed petnajstih oseb, ki so delale v Proletarčevšem uradu, bodisi kot uredniki ali upravniki, s plačo ali brezplačno, jih je danes samo šest v JSZ. Eden izmed ostalih je umrl,

ki ni bil stalno vposljen, ampak je le vodil uredniško delo ob prostem času. Pomagal mu prvo leto največ Frank Petrich. Jože Zavertnik in Fr. Petrich sta sodelovala pri Proletarcu dolgo let. Petrič je bil sotrudnik “Proletarca” do poletja 1923. Pisal je mnogo in malo je števil, da ne bi bil v nji kak njegov spis. Jože Zavertnik se je potem ko je postal urednik “Glasila” SNPJ. oglašal bolj poredkoma. Zastopan pa je v vsaki majski izdaji “Proletarca” in v vsakem letniku “Ameriškega družinskega koledarja”. Do Kristanovega prihoda v uredništvo je bil vedno interesiran

FRANK PETRICH,

devet let tajnik J. S. Z. in dolgoletni sotrudnik “Proletarca”.

JOHN PETRICH,

član prvega upravnega odbora “Proletarca” in prvi tajnik J. S. Z.

FRANK ŠAVS,

upravnik “Proletarca” od 1. 1914 do decembra 1918.

eden živi nekje v Sloveniji, drugi pa so v Zedinjenih državah.

V prvem upravnem odboru “Proletarca”, ki so ga imenovali gospodarski odbor, so bili: Andrej Poravne, Anton Prešern in John Bartel. V uredniškem odboru: Jože Zavertnik, Frank Petrich in V. Brunschmidt-Kratkokvil. Ekspeditorja: Ferdinand Peče in Thomas Petrich. Nadzornika: John Petrich in John Bartel.

Izmed teh so danes še člani JSZ. Jože Zavertnik, Thom. Petrich in John Petrich.

Novembra 1907 je bil izvoljen sledeči upravni odbor, ki je imel nalogo ustanoviti Jugoslovansko delavsko tiskovno družbo in spremeniti “Proletarca” v tednik: John Grilec, Jos. Ječmenjak, John Petrich, Frank Podlipec, Ivan Molek, Anton Prešern, Frank Mladich, Frank Petrich, Joseph More in Iz. Straub.

Od tega odbora so člani J. S. Z. še John Petrich, Frank Podlipec in Ivan Molek. Frank Mladič in Jos. Ječmenjak sta umrla.

Najvažnejša pri vsakem listu sta urednik in upravnik. Prvi urednik “Proletarca” je bil Jože Za-

vrtnik in uredništvo “Proletarca” in njegov vpliv je bil viden povsod. Zavertnikova družina je mnogo delala za ta list in za klub št. 1.

Prvi stalno vposljen urednik “Proletarca” je bil Ivan Molek. To je bilo kmalu potem ko je postal tednik. Molek je bil že prej delaven sotrudnik Proletarca, in je ostal ves čas do danes. Pisal je članke, črtice, satire, pesmi itd. Ivan Molek je eden najboljših literarnih delavcev, kar jih je bilo in jih je danes med nami. Marsikaj lepega je izšlo v Proletarcu in Koledarju izpod njegovega peresa, ali po novem še bolje, izpod njegovega pisalnega stroja.

Frank Petrich je bil sotrudnik Proletarca od prvega dne, ko je pričel izhajati. Bil je v raznih odborih, bil je že urednik in upravnik “Proletarca”, pomožni tajnik JSZ., in od jeseni 1914 do poletja 1923 tajnik JSZ.

Leo Zakrajšek je delal kakih osem mesecev v uredništvu in upravnishtvu “Proletarca” pred približno trinajstimi leti. Frank Škof je delal v uredništvu nekaj tednov leta 1913.

Frank Šavs je bil nekaj časa urednik, in od poletja 1914 do decembra 1918 upravnik "Proletarca".

Upravniške posle je vodil prvo leto Anton Prešern. John Meden je bil prvi stalno vposljen upravnik. To službo je dobil, ko je list postal tednik. Radi gmotnih težav je bil Proletarec prva leta brez stalno vposljenega urednika in upravnika. V takih slučajih je bilo uredniško in upravniško delo razdeljeno med več sodrugov.

Po odstopu upravnika Medena je prevzel upravniško delo John Grile. Tudi J. Zavertnik st. je bil nekaj časa upravnik "Proletarca". In zapisnikov je razvidno, da je bil med drugimi John Grile zelo delaven upravnik in se mnogo žrtvoval za ta list. Radi nesoglasij z nekaterimi člani je odstopil in postal protiv-

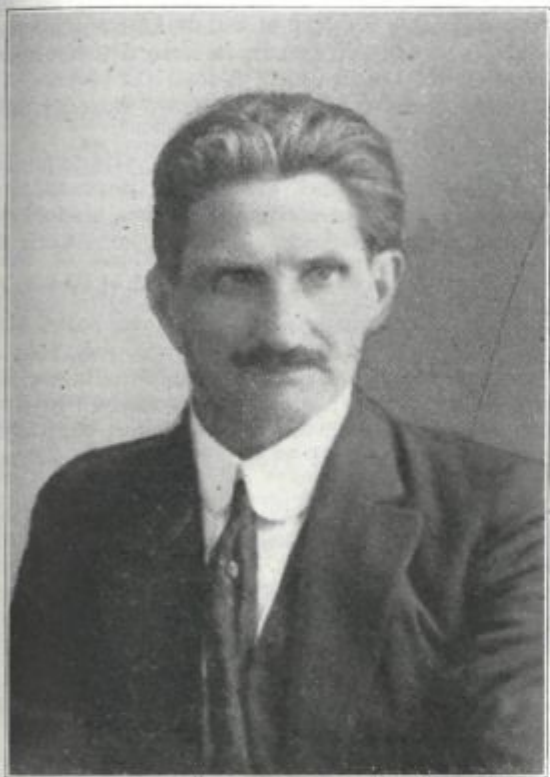
upravništvo "Proletarca". Ob enem je tudi tajnik kluba št. 1.

Etbin Kristan je prevzel uredništvo "Proletarca" septembra 1914. L. 1912 je prišel prvič v Ameriko na govorniško turo. "Proletarec" se je leta 1914 zelo razširil; v številu naročnikov je dosegel vrhunec, toda naslednja leta so pričeli padati. Cirkulacija se je zopet dvignila l. 1923, ko je imel le malo manj naročnikov kot leta 1914. Etbin Kristan je bil eden najboljših urednikov, in že to, da je on prevzel uredništvo, je dajalo sodrugom pogum, da se podvojili agitacijo. Način urejevanja je zelo spremenil. Mesto novic je pričel prinašati večinomoma članke. Iz lista je odpravil vse, kar je imelo značaj osebnih bojev. Ali bil je ravno tako napadan, ako ne še bolj, kakor prejšnji uredniki. Ne samo enkrat so ostali slovenski listi, razun par izjem, vprizorili proti njemu histerične gonje in bruhanje napade in obdolžitve kakor da tekmujejo med seboj.

E. Kristan je ne samo žurnalist, ampak tudi pisatelj in prvovrsten govornik. Malo je naselbin, v katerih ne bi nastopil na shodih, in to ne samo enkrat. J. R. Z. je bila njegova ideja. S propagando za JRZ. je ustvaril posebno med slovenskim delavstvom veliko navdušenje. Gibanje, katerega je zastopalo, pa ni nikoli dobilo tistega vpliva kakor ga je imelo naprimer češko, ker je imel takozvani londonski odbor, ki je delal za združenje Jugoslovanov na podlagi Krfske deklaracije, zaslombo v srbski vladi in vsled tega tudi pri zavezniških, J. R. Z. pa je veljalo za "rdečkarsko organizacijo". Po končani vojni so zavezniki pozabili na obljube in sklenili so imperialističen mir, ki še sedaj tepe Evropo. Mase ljudstva so bile razočarane. Kristan je odšel v Jugoslavijo in se boril v konstituantni za ustavo, kakršno je tu v glavnem propagiralo JRZ. Imel je le malo opore. V Ameriki pa so ga napadali vsi tisti listi ki so ga napadali poprej. Dasi med razumništvom in tistim delavstvom ki pozna njegove zasluge spoštovan, se je nasprotni propagandi vendar posrečilo ustvariti njemu sovražno razpoloženje. Od l. 1920, ko je odšel v Jugoslavijo, se ni več oglašil v "Proletarcu". Neglede na kritike proti njemu se mu mora priznati, da ima za naš pokret velike zasluge. "Proletarec" je bil pod njegovim urejevanjem prvovrsten vzgojevalen list in kdor je hotel je lahko dobil iz njega bogato znanje o socializmu in mnogih drugih rečeh. Pred par leti se je E. Kristan umaknil iz političnega življenja.

Važen faktor pri delu za razširjenje "Proletarca" so bili potovalni agitatorji. Po prvih letih ustanovitve Proletarca so potovali zanj nekaj časa Ivan Molek, ki je bil na agitaciji v Michiganu. Frank Petrich je bil večkrat na agitaciji za list. Poznejši potovalni agitatorji so bili Jos. Bratkovich, Frank Podboy in Frank Šavs. Razun teh je delalo po naselbinah večjo število agilnih agitatorjev, med njimi precej takih, ki so agitirali tudi v naselbinah svoje okolice. "Radnička Straža" in "Narodni Glas" sta tudi imela potovalne agitatorje od časa do časa. Ti so ob enem agitirali za "Proletarca", kakor so slovenski sodrugji agitirali za omenjena lista. Leta 1920 je šel na agitacijo za "Proletarca" in JSZ. Joško Oven, ki je živel takrat v Californiji. Agitiral je ob enem za predsedniškega kandidata socialistične stranke E. V. Debsa, ki je bil takrat še v ječi.

Frances A. Tauchar je bila l. 1923 na agitaciji za list v Pennsylvaniji, Kansasu in zapadnih državah. Parkrat je bil zadnja leta na agitaciji tudi Chas. Pogorelec. Anton Žagar je bil prošle jesen in zimo na agitaciji v zapadnih državah in v Kansasu.

ETBIN KRISTAN,

urednik "Proletarca" od septembra 1914 do julija 1920.

nik lista, ostal pa je naklonjen socialističnemu gibanju. V JSZ. ni več pripadal.

L. 1912 je bil upravnik Frank Podboy, sedaj bivajoč v Park Hillu, Pa. Bil je agilen delavec in se trudil razširiti list.

Med prvimi upravniki je bil tudi Jože Zavertnik mlajši. Nekaj časa je bilo upravništvo v podstrešju pri Zavertniku. J. Zavertnik ml. je opravljal ta posel in ob enem študiral kemijo. Sedaj živi v New Yorku. Dokler se je interesiral za Proletarca, se je rad udeleževal sej, razpravljal in bil aktiven za list, JSZ. in klub štev. 1.

Frank Zajec je prevzel upravništvo februarja 1919. Bil je do Kristanovega odhoda v Jugoslavijo tudi pomožni urednik. Od julija 1920 pa je vodil uredniško in upravniško delo do prihoda Chas. Pogoreleca, ki je prevzel upravništvo marca l. 1921. V jeseni 1923 je prevzel upravništvo Anton Slabe in bil v uradu do konca poletja 1924. Upravnik je zopet postal Chas. Pogorelec, ki opravlja sedaj dva dela, tajništvo JSZ. in

V Pennsylvaniji agitira za "Proletarca L. Kveder in drugi, ki so omenjeni na drugem mestu.

Izmed pokojnih agitatorjev, ki so delali za list, naj omenimo Frank Hitija, ki je deloval nekaj časa v Minnesoti. Umrl je v Chicagi.

Močna agitatorična sila za "Proletarca" in JSZ. je Konferenca socialističnih klubov v zapadni Pennsylvaniji. Obnovila se je pred par leti. Zelo mnogo se je trudil za prerojenje gibanja in s tem za ojačanje Proletarca v Pennsylvaniji John Terčelj, ki je še vedno aktiven.

Izmed sotrudnikov, ki so dopisovali v prvi letnik "Proletarca", se z dopisi še vedno oglašja naš stari znanec Nace Žlemlberger. Malo je sodrugov, ki bi bili tako vztrajni in tako lojalni svoji stranki in delavski stvari kakor on.

Skozi dvajset let od kar je pričel izhajati "Proletarec" je imel, kot že rečeno, mnogo dobrih agilnih in značajnih sotrudnikov in agitatorjev. Ob kaki prihodnji obletnici se bo podala čitateljem popolnejša zgodovina, z imeni in opisi vseh, ki so delali in delajo na polju socialistične propagande in vzgoje med jugoslovanskim delavstvom v Ameriki.

Dom J. S. Z. in "Proletarca".

Tretjemu rednemu zboru J. S. Z. meseca maja 1923 v Chicagi je bila prvič predložena resolucija, ki je nalagala odboru Zveze pričeti akcijo za gradnjo Doma, ki bi odgovarjal potrebam "Proletarca" in urada J. S. Z.

Četrtemu zboru JSZ. meseca julija 1924 v Clevelandu pa sta bila predložena dva načrta: eden, ki je določal za bazo delniško podjetje, in drugi, ki je določal kot glavni vir dohodkov za izvedbo akcije asessment v stavbinski fond in prostovoljne prispevke. Po obširni razpravi je bil sprejet prvi načrt. Po tem zboru je pričel poseben odsek študirati načine, po katerih so organizirane podobne institucije drugih delavskih organizacij. Rezultat je bil končno podan seji eksekutive JSZ. dne 26. marca 1925. Poročevalec je predlagal, naj se seja ponovno izreče za načrt, sprejet v Clevelandu, ter izvoli poseben stavbinski odsek treh članov, ki bodo izvrševali potrebno delo in vodili kampanjo. Načrt, ki je bil sprejet in podrobneje definiran na omenjeni seji eksekutive JSZ., določa med drugim:

JSZ. zgradi svoj dom, v katerem bodo uradi Zveze in Proletarca, ob enem pa bo služil splošnemu socialističnemu gibanju. Organizira se posebno korporacija s \$25,000 kapitala. Deleži so po \$25. Slovenska sekcija J. S. Z. bo v tej korporaciji udeležena s \$5,500 do \$6,000 kapitala; JSZ. kot celota vzame tolikšen delež kot bodo dopuščale njene finance; klubi JSZ. istotako. Korporacija bo pod absolutno kontrolo slovenske sekcije, Jugoslovanske socialistične zveze in njenih klubov. Deleži se ponudijo vsem članom in članicam JSZ. Noben član pa ne more vzeti več kot šest delnic, in članom jih sme biti prodanih le za \$10,000. Klubi morejo podvzeti agitacijo za zbiranje prispevkov v prid te akcije. Ko bo ves kapital podpisan, se podvzete inkorporira. Vse vsote se nalagajo v stavbinski fond in se ne smejo porabiti v noben drug namen. Agitacijsko delo vodi odsek treh članov, ki ga izvoli eksekutiva JSZ. Za svoje delo je odgovoren eksekutivi JSZ., kateri mora poročati na vsaki seji. Nadzorni odbor JSZ. je ob enem tudi nadz. odbor za ta odsek.

Tajnik in blagajnik odseka morata biti pod primerno varščino. Z nabiranjem sredstev naj se prične takoj.

V stavbinski odsek so bili na seji eksekutive dne 26. marca t. l. izvoljeni:

Frank Zaitz, tajnik; Frank Alesh, pomožni tajnik; Filip Godina, blagajnik. Vsi trije skupaj tvorijo stavbinski odsek.

Na seji odbora slovenske sekcije dne 26. marca 1925 je bilo sklenjeno, da vloži sekcija v stavbinski fond \$500. To je prva vsota — vogelni kamen za naše novo poslopje, katerega bomo imeli, ako ne prej, ko bomo obhajali petindvajsetletnico "Proletarca".

Akcija zavisi v veliki meri od čikaških sodrugov in sodruginj. V klubu št. 1 se je v preteklem letu vršila obširna diskuzija o tej stvari. Seji kluba št. 1 dne 17. aprila t. l. je bilo pojasnjeno, da je načrt, potrjen na zboru meseca julija prošle leto, sedaj definitivno sprejet. Po razpravi je bilo sklenjeno, da klub v teku dveh let vzame za \$3,000 deležev, in sicer za dva tisoč prvo leto in za en tisoč v drugem.

Člani in članice, ki so se priglasili dosedaj, bodo vzeli za \$1,165 delnic.

To je dokaz, da je situacija za našo stvar vendarle mnogo boljša kot je bila l. 1907, ko se je organizirala Jugoslovanska delavska tiskovna družba. Sledeči člani v Chicagi so se dosedaj priglasili, da bodo vzeli delnice:

Frank Alesh, \$100; Angeline Tich, \$100; Andrew Miško, \$150; Chas. Pogorelec, \$100; Frank Zaitz, \$100; John Olip, \$100; John Turk, \$50; Ivan Molek, \$50; Joško Oven, \$50; Frank Omahen, \$50; John Rayer, \$50; Andrew Kobal, \$50; Frank Tauchar, \$25; Filip Godina, \$25; Joseph Steblay, \$25; John Thaler, \$25; Vinko Ločniškar, \$25; Fred A. Vider, \$25; Frank Schmid, \$25.

Ako se bodo ostali klubi in člani JSZ. pridružili tej akciji z enakim navdušenjem, bo v teku par let izvedena.

V pojasnilo naj tudi služi, da mora biti vsaki podpisan delež plačan v teku enega leta; prvo vplačilo je \$5 na vsaki delež, potem pa na obroke, kakor je članom najlažje. To velja za klube in posamezne člane.

Klubi dobe v kratkem pisma o tej stvari in odbor upa, da se bodo zadovoljivo odzvali.

Deležev ne bomo silili nikomur, ki se s stvarjo ne strinja — to je nikomur, ki nima volje odkritosrčno pomagati. Od nobenega kluba v krajih, kjer so člani prizadeti vsled dolge brezposelnosti in je klub brez sredstev, ne pričakujemo nemogočega. Pričakujemo pa od vseh tistih klubov, ki so v stanju sodelovati, da bodo ponudili roko v sodelovanje. Denar, vložen v Dom J. S. Z., ni nikomur podarjen, ker ostane lastnina klubov, ali članstva J. S. Z., in tiste vsote, ki jih bodo dali posamezni člani, ostanejo njihove. Kadar bodo sredstva dopuščala, se jim bodo vračale, kakor so se vrnilo vsem tistim, ki so jih imeli vložene v delnice Jugoslovanske delavske tiskovne družbe, ako jih niso podarili slovenski sekciji, ki je danes edini lastnik imenovane korporacije.

Za vsote, vložene v delnice za Dom J. S. Z., ne bodo izplačevane nikake obresti klubom, članom in Zvezi, ker se bodo vse eventualne obresti pripisovale k glavnici. Kako se bo postopalo pozneje, je stvar bodočih okolščin in stvar bodoče uprave.

Vsi podpisani deleži bodo objavljeni v "Proletarcu".

Sodrugji in sodruginje, odbor apelira na vas, da sodelujete kolikor morete da ta načrt čimpreje uresničimo.

Kdo je kdo v tej izdaji.

EUGENE V. DEBS, socialistični bojevnik, človekoljub, zagovornik vseh zatiranih. V pismu uredniku, ko je poslal svoj članek, piše: "Izročite članstvu in odbornikom federacije moje prisrčne pozdrave. Zeleč vam mnogo napredka, ostajam, vedno z vami za socializem, Eugene V. Debs".

IVAN MOLEK je čitateljem Proletarca znan iz mnogih spisov. Njegov članek in njegova pesem je v kras tej številki.

KARL KAUTSKY je sloviti socialistični teoretikar, eden prvakov na polju dela za socializem. Kdor hoče poznati znanstveni socializem do dna, mora čitati poleg drugih tudi Kautskijeva dela.

JOŽE ZAVERTNIK je znan vsakemu slovenskemu delavcu v Ameriki in mnogim v "domovini". Bil je soustanovitelj Proletarca, njegov prvi urednik, v borbi proti nazadnjaštvu vedno v ospredju.

ANGELO CERKVENIK je pisatelj in dramatik, ki ga delavstvo ne sme izgubiti. Njegova povest "Mariška" je bila priobčena v "Proletarcu". Sedaj priobčujemo njegovo delo "Skozi meglo", ki bo izdano tudi v knjigi. Bil je urednik revije "Kres". Njegova drama "V vrtincu" je bila nedavno vprizorjena v mariborskem gledališču z velikim uspehom. Kritiki so pisali o nji v ljubljanskih in mariborskih listih, slovenskih in nemških. Cenzura jo je prvotno prepovedala. In potem — triumf za pisatelja! Bil je pozvan na oder in avdienca mu je priredila burno ovacijo.

STONE SELIŠKAR, slovenski socialni pesnik in pisatelj. Naročniki Proletarca bodo imeli priložnost čitati njegovo povest, ki je eno prvovrstnih del, kar jih je bilo spisanih po vojni.

ANTON SLABE je eden onih redkih rojakov, ki se je povzpел v tej deželi k znanju z lastnimi napori. Bil je l. 1924 upravnik Proletarca. Sedaj pohaja zopet na vseučilišče in študira medicino. Obvladuje pravilno slovenščino in angleščino. Aktiven član JSZ.

BERTHA HALE WHITE je tajnica socialistične stranke. Ena onih žensk, ki se je znala uveljaviti v najboljšem gibanju, ki ga je še kedaj imelo človeštvo, in dosegla v soc. stranki najvažnejšo pozicijo. Naši Federaciji je najboljša prijateljica.

FRANK ALESH je dolgoleten aktiven član JSZ., tajnik JDTD., član eksekutive JSZ. in drugih odborov.

FRANK S. TAUCHAR, član eksekutive JSZ., upravnega odbora in sotrudnik Proletarca ter Kolarja.

KARLO KOCJANČIČ, bivši urednik "Napredja", odličan sotrudnik "Ljubljanskega zvona", je zastopan v tej izdaji s pesmijo "Himna marksističnih grenadirjev." Krasno delo, kakršnih je bilo v naši literaturi malo napisanih.

CARL SANDBURG, ameriški socialni pesnik. L. 1916 je izdal knjigo "Chicago", v kateri odločno protestira proti civilizirani bestialnosti vojne. Pacifist in zagovornik vseh zatiranih.

JAMES OPPENHEIM, ameriški socialni pesnik. Oppenheimovega "Sužnja" in Sandburgove "Morilce" je prevedel v slovenščino Tone Seliškar.

NACE ŽLEMBERGER, sotrudnik in agitator za Proletarca od kar izhaja.

ANTON GARDEN, ki ima v tej številki apel na premogarje v Ohio, je študiral v delavski šoli (Brookwood Workers' College) v New Yorku. Hrepenel je po znanju in ga pridobil. Premogarski uniji, v kateri je aktiven, bo še mnogo koristil. Njegovi spisi o problemu, tikajoči se posebnih premogarjev, so bili priobčeni tudi v angleških delavskih listih.

Pred dvema desetletji in danes.

NACE ŽLEMBERGER.

Pred dvajsetimi leti, ko so slovenski socialistični bojevniki ustanovili "Proletarca", je bilo naše delavstvo boječe, ponižno, nezaupno in seveda nezavedno. Družabnega življenja je bilo največ v salunih pri vrčku in v privatnih stanovanjih "pri sodčku". Mnogi so ubijali čas z igranjem na karte. O politiki se niso znali razgovarjati. O delavskih shodih ni govoril nihče in jih ni bilo. Zanimanja za znanje ni bilo nikakršnega. Ples, kvante, pijača, kvante, ples in delo in kvante. Zabavali so se kakor so se znali in se tolažili, da si nekaj prihranijo in odidejo v stari kraj.

Slovensko časopisje, kar ga je bilo, je zavajalo ljudstvo. Ustanovljeno je bilo v interesu lastnikov in tem ni nikoli prišlo na misel učiti čitatelje, ali širiti razredno zavest med delavstvom. Učili so ga seveda pokornosti do delodajalcev in ga prodajali, kjer je bilo med našimi ljudmi kaj državljanov, kapitalističnim politikom.

Podpirajte cerkve, je bilo najvažnejše geslo. Ljudje so jih podpirali in zgradili so marsikakšno cerkev in cerkvico, mnogo župnišč, nekaj katoliških šol, in vzdrževali čedno število "dušnih pastirjev".

Po deželi so potovali agentje v službi šifkartaških glasil, prodajalci žganja in "pleharji", ki so bili med ljudmi zelo spoštovani.

Strokovno organiziranih delavcev je bilo takrat proporcionalno veliko manj kakor danes, med Slovenci posebej. V obratih kjer so delali največ tujerodci, so vladale neznosne razmere. Na varnostne naprave kompanije niso mislile, ker se ni nihče brigal za življenja bednih priseljencev. Saj so bila poceni, in parnik za parnikom je dovažal nove delavne roke! Tudi naši delavci niso bili na boljšem. Živeli so v stanovanjskih barakah, ki so bile v mnogih krajih last kompanij, za katere so delali. Kompanije so jim odtrgale od plače za stanarino, in ker so morali kupovati svoje potrebščine v kompanijskih prodajalnih, se je nemalokrat dogajalo, da mu ni od plače ničesar ostalo, pač pa še nekaj dolga. Kdo je takrat imel glasovir, gramafon, avtomobil, lepo pohištvo in tak "luksus"?! To ni bilo za delavca!

Pred dvajsetimi leti je resnično veljalo geslo: "Delaj kakor da boš večno živel in delaj kakor da boš jutri umrl." Stradaj, hrani, in kar prihraniš, daj župniku, da zavaruješ svojo dušo, če ti pa kak dolar ostane, ga pošlji v stari kraj.

Take so bile razmere, v katerih je bil rojen "Proletarec". Z njim se je pričelo med slovenskim delavstvom svitati, pojavilo se je novo življenje, borba proti nazadnjaštvu, ki je marsikaj predručala med nami. "Proletarca" so ostali slovenski listi pozdravili z zaničljivim nasmehom, psovkami in norčevanjem. "Kaj pa je tebe treba bilo?" so vpraševali.

Borba še ni končana. Še vedno delujejo gotove sile, ki hočejo uničiti Proletarca. Ali uničevanje Proletarca je že 20 let kakor butanje z glavo ob zid. Dokazali smo nasprotnikom, da našega glasila ne morejo uničiti, in dokazali smo sebi, da ako ga kedaj pustimo propasti, bo to naša, in ne njihova krivda.

Mnogo zavajalnih listov je med tem prenehalo izhajati. Tisti ki so ostali, in novo ustanovljeni, so pa

zavzeli drugačno taktiko. Delavskemu gibanju hlinijo prijaznost in sempatam napišejo kak navidezno ali resnično socialističen, radikalno pobarvan članek, da se prikupijo napol zavednim delavcem, ki še ne znajo ločiti delavskega od nedelavskega lista.

Danes hočejo biti vsi listi delavski — toda zakaj niso hoteli biti takrat ko še ni bilo "Proletarca"?

"Proletarec" je imel v prošlosti velike ovire, in tudi v bodoče se mu obetajo. Agitacija zanj ni bila nikoli lahka, pa tudi danes ni. Toda ker je potreben, bo izhajal, dokler bo živel slovenski jezik v Ameriki. Ko bo izginjal, naj postane Proletarec polagoma angleški socialističen list.

Privatni slovenski listi bodo drug za drugim prenehali, ostali pa bodo listi, ki so v posesti podpornih organizacij, posebno tisti, ki gredo z duhom časa naprej.

Kdo more izračunati vrednost znanja, ki ga je dala našemu delavstvu socialistična vzgoja in probuja. Hlapčevski duh mu je v veliki meri iztrebila — delo naših listov, literature, predavateljev in govornikov. Naši delavci so spoznali, da si lahko že na tem svetu izboljšajo svoj položaj in ni treba čakati smrti. Zahtevali so boljše, udobnejša stanovanja. Mnogo jih ima danes svoje farme, trgovine itd. Socialistično gibanje je vzbudilo v njih samozavest, dalo jim je iniciativo, toda predno so postali resnično razredno zavedni, so obrnili gibanju hrbet. Delavcev, ki bi ostali zvesti svojemu razrednemu gibanju, ni mnogo . . .

Nič ne pretiravam ča zapišem, da kar je v naši javnosti naprednega, je zasluga socialističnega dela. Naše podporne organizacije, npr. med njimi v prvi vrsti SNPJ., za katero so naši sodrugi toliko delali! Zgradili so iz nje vzorno organizacijo, da se že več let druge uče od nje.

"Proletarec" je resnično list prosvetnega dela; vsak delavec škoduje sebi, ako ni nanj naročen.

Kapitalistični interesi se zavedajo nevarnosti, ki jim preti od socialistične organizacije in listov. Nešteto svojih organizacij so ustanovili, ki se bore proti delavstvu pod različnimi maskami in imeni. Če bi delavstvo v večji meri čitalo svoje liste, bi spoznalo njihovo igro in kapitalističnega slepomišenja in izkoriščanja bi bilo kmalu konec.

Nekateri slovenski listi so odprto v službi izdajalske propagande. Zasloambo imajo v mnogih posameznikih, katerim je socialistično gibanje ovira, da ne morejo svobodno izkoriščati svojih "dragih rojakov". Njih cilj je najprvo iztrebiti iz SNPJ. vpliv naših sodrugov in napraviti iz "Prosvete" navaden list brez načel in smotra. "Proč z Molekovo resolucijo!" je klic, ki ga sedaj pred konvencijo zelo pogosto ponavljajo. Masa, ki jih posluša, je brezbrizna in si misli: Saj je vseeno! Socializma se boji kot vrag križa, da se poslužim tega izraza.

Dragi čitatelj, ako ti pride v roke slavnostna prvomajska številka "Proletarca", je pazno prečitaj. Ako nisi naročnik, stori svojo dolžnost do sebe in svojih tovarišev. Naroči se na Proletarca in pridruži se socialistični stranki!

Vsi, kar nas je zavednih, bi radi dočakali tisti Prvi maj, ko bo delavstvo vsega sveta slavilo svojo zmago, ko bo združeno po reku našega velikega učitelja Karla Marksa. Zato je želja nas vseh, da bi se tudi ostalemu delavstvu odprle oči in bi se zbralo pod rdečo zastavo, pod našim praporom, ki nosi geslo, "Svoboda, enakost in bratstvo!"

Glencoe, O.

"Jaz se dovolj žrtvujem za stranko!"

"Shod bo jutri, ali boš vzel vstopnico? 25c stane."

"Kakšen shod?" me je vprašal velikobesedni sodrug. "Shod socialistične stranke. Ali nisi čital?"

"Nisem — ne utegnem — imam toliko dela — ampak čemu računajo vstopnino? Saj shod ni teater!"

Videl sem, da bi se težko poslovil od kvodra. Kar ga poznam, je tak. Govori, če ga nič ne stane je tudi radikalen, drugače pa kritizira.

"Priatelj, moral bi vedeti, da dvorana stane, oglašanje in tiskovine tudi. Kje naj vzamemo sredstva?"

"Zakaj pa republikanci in demokratje nič ne računajo. Še teater dajo po vrhu."

"Oni dobe denar od bogatašev."

"Zakaj pa se ne bi tudi socialisti malo žrtvovali?"

"Kako to misliš? — Sicer pa, kaj bi se toliko jezil in branil! Kupi vstopnico in pridi na shod."

"Ne vem — ne morem — saj menda res ne bom utegnil, imam iti nekam drugam. Pa me tudi ni treba povsod. Saj bo drugih dovolj."

"Ne vzameš?"

"Ker me toliko nadleguješ, pa zvedi: Ne vzajem! Nikakor ne vzajem. Jaz se dovolj žrtvujem za stranko!"

Ali poznate take "žrtve"?

Ponudite človeku "naprednih besed" vstopnico na shod naše stranke ali na predavanje, ali na kako drugo podobno priredbo prosvetnega značaja, na kateri bi imel priliko da se kaj nauči, in če bo vstopnico kupil, bo posegel v žep z občutkom, kot da vam daje vbogaime in da je vse breme socialistične stranke na njegovih ramah.

On je prepričan, da je modrijan. Da se more na shodu ali na predavanju ali na predstavi česa naučiti, mu ne pade niti v glavo, čeprav je prazna.

Ako se je tak junak besed udeležil par shodov, bil na nekoliko sejah, dal parkrat po dolarju za kako strankino kampanjo, ali ako se je mogoče celo peljal na kak sestanek ali konferenco na svoje stroške, tega prav gotovo nikoli ne pozabi. Govorili boste z njim o pokretu le par besed, pa bo z gnjevom vzdihnil: "Jaz sem se že veliko žrtvoval!"

Govoril bo z naglasom, kot da mu je to krivo da se mu slabo godi, da je revež, medtem ko so drugi obogateli.

Ostal bi bil lahko doma, šel bi kam k prijateljem igrati karte in ne bil bi žrtev in nikogar ne bi "podpiral". Morda bi celo obogatel, "kot so drugi". Požrtvovalnost pa mu je uničila pot v bodočnost, v kateri ne vidi ničesar drugega kakor garanje, če se bo hotel preživljati.

Čudni mučeniki! Uboge žrtve! Joj, te prazne glave! — K. T.

Nevarni plesi.

Mati. — "Da, dragec, tvoj oče in jaz sva se prvič srečala na plesu in se spoznala."

Sin. — "O, zato mi ata vedno zabičuje, da naj ne zahajam v plesne dvorane." — Progressive Grocer.

POMENEK.

Frank S. Tauchar.

"No, ženhka, ali veš kaj je danes?" vpraša on so-progo, ki mu sedi nasproti pri zajutreku kot vsako jutro.

"Ne," odvrne ona izogibljivo, kajti sličnih vprašanj je bila tako, tako zelo navajena . . . in karkoli je odgovorila, ni bilo prav. Hudomušnost navihanih moških je brezmejna, če vidijo, da se ženice trudijo pravilno odgovarjati njih vprašanja. Če mu nasproti sedeča lepa stvarca odgovori isto kot on sam misli, si hudobna butica takoj skuje drugi 'logični' odgovor, ki je saj dozdevno pravilen.

S tem pojasnilom in z drugo orientacijo slike prvega prizora, lahko nadaljujemo ta naš čisto domači pomenek.

"To pa je čudno, da danes tako malo veš," reče on že napol v defenzivi. Skoraj da je malce jezen, ker mu je prikrajšala par lakoničnih dovtipov.

"Veš kaj?" pravi ona veselo razpoložena, kajti počuti se kot na konju. "Najlepše bo, če sam odgovoriš na svoje vprašanje. Navadno na vsa vprašanja najlažje odgovarjajo oni, ki jih stavijo. Ko sem hodila v šolo, je učitelj veliko lažje odgovoril na po njem stavljeno vprašanje, kot pa jaz sama. Dragi, kar sam povej, a!"

. . . In on vidi preko mize par tistih oči, ki so ga kot mladeniča omamile in mu zaprle vsa druga pustolovska pota, ter pozneje risale v njegovem srcu ti-soče — milijone najraznóvrstnejših slik. . . .

Kaj naj stori? Ali naj ji pokvari iluzijo, da je izšla kot zmagovalka debate in da je takorekoč na konju? Ne, nikakor ne! Prvič je toliko gentlemana v njem; drugič pa, poznavajoč saj deloma žensko notranjo lepoto in stroj sistema vseh strun in strunic, na katere moški brenkamo pač kakor kdo zna — in po spretnosti brenkanja dobimo odziv melodije, tudi za nobeno ceno ne bi skvaril njenega živahnega razpoloženja.

"Najbrž imaš prav," se ji nasmehne prijazno, ter jo bombardira z iskrečimi pogledi iste hipnotične sile (iskreno in dosledno upajmo saj mi moški), kot v tistih zlatih časih, ko je komaj slišno dihnila sladke in osrečujoče besede (ne oziraje se na to, da je pozneje včasih dosti glasneje govorila, in rabila dokaj manj romantično besedilo), ki so vzplamenele ljubezen v njegovem srcu.

"Torej povej," sili ona z melodičnim glasom, ki je tako milo doneči zvok, kot ubrana pesem zlate mladeniške dobe obeh.

Sedita si nasproti dva srečna človeka . . . Dvoje bitij veselo razpoloženih src, in dvignjenih — če že tako imenujemo — duš.

Skratka: dve osebi istih načel, istih idealov, enakega mišljenja in naziranja, ter predvsem — skupnega delovanja.

Redek pojav. . . .

"Kaj je torej danes?"

"Povej vendar in ne vprašuj!"

"No, pa bom povedal, dasi ni pravilno, če sam odgovorim na svoje vprašanje."

"Ako nočeš povedati, pa sam vedi," zavstavi ona zopet njegovo poredno nagajivost.

"Danes je Prvi Maj, draga moja tovaršica!" pravi on z vidnim ponosom.

"A tako! To vem tudi jaz. S tem mi nisi nič novega povedal, ljubi moj tovariš," se mu nasmehne ona nagajivo.

"Ne draži me! Ni pravi čas za dovtype. Povedal sem pa vendarle jaz prvi, kar bi imelo tudi nekaj šteti," se širokousti on z navidezno resnostjo.

Ona: "Torej naj šteje. In ker je že priznanje tukaj, logično pričakujem, da mi tudi poveš kaj je — ne samo da je danes Prvi maj."

On: "To se razume! Saj prav raditega sem postal tako zgovoren. Ti bi nazadnje še kmalu mislila, da ne bom kos svoji nalogi?"

Ona: "To ravno ne. Vendar pa smatram, da nisi v vseh ozirih popolen, in da bom k tvoji definiciji imela marsikaj pridjati, in tudi oporekati."

On: "To me spominja na rek pesnika, ki je v svojem brezmejnem idealizmu videl ves svet v zmoti, le sebe in NJO je smatral v pravem. Toda včasih ko se je globoko zagledal v njene oči — dasi mu je bila vse na svetu — ji je v svoji pesniški muzi zapel, da je ves svet napačen, in nepopolni vsi ljudje; le ti in jaz sva popolni bitji. . . . Toda pridejo momenti dvomov. . . . in vsiljuje se mi misel, da niti ti nisi na istem višku popolnosti kot sem jaz. Če bi vsakdo tako mislil, bi družba postala individualistična — torej ne več družba."

Ona: "Dotični pesnik je bil v zmoti, ko je NJEJ tako deklamiral. Ampak jaz sem pa v pravem z mojo trditvijo, ker te poznam in vem, da bom morala dajati razne pripombe k tvoji definiciji in razlagi o pomenu Prvega maja."

On: "To naj razumijo oni, ki poznajo ne le Einsteinovo teorijo o relativnosti, ampak tudi spise in razlage o nji od nekaterih naših *radibi-znanstvenikov*. Jaz odkrito priznam, da ne zapopadem vsega tako, da bi bil zadovoljen."

Ona: "Zakaj ne? Saj to je tako, tako zelo lahko umljivo."

On: "Morda je lahko umljivo zate, ne pa za koga drugega. Nisi li podobna prej citiranemu pesniku, katerega v isti sapi kritiziraš in priznavaš s tem, da sebe postavljaš na njegovo stališče?"

Ona: "Ni mogoče! Saj sva jaz in dozdevni pesnik dve popolnoma različni osebnosti, bodisi s stališča kakoršnekoli relativnosti ali odnošajev."

On: "Zdaj, draga, je pa meni zmanjkalo argumentativnega materiala. Sploh je pa tudi čas, da pričnem s svojo definicijo in razlago o Prvem maju."

Ona (iskrečih oči in sladkih občutkov): "Torej najprej definicija, in potem razlaga."

On: "Na; kaj pa to pomeni? Tu se mi vsiljuje nekako regulacijo mojega govora. Kje je svoboda, draga?"

Ona: "O svobodi mi ne besediči. Vi moški jo itak že dosti uživate."

On: "Kaj pa še? Niti ne vem, kakšen okus ima!"

Ona: "To povej komu drugemu."

On: "Prav res ne! Če bi jaz užival svobodo, bi bilo to zadostno znamenje, da je tu na svetu. Ker pa svobodo še nihče nikoli nikjer ni najdel, si je, za vraga, niti mi kruti in sebični moški ne moremo privo-

ščiti. In ker je ni, upamo, da jo morda Prvi maj prinese. . . .”

Ona: “Ne izgovarjaj se. Moški včasih uživata tudi tisto kar ni . . . (On kima in zmajuje, ona pa nadaljuje.) Tvoj zadnji stavek je pa za ‘počt’. Ha, ha, ha! Prvi maj naj nam torej prinese svobodo? Morda celo na koncu repa — čuditi bi se ne bilo treba.”

On: “Ne norčuj se, ampak razumi, kaj Prvi maj pomeni. Ko sem rekel, da nam Prvi maj prinese svobodo, nisem s tem mislil, da bo prikoral maček (ali pa bodisi večja ali manjša žival), ter prinesel na svojem repu privezano svobodo. Povedati sem hotel, da je Prvi maj simbol delavske solidarnosti. V tem imenu so osredotočene vse želje in politično delovna energija proletariata — le da skupno ne vleče. Naš politični in ekonomski voz je podoben velikemu matijastemu pajku, ki ima ojnice na vse strani krog in krog sebe; in v te ojnice so vprežene številne (bogme, preveč — in tako malo številne. . . .) frakcije (misleč, da so organizacije) delovnega ljudstva. Pa vlečejo — vlečejo na vse strani, da pokajo ojnice, jermenje in voz — ki pri vsem tem naporu in trudu stoji vedno na enem in istem mestu. . . .”

Ona (ga prekine): “Najprej si imel definirati Prvi maj. Ker si to preskočil, ti povem jaz, da Prvi maj pomeni prvi dan v mesecu maju, in ne posebno dosti več. Lep dan je — če je res lep. Sploh bi pa človek kmalu več mislil o ostalih dnevih meseca majnika, ko cveto šmarnice po naših krasnih hribih. Je več časa za razigrano razpoloženje v cvetočih planinah. Prvi majnik je že lep, toda čas je kratek, in pa po nekaterih krajih ljudje napravijo preveč hrupa. Tu imaš torej definicijo in dobro primero obnem. Sicer pa le govori; saj te včasih celo rada poslušam.”

On: “In ko pravim, da smo vedno na mestu, ne menim, da smo tudi vedno enako močni. V tem rovašu se včasih spozabimo, in tudi v posameznih ojnicaх ne potegujemo vsi naenkrat in v eno smer; ampak v raznih presledkih in tudi na strani — če ne celo nazaj. . . Tako početje nas seveda oslabi, kolesje pri vozu se pogreza, pa se včasih spametujemo, in potegnemo na eni strani toliko uniformično, da potegnemo naš voz zopet na površje, nakar ponovno vlečemo na vse strani. Stari lisjaki, s kontrolo in bogastvom v svojih krempljih, se pa nam od strani radostno in opravičeno posmehujejo. Če se na kateri strani voza prične živahna in zavedna akcija za skupnejši nastop v eni smeri, pa hitro vržejo nekaj drobtin med agilnejše, s katerimi povzroče saj delno konfuzijo in mlačnost med nekaterniki, kar zadostuje, da voz zopet obstoji na mestu. Da vlečemo voz na vse strani je največji vzrok to, da imamo mesto enega zdravega cilja, različne ‘prave’ cilje razpostavljene kroginkrog ob horizontu. Vsaka skupina gleda v svoj idealizem in si ne vzame dovolj časa, da bi se nekoliko orientirala, kaj je pravzaprav tam kamor drugi gledajo in skušajo vleči vedno na enem mestu stoječi voz. Ko bi dosti natančno pregledali in preiskali vse direkcije in cilje, bi spoznali, da se fundamentalno zelo malo razlikujejo. K večjemu če so zaviti v nekoliko različne plašče, ki bi itak ne igrali posebne vloge ko se resnično pride do cilja. Najvažnejše je torej, da bi vsi vlekli v eno smer; pot bi si že spotoma gradili in popravljali. To bi bil pravi začetek na zdravni podlagi!”

Ona: “To si dobro povedal. Toda dokler do tega ne pride, da zavladá edinstvo ob našem vozu, sem še vedno mnenja, da je lepše in koristnejše trgati šmarnice v poznejših dnevih meseca maja, kot pa na Prvi

maj delati hrup ob našem vozu, in tratiti energijo z vlečenjem na vse strani.”

On: “Z enega stališča imaš prav. Z drugega vidika pa lahko razločno vidimo, da je tudi to gibanje boljše kot nič. Enkrat bo že zavladal razum. Boljše je življenje — čeprav nerodno, kot pa mrtvilo in stagnacija živih teles. Kajti to nam daje saj upanje, da je treba le kolesje v glavah očistiti, namazati in spraviti v pravi tir, pa bo šlo kot avtomobil po betonski cesti. . . .”

Ona: “Toda kje dobiti junaka, da bi bil vstanu izvršiti to veliko reparacijo?”

On: “To ni delo ene osebe, ampak celokupne skupine. Ker pa v sedanjem času ni mogoče zainteresirati celote, preostaja le še ena pot, in to je *ožji krožek* — npr. jaz in ti.”

Ona: “In včasih se mi dozdeva, da bi niti ti ne sodeloval pravilno. . . .”

On: “Ah, ne spominjaj me na pesnika! Kultivirati moramo zdravo vzajemno misel, da izginejo stare ideje in tradicije, ter dajo prostor novi dobi, v kateri bo človeštvo uredilo svet tako, da bo življenje prijetno in veselo. Predno se to doseže, bo treba še precej evolucije in revolucije v glavah, kajti misel je podlaga vsemu. . . . Človek je sicer iznajdljiv in je dosegel lepe uspehe v mehanizmu, kemiji in arhitekturi; manj sreče pa je imel v organiziranju. Civilizacija, dasi še v povojih, je vendar že toliko razvita, da bi si človeštvo lahko ustvarilo ugodno življenje po vsem svetu. Ako bi države posvetile toliko pozornosti za razvoj mehanizma v industriji in poljedelstvu kot npr. za vojne priprave, bi danes ne bil človek suženj težkega dela. Delali bi le stroji, in človek bi delal skoraj izključno le z možgani. Producirali bi z lahkoto in vsega zadosti, torej bi ne bilo fizičnih prenaporov, in ne revščine radi pomanjkanja življenjskih potrebščin. Tudi v higijskem oziru bi bilo boljše, ker bi bilo radi pravih razmer manj bolezní, in radi lahkega dela več zdravniške pomoči na razpolago, ki bi bila dostopna vsem ljudem brez razlike. Tega do sedaj še nismo dosegli ponajveč radi domišljavosti o zadostnem znanju na eni strani, ter strašne konfuzije načel in notranjih bojov radi ničevnih vprašanj na drugi strani. V prvi vrsti moramo zgraditi trdno podlago — zdravo misel; vse drugo bo z lahkoto sledilo. To je v glavnih potezah moja razlaga Prvega maja, kot si ga je zamislilo organizirano delavstvo.”

Ona: “Danes je Prvi maj — in vendar ga še ni sva videla, čutila ali uživala. . . .”

On: “Res je, draga. *Prvi maj* še ni prišel s prvim majnikom zato, ker ga ljudstvo še ne mara sprejeti. Ni vsiljiv, pač pa je ljudstvu na razpolago kakor hitro ga hoče imeti. Danes ga torej še ni med nami. Upajmo, upajva — in včasih se mi celo dozdeva, da jaz sam, čisto osamljen za vse upam, da Prvi maj vendarle pride že v dobi našega življenja.”

Ona: “Ne vleci zopet pesnika v ospredje. Ta nova doba zanesljivo pride, in sicer kmalu! Na podlagi tako bogatihkušenj, kam vodi delavstvo cepljenje moči v svojih vrstah, mora vendar priti do spoznanja in zedinjenja. Dragi, prepričana sem, da nas prihodnji Prvi maj dobi v precej živahnem in edinstvenem razpoloženju. Tudi voz ne bo več na istem mestu, ampak peljal se bo proti skupnemu cilju pravilno organizirane človeške družbe vsega sveta.”

“On: “Vžgala si mi nov žarek upanja! Ako pride do spoznanja in edinstva, bomo uspehe uživali tudi mi, ne le naši potomci. In ti — ter ženstvo vsega sveta,

boste pomagale nam moškim do edinstva tam pri nesrečnem matijastem vozu. Kajne, da bodete?"

Ona: "Da, jaz bom — vse bomo to storile!"

Pogovor je končan, in zdaj prično delovati samo misli, ki morajo roditi uspehe na vseh kontinentih sveta.

Prvi maj se je pričel vresničevati na edinopravi podlagi...

Slovenski premogarji v Zedinjenih državah in "Proletarec".

F. Z.

V nobenem poklicu ni zaposlenih toliko slovenskih delavcev kakor v premogovnikih in kovinskih rudnikih. V slednjih pridejo v prvi vrsti v poštev železni rudniki v Minnesoti, kjer koplje bogastvo jeklarskemu trustu več tisoč slovenskih rudarjev. Drugi v vrsti so bakreni rudniki v Michiganu, v Montani in drugih zapadnih državah. Precej stotin naših rudarjev je zaposlenih v coloradskih rudnikih, nadalje v rudnikih države Utah, California itd., v katerih je mnogo kovinskih rudnikov.

V Calumetu, Mich., v Minnesoti, v Leadville, Colo., Butte, Mont., in drugih večjih naselbinah, kjer žive naši rudarji, ni imel "Proletarec" nikoli velike zaslombe. Slovenski delavci v teh krajih so postali rudarji šele v tej deželi. Razredne zavednosti niso prinesli s seboj, tukaj se je pa tudi niso navzeli. Agitatorji JSZ. in "Proletarca" so sicer delovali med njimi, toda nikoli niso uspeli v toliko da bi priborili socialističnemu gibanju prvenstvo. Velik vzrok temu je, da delavci kovinskih rudnikov niso danes nikjer organizirani, in da slovenski rudarji, razun v letih ko je bila Western Federation of Miners še močna, niso bili nikoli člani strokovne organizacije. Pa še tu so bili v uniji le rudarji gotovih rudniških "kemp" po zapadu. Rudarji v Minnesoti so se parkrat za silo organizirali, šli v stavko, je izgubili in pustili unijo.

Drugače je bilo med našimi premogarji. Mnogi slovenski premogarji so delali v rovih predno so prišli v Ameriko. V Nemčiji in industrialnih krajih predvojne Avstrije so se navzeli socialističnega duha, zato je imelo socialistično gibanje in "Proletarec" med premogarji najjačjo zaslombo. Toda ne v vseh krajih.

Svoječasno je bila J. S. Z. posebno močna med premogarji v Kansasu, med katerimi je bil tudi Proletarec zelo razširjen. Stavke, kansaško razpoloženje napram "Proletarcu" med vojno in take stvari so naše gibanje v Kansasu popolnoma oslabile. Velik del tega mrtvila je pripisati na račun mizernih razmer, ki vladajo v kansaških naselbinah. Stotine premogarjev, med njimi mnogo nekdanjih sodrugov, se je izselilo. "Proletarec" ima v Kansasu še precej naročnikov. Tudi volja za obnovitev socialističnega gibanja ni popolnoma zamrla. Ko se industrialne razmere vsaj malo izboljšajo, bo Kansas prišel nazaj v bojne črte.

Najjačje v našem gibanju izmed vseh drugih premogovnih okrožij so premogarske naselbine v zapadni Pennsylvaniji. Teh tudi medvojni in povojni viharji niso mogli streti. Socialistični klubi v Pennsylvaniji so aktivni in od časa do časa se njihovi zastopniki zbirajo na skupnih zborih pod okriljem "Konference socialističnih klubov", v katero spadajo postojanke JSZ. v zapadni Penni. "Proletarec" je imel med pennsyl-

vanskimi premogarji vedno mnogo prijateljev in naročnikov. Ako ne bi bili premogarji od baronov, ki posedujejo rove, tako izigravani in tlačeni v brezposelnosti, bi JSZ. imela v Pennsylvaniji do tisoč članov in Proletarec par tisoč naročnikov. Tako pa so naši najboljši organizatorji in agitatorji v Pa. najbolj prizadeti in vsled tega trpi tudi organizacija in list.

Slovenski premogarji v vzhodnem Ohio in West Virginiji bi se mogli v gotovih ozirih primerjati kansaškim. Brezposelnost je oboje zadela. V W. Virginiji pa imajo premogarji že leta težke boje z operatorji in stavke se skoro neprestano vrše, sedaj v tem, sedaj v onem kraju.

Slovenski premogarji v Ohio so prišli pred par leti pod vpliv hrvatskih komunistov, a pridružili se v večjem številu tudi njim niso, ampak le nekateri posamezniki. Danes bi bila med njimi agitacija za soc. stranko uspešna, če ne bi bilo te proklete brezposelnosti. Mnogo je premogarjev v teh krajih, ki ne delajo že mesece — dobe se taki, ki niso delali že dve leti — drugi pa le včasih — po nekaj dni, in njihov povprečen zaslužek skozi vse leto je komaj \$20 na teden. Kajne, velika razlika v zaslužku sedaj in v letih med vojno.

V južni Coloradi je precej naših rojakov zaposlenih v premogovnikih, toda takih, ki bi bili premogarji v starem kraju, ni med njimi. Južni Colorado je Rockefellerjevo carstvo, in kdor hoče sliko razmer v tistih krajih, naj prečita Sinclairjevo knjigo "King Coal". V drugih naselbinah premogarjev v Coloradi je malo več svobode, in nekateri rovi so celo unijski, kar je v Coloradi nekaj izrednega. A med slovenskimi premogarji ni bilo tudi v teh nobenkrat večjega zanimanja za socialistično gibanje in liste.

Drugače pa je bilo med slovenskimi premogarji v Montani. Tam so živele aktivne socialistične organizacije, izmed katerih se je ena nedavno obnovila. "Proletarec" ima med premogarji v Montani precej naročnikov.

Premogarske naselbine v Utah se lahko primerjajo coloradskim, kar se tiče zanimanja za socialistično gibanje. Prošlo zimo je bil na agitaciji v Utah sod. Anton Žagar, ki je "Proletarca" med premogarji in drugimi slovenskimi delavci dobro razširil.

Premogarji v vseh krajih imajo pred seboj težak problem — problem brezposelnosti. Z moderno tehniko se spravlja na površje več premoga kakor pred leti. Nekateri priporočajo, da naj se obratuje le toliko premogovnikov kolikor zahteva dežela premoga. Premogarji bi imeli baje v tem slučaju stalno delo. Premogarji pravijo, da bi bil delni izhod iz brezposelnosti skrajšanje delavnika na šest ur.

Sedanja depresija med njimi ne bo trajna; nje posledica pa je, da se izseljuje tisoče premogarjev v mesta, kjer iščejo zaslužka v tovarnah. Depresija je tudi umetno uprizorjena, ker je namen operatorjev ubiti unijo in potlačiti bojevnost premogarjev v organiziranih krajih. Ker je ameriško delavstvo brez politične moči in zastopstva, se more delavstvo v takih bojih zanašati v glavnem samo na svojo ekonomsko organizacijo, kar ga stane mnogo več kakor pa če bi imelo poleg unije tudi močno zastopstvo v legislaturah in kongresu. Njihovi boji so manj uspešni, ker se bore samo z eno roko, kapitalizem pa napada z obema, z ekonomsko in politično.

Koliko si storil za svojo organizacijo in časopisje? Vedi, da je tvoja organizacija socialistična stranka in njeno časopisje je tvoje časopisje.

Anton Garden:

PRVOMAJSKI KLIC OHIJSKIM PREMOGARJEM!

Povsem pravilno in potrebno je, da se tudi slovenski premogarji vzhodnega Ohio pridružimo v duhu razredno zavedni armadi mednarodnega delavstva na dan prvega maja in nekoliko preotrimo naš položaj in naše potrebe. Besedi "v duhu" rabim namenoma, ker to je edina vez ki nas veže z razredno zavednim proletariatom širom sveta, kakor tudi z ameriškim razredno zavednim delavskim gibanjem. Za tesnejše medsebojne stike in za konkretno manifestiranje proti krivicam kapitalističnega družabnega reda še nimamo nikakih trdnih vezi. Potrebujemo organizacije, namreč socialistične organizacije, za širjenje socialističnih idej med naše sotrpine. Brez močne in energične socialistične organizacije se delavne mase ne more prežeti s socialističnim duhom; in dokler delavstvo ne bo prepojeno s socialistično mislijo, toliko časa tudi napredovati ne more v trajnem pomenu besede. Čas je tukaj, ki zahteva socialistične strokovne organizacije, to je socialistično misleče delavstvo, ako se hočemo uspešno bojevati z našim nadvse močnim nasprotnikom — kapitalizmom.

Pred več leti smo tukajšnji premogarji proslavljali Prvi Maj ne samo v duhu pač pa v dolgih povorkah. Čvrsti koraki in samozavestni pogledi so bile žive priče o naši rastoči moči, kakor tudi neovrgljivo znamenje o prisotnosti trdne vere v samega sebe. Takrat smo imeli v "Ohio Valley-ju" močno socialistično gibanje; imeli smo socialistične klube v raznih krajih tega okrožja, med domačini kot med tujcemci. Imeli smo močno krajevno organizacijo in precej efektiven socialističen tednik, "The Wheeling Majority". V politiki je bilo tukajšnje socialistično gibanje upoštevan faktor; v premogarski organizaciji še mocnejši, ker je bila, ako ne pod socialistično kontrolo, vsaj pod močnim vplivom razredno zavednega delavstva.

To je bilo več let nazaj, — do vstopa Zed. držav v svetovno klanje, ki je povzročil zunanje in pozneje notranje udarce snocialističnemu gibanju v našem okraju in tudi drugod. Vojna manija, poveljna reakcija in notranji razkol, vse to je nekdanj močno gibanje popolnoma uničilo. Je pač ravno ista povest kot je znana tudi v raznih drugih krajih dežele. Eni sodrugi so zapustili organizacijo ob prvem sunku; zopet drugi radi notranjega razkola, in nekateri so se spremenili v ultra radikalce. Zadnje je ruska revolucija popolnoma obsenčila, napovedovali so revolucijo v Ameriki od zore do mraka (seveda med seboj in na skrivnem). Ta element je obstojal in kar ga je še, sestoji izključno iz tujzemcev. Razočaranje je sledilo razočaranju. Nekdanj bujnemu socialističnemu gibanju je sledila apatija, brezbriznost in nesmisel za resno delo. Reakcija, izvirajoča iz lokalnih chambers of commerce, ameriške legije, rotaričnih in kivanističnih klubov ter v zadnjih par letih iz ku klux klana, je dvignila glavo ter se trdno povzpela v sedlo. Ali zadnje je le začasno. Prej ali slej mora delavstvo spoznati posledice neaktivnosti in brezbriznosti in se podati zopet na resno delo za rekonstrukcijo socialističnega gibanja.

Čas je najboljši zdravnik. Po lastnem opazovanju smelo rečem, da ni več daleč čas, ko se bo tukajšnje delavstvo ponovno obrnilo k socialističnemu gibanju

in obnovilo moč socialistične stranke. Razočaranje, brezdušnost in mrtvilo polagoma izginjajo in na njih mesto se vrača misel k resnemu delu. To se ne tiče samo slovenskih premogarjev, pač pa je to tudi utis, ki ga človek dobi pri občevanju z angleško govorečim delavstvom. Mogoče vzame še par let predno bo tukajšnje socialistično gibanje zopet prišlo na površje. Neglede ako bo vzelo eno, dve, ali pa več let predno se to uresniči, — prepričan sem da pride prej ali slej do tega koraka, *ker sentiment za socialistično gibanje se vedno bolj utrjuje.*

Za enkrat je naše največje vprašanje, kako priti do kruha. Že star pregovor pravi, da je brezposelen in sestradan delavec jako slab bojevnik za svoje pravice in odnoso za izboljšanje svojega položaja. Vse za kar se on zanima je — kruh. In premogarji, posebno v vzhodnem Ohio, se sedaj nahajamo v tem stadiju. Večina premogorovov, kakih 60 odstotkov, je zaprtih; nekateri izmed teh že preko leta. Mnogo je naselbin v katerih vse delo počiva; tistim premogarjem, ki se jim je posrečilo dobiti delo v sosednih ali bolj oddaljenih premogovnikih navadno hodijo po več milj daleč na delo, kar pomeni več ur hoda. Rovi v katerih je še kaj življenja, navadno obratujejo le nekaj dni na teden in poleg tega so do zadnjega vsi prenapolnjeni s premogarji. Toraj tudi tisti ki imajo delo, v mnogih slučajih še za vsakdanji kruh ne zaslužijo.

Ne omenjal bi tega; ali če govorimo o obnovitvi socialističnega gibanja, je treba, hočes nočes, upoštevati tudi industrialne razmere. Prepričan sem da ko se industrijalni položaj obrne na bolje bo takoj mogoče pričeti z rekonstrukcijo socialističnega gibanja v tem kraju. In to ne samo med slovenskim delavstvom pač pa tudi med domačini, namreč Amerikanci. Tla za socialistično propagando so gotovo ugodna kot povsod. Ali propaganda brez organizacije je ne samo neefektivna pač pa tudi nemogoča. Logično torej sledi, da bo treba najprvo vršiti nekoliko organizatornične propagande predno bo mogoče zgraditi organizacijo in širiti z njo socialistično misel. Za to delo rabimo agitatorjev. Ako vsak izmed nas, katerim je socialistično in delavsko gibanje pri srcu in kateri smo prepričani da bo socialistična družba nadomestila kapitalizem poradi zakonov družabnega razvoja — ako storimo vsak nekaj korakov za organiziranje klubov v lastnih naselbinah in za razširjenje naše literature, bomo gotovo imeli uspeh. Tako delo ni tako težavno kot si mnogokrat predstavljamo, pač pa prijetno, ako ga opravljamo s skupno zavestjo.

Veliko nas koprni tudi po ameriški delavski stranki, katera naj bi bila ameriškemu delavstvu to kar je British Labor Party angleškemu proletariatu, in kot jo je zagovarjala socialistična delegacija na zadnji konvenciji K. P. P. A. v Chicagi. Ali vsem mora biti sedaj jasno sledeče: Ameriške delavske stranke, kot si jo mi predstavljamo, ne bo toliko časa dokler ne bo ameriško delavstvo prežeto v veliko večji meri s socialističnim duhom. Z drugimi besedami, ameriška delavska stranka bo prišla v prvi vrsti potom delovanja socialistične stranke. Za izvrševanje te naloge pa potre-

bujemo močno, krepko in dan za dnem aktivno socialistično stranko.

Premogarji v eastern Ohio! Ako se zavedamo da smo delavci, ako čutimo peto kapitalizma, ako si želimo izboljšati naš položaj, ako hrepenimo po lepši, pravičnejši, popolnejši in svobodnejši človeški družbi, po družbi industrialne demokracije, tedaj je naš prostor v socialistični organizaciji! Otresimo se kletstva brezbržnosti, mržnje in neaktivnosti ter se podajmo na delo boriteljev! Naš prvomajski klic in cilj naj bo: obnovev socialističnega gibanja po vseh naselbinah in razširjenje Proletarca ter socialistične literature!

Zavedajmo se besed, da je "OSVOBODITEV DELAVSTVA DELO DELAVSTVA SAMEGA"!

Dom pod socializmom.

Zagovorniki sedanjega družabnega reda in obstoječih institucij povdarjajo ob vsaki priliki, da bo socializem porušil dom in onemogočil idealno družinsko življenje. Nekateri oboževalci vsega kar je gredo celo dalj in z vso gotovostjo prerokujejo, da bo socializem socializiral ženo. L. 1918—19 so po vsem svetu razširili "grozne" vesti o socializaciji žene v Rusiji. Ves moralni in krščanski svet se je zgražal nad takim barbarizmom. "Grozne" vesti pa so bile laž.

V vseh "civiliziranih" deželah je "socializiranih" na stotisoče žensk. Vsakdo ima pravico do njih. Te vrste "socializaciji" hoče socializem odpraviti. In odpravil bo še marsikaj kar leži kakor mora nad današnjo družino, posebno nad današnjo ženo.

Socializem ne stremi porušiti zakon in dom. Socializem ga bo v pravem pomenu besede šele zgradil. Danes je dom le tovarna, ki producira kapitalizmu nove sužnje in militarizmu novo hrano za topove.

NEPRIJETNA VOŽNJA.

Dama (ki bi se rada iznebila neprijetnega sopotnika predno je vlak potegnil s postaje): "Oprostite, toda upam da vas ne bo prestrašilo če vam povem, da je imel moj sinček škrlatico za katero je komaj za silo ozdravil."

Vagabund sopotnik (resno): "Prosim, ne skrbite zame, gospa. Ne bojim se niti kuge. Sicer pa napravim samomor takoj ko pride vlak v predmestje."

Prvomajska slavnost

in praznovanje obletnice
pariške komune

v petek 1. maja
ob 7:30 zvečer v dvorani
S. N. P. J., Chicago

pod avspicijo kluba št. 1 in unije št. 104,
International Ladies' Garment
Workers' Union.

PROGRAM:

Pomen prvega maja, govor
v slovenskem jeziku... Filip Godina
Mornar (F. Prešeren)
solospev..... Fred Zalaznik
Delo, deklamacija v
angleščini..... Oscar Godina
Zgodovina pariške komune,
govor (v angleščini)..... Josip Oven
Marseljeza..... Pevski zbor Lira
Drama v dveh dejanjih

ZADNJI DAN

✱spisal Joško Oven.
Igrana bo v angleščini. V angleščino
prevedla Mary Oven.

OSEBE:

Alfons Labanne..... Joseph Oven
Guy de Puissey..... John Olip
Sainte-Jeanne de
Treves..... Minka Alesh
Margot..... Helen Underwood
Jacques Sauterelle..... Fred Zalaznik
Jean Pieux..... Anton Svoboda
Francois..... Donald Lotrich
Antoin, dijak..... Peter Swolsak
Bernard..... Anton Basha
Bonot..... Oscar Godina
Genij..... Charles Pogorelec

Vojaki, moški, ženske.

Čas: 25. in 26. maja 1871.

Prostor: na barikadah Menimoltant in
rue de Belleville.

Godbene točke izvaja orkester. Po
programu prosta zabava.

Vstopnina 25c

Drama "Zadnji dan" bo igrana v
slovenščini v nedeljo 3. maja na majski
proslavi kluba št. 45 v Waukeganu.

MED AMERIŠKIMI SLO- VENCII.

Kozma Teleban.

Ljudsko štetje z leta 1920 je v Zedinjenih državah naštelo 208,552 Slovencev; izmed teh je 102,744 priseljencev in 105,808 tukaj rojenih. Ti drugi so torej že napol Amerikanci; eni izmed njih pa se štejejo celo bolj za Amerikance kakor Calvin Coolidge, katerega predniki so baje prišli v Ameriko s pilgrimci na ladiji *Mayflower* l. 1620.

V krajih, kjer so velike slovenske kolonije, so se v prejšnjih letih naučili slovenščine za silo tudi člani drugih narodnosti. Leta nazaj so se posebno črnici radi učili slovenščine, npr. v krajih kot je Pueblo, Colo. Nemški bosii v leadvillskih in pueblskih topilnicah so se za silo vsi naučili, ako ne govoriti, pa vsaj kleti in razumeti slovensko. Bosii v jolietjskih jeklarnah so se naučili govoriti po "avstrijsko", kar pomeni v Jolietu belokranjsko slovenščino. Tudi v Calumetu in v železnem okrožju Minnesote so se Amerikanci in "kozendžeki" naučili "avstrijskega" jezika, ki v Calumetu pomeni isto kot v Jolietu. V Clevelandu in nekaterih drugih krajih po vzhodu so se domačini naučili "krajniš", kar znači, da so si zapomnili nekaj slovenskih besed, nekateri pa celo toliko da so se znali "ženiti" na slovenskih zabavah po slovensko. Imeli so s svojim jezikom skoro več uspeha kot pristni slovenski fantje.

Če te je kdo recimo pred dvajsetimi leti vprašal, kakšne narodnosti si, si navadno prišel v zadrego. Če si dejal, da si Slovenec, si moral potem pol ure predavati, da pomeni to narod, in še prav čeden in brihten "bel" narod. Ako si znal slabo angleško, tedaj nisi mogel dobro pojasniti, in tujec je dobil vtis, da sploh ne veš, kateri narodnosti pripadaš. In če je videl, da si v zadregi, ti je pomagal iz nje: "Ju austrian, Žan?" Pa si zadovoljen pokimal: "Šur." Če si bil bele polti, če nisi imel črnih las, je kak posebno zgovoren domačin dostavil: "Ju no luk lajk Austrian, Žan. Ju luk lajk vajt men." To se je našemu človeku posebno dopadlo, ker je bilo povprečnega Slovenca, posebno v zapadnih državah, sram, če se ga je štelo za "Avstrijca". Za Avstrijce so se nazivali Hrvatje, "Bošnjaki", "Hercegovci", Dalmatinci, pa tudi Črnogorci. Dogodilo se je, da se je tudi kak Grk izdajal za "Avstrijca", če je videl, da bo na ta način lažje dobil delo tam kjer ga Grkom ne bi dali. Amerikanec in naseljenci iz skandinavskih dežel Evrope so si predstavljali Avstrijo za nekaj džungel, v katerem neizmerno diši po česnu, siru, suhih klobasah, čebuli, nevmitih moških in ženskah ter j . . . Enako mnenje so dobili o "Avstriji" in njenih ljudeh vsi tisti, ki so vedeli o nji le toliko kolikor so jim povedali prej navedeni "Avstrijci". Mnoge Slovence ta "avstrijski" sloves ni mikal, pa so se ponemčili kar čez noč. Kar ni mogla doseči avstrijska birokracija v deželah v katerih je skušala Slovence ponemčiti, to se je v tej deželi zgodilo kar samo od sebe. Slovenci so spremenili svoja imena v Millerje, Schmade itd., in na odgovor, kaj da so, so navadno odgovarjali, da so Nemci. Če je kdo hotel vedeti odkod, se je glasil odgovor da iz nemškega dela Avstrije. Če je bil dotičnik slučajno avstrijski Nemeec, je postal še bolj radoveden in našemu znanцу je postalo vroče, dokler se ni spomnil na Kočevje in poja-

nil, da je kočevski Nemeec. Kočevske nemščine pa Nemci itak ne razumejo.

V nekem rudarskem mestecu v Coloradi se je vsa slovenska kolonija oglašala za Francoze. Domačini jim niso verjeli in so jim iz hudobnosti pobijali okna, jim delali škodo na razne načine, jih provocirali, ter grozili, da če se "Avstrijci" prostovoljno na poberejo iz mesta, jih bodo nagnali s silo. Vsak "Avstrijec" je bil smatran za "black man", necivilizirano bitje, in se ga je štelo le v malo višjo kategorijo kot "nigre". V mnogih krajih je prišlo do prask med "white men" in "Avstrijci." Nekoč so naši fantje, vposljeni v kovinskih rudnikih v Breckenridgu, Colo., sitne Amerikance (večinoma Irca ameriškega pridelka) dobro nalomastili, ko so bili le preveč izzivani. Pozneje se je dogodila ne-zgoda da je rudnik, v katerem so delali, zalilo in je raditega ustavil obrat. Zvečer, bilo je pozimi, okoli bo-žica, so se usedli na vlak ožkotirne železnice Colorado & Southern in se odpeljali proti bližnjemu Leadvillu. Rudarji so tudi takrat pili, a ne toliko kot dandanes. Na vlaku je bilo do sto rudarjev, med katerimi se je po par minut vožnje vnel prepjev; to pot so "Avstrijci" (kranjski) izzivali in dasi jih je bilo mnogo manj kot "vajt menov", so bili slednji tepeni. V tepežu so prevrnili peč v vagonu, potrgali signalne vrvice in pobili okna. Za tiste ki so bili mirni pa je bilo to zelo neprijetno, ker je skozi ubita okna brila ledena burja in prinašala oblačke snega, ki ga je v tistih hribih vsepolno. Vlak se je večkrat ustavil, pogasiti je bilo treba ogenj in v Leadville so prišli s peturno zamudo. Nekaj zamude je treba pripisati tudi zametom, ki so v tistih krajih taki, da je železniški promet po zimi mnogokrat popolnoma ustavljen. Naši fantje so zmagoslavno izstopili, in ko so videli, da jih ne čaka policija kot so se bali, so se podali na obiskovanje salonov in pripovedovali o svojem junaštvu. Dekleta, ki so delale "za baro", so občudovale naše junake, plesale z njimi in vse je bilo veselo, kajti naš narod v Ameriki je bil takrat resnično mlad.

V Leadvillu so imeli Slovenci nekoč svojo godbo. V poletju je prirejala na bližnjem griču piknike, ki so se vselej končali, kot pripovedujejo ustna izročila, s tepežem. Če se niso stepli rojaki med seboj, so prišli pa "Amerikanci" in jim nagajali. Zadnji piknik takratne slovenske godbe (tega je že dolgo) se je končal s pravcato bitko. Domačini so proti večeru prišli na grič, kjer se je vršil piknik, navalili na sodčke piva, katerih je bilo cela skladalnica kakor drv, ter jih zvalili v dolino. Slovenski fantje in možje pa za njimi. Člani godbe so pograbili svoje instrumente in jih zdrobili ali zblinčili na irskih glavah. Ker je bilo mračno, so se v splošni gnječi pretepali vsevprek, in baje se je v tej zmešnjavi dogodilo, da je najtežja trompeta padla po glavi rojaka.

Potem pa so se porazgubili kakor danes kukluksklani. Bali so se pravične postave, ki je na Avstrijce posebno pazila. Slovenska godba, ta velevažna in edina slovenska "kulturalna" ustanova v Leadvillu, je prenehala na tistem pikniku. Nekateri godci so še tisti večer "bitali" vlak. Zbitih instrumentov so se držali lasje in kri in policija bi lahko preiskovala.

Polagoma so se Slovenci naučili angleščine toliko, da so bili lahko še kaj drugega kakor Avstrijci ali Nemci. Nekateri so trdovratno vztrajali, da so Slovenci, drugi, ki se jim ni ljubilo pojasnjevati, so si pomagali, kakor je bilo v okoliščinah najboljšje. Če je kranjskega "Irca" vprašal pravi Ireec po narodnosti, mu je dejal, da je Šved. Če ga je vprašal kje

drugje Šved, mu je odvrnil da je Nemeec. Če ni bilo drugače, je rekel da je "Bohemian", kajti Čehi so bili na mnogo boljšem glasu kakor pa "Avstrijci".

V Calumetu, Jolietu in starejši slovenski naseljenici v Butte, Montana, pa so ostali lojalni avstrijskemu imenu do l. 1917 in nekateri so še sedaj. Med slovenskimi premogarji v Kansasu ni bilo avstrijsko ime prav nič v nečasti. V jeklarskih središčih vzhodno od Illinoisa je bilo istotako samoobsebi umevno, da so Hrvatje in Slovenci "Avstrijci". V So. Chicagi je bila slovenska in hrvatska kolonija znana pod imenom "avstrijska", in če si hotel v Jolietu najti Slovence, si moral vprašati za "Austrian church". Ako si vprašal za Slovence, ki tvorijo velik del mesta, ti domačini niso vedeli povedati, in so dvomili, da taki ljudje sploh prebivajo v Jolietu.

Če na zapadu med našimi rojaki ni bilo bogzna koliko ljubezni do ljube Avstrije, jo je bilo toliko več po vzhodnih naselbinah, kjer Slovenci radi "Avstrijcev" niso bili tako obsvoženi.

V Kansasu je obstojalo precej živo "Avstrijsko slovensko bolniško podporno društvo", ki je bilo zveza večih društev. Mislim da še obstoji, toda se je pogreznilo v tihoto. Je kakor stvar, ki je na svetu po krivdi drugih, in si ne more pomagati. Poslovni jezik je bil nemški in slovenski in nikogar ni bilo, ki bi insistiral, da bi se moralo dati enako čast tudi "ameriškem" jeziku. Danes je to seveda drugače. Nekaj časa je bil "Proletarec" glasilo "Avstrijskega slovenskega bolniškega podpornega društva." Ker so ga tvorili premogarji, ki so delali v rovih že v starem kraju, jim socialistična beseda ni bila ravno tuja, in tako so nekaj časa zmogli shajati celo s "Proletarcem".

Imeli pa smo druga "avstrijska" društva, naprimer društvo "Avstrijski veterani," "Avstrijski sinovi", "Habsburški sinovi", "Avstrija" in še nekaj podobnih imen. Ta so bila avstrijsko patriotska. Med vojno so izginila, kar jih je bilo med Slovenci, a med Hrvatji, posebno dalmatinskimi, se jih še najde. Celo starih avstrijskih zastav se drže, npr. nekaj dalmatinskih društev v Californiji.

Počasi se je Amerikancem dopovedalo, da so Slovenci narod in uradniki štetnega biroja so se naučili Slovence precej pravilno šteti. Za nadomestilo tistih Slovencev, ki so se pri ljudskem štetju izdajali za Nemce, Francoze itd., so nam dali nekaj stotin Slovakov. Številka, ki nam pove koliko Slovencev je v Zedinjenih državah, je torej precej točna, mnogo točnejša kakor pa številka, ki nam pojasnuje, da je v tej deželi samo 140,000 Hrvatov, med njimi 84,000 priseljencev, ostali tukaj rojeni.

V kolonijah ki so imele mnogo slovenskih naseljencev iz Spodnje Štajerske, slovenske Koroške ali pa take, ki so že delali na Gornjem Štajerskem, na Dunaju, v Nemčiji itd., se je to videlo na prvi pogled, ko si srečaval ljudi na ulici. Tak rojak je nosil v žepu navadno nemški list, tudi če ga ni znal čitati. Glava lista je bila obrnjena navzgor, tako da se jo je videlo na daljavo. Nemški list v žepu ali v rokah takega povprečnega rojaka je bil prvič znak, da razume nemško čitati, in drugič, da je bil njegov lastnik po svetu še prej predno je prišel med "kranjske grinhorne" v Ameriko. Na čikaški north side se je zelo pogostoma dobilo rojaka z nemškim listom v žepu. V milwauški naselbini se je s tem znamenjem ponašalo precej naših ljudi. Še v Denverju in v Salt Lake Cityju je vlekle, če si znal nemško in čital nemške liste. Ako si bil poleg tega še brihten in prikupen, si dobil delo v kakem

VELIKO

PRVO-MAJSKO SLAVNOST

PRIREDE

Društva S. N. P. J. v državi Kansas

NA MEDNARODNI DELAVSKI PRAZNIK
V PETEK 1. MAJA 1925
v Edison Kansas (Camp 50)

Kot govornik nastopi s. Jože Zavertnik iz Chicage in drugi, med njimi skoro gotovo, znani delavski bojevnik Alex Howatt.

Začetek ob 1 uri popoldne.

Ker je to edini praznik v letu, katerega si je delavstvo samo postavilo in izvojevalo, zato vabimo da se te slavnosti vdeleži sleherni rojak. Naj bo to ena mogočna manifestacija za naše pravice.

ODBOR.

Stoj! Poglej in vprašaj!

Kadar prideš na vzhodno stran Herminie, postoj pri zadnji hiši v kateri je trgovina, vstopi notri in vprašaj spodaj podpisane, za cene njegove velike zaloge raznovrstnega blaga, grocerije in obuval vseh vrst, za oba spola — mlade in stare, kakor tudi blaga vseh vrst za ženske obleke. Dalje, zaloga pohištva, šivalnih strojev, električnih pralnih strojev, barve in laka za barvanje hiš in stanovanj. Imam zastopstvo za Martin-Senour in Monarch Paint Co., iz Chicage, Ill., njihove barve so izmed najboljših, 100% jamčene.

Prodajam pohištvo na lahke obroke. Torej, predno kupite drugje, vprašajte za cene pri meni.

Se priporočam rojakom v in izven Herminie.

Anton Zornik

Box 202

HERMINIE, PA.

nemškem salunu, kar je bila velika reč. V Leadvillu je bil slovenski salun, v katerem je bila nemščina uradni jezik. "Bartenderji" so bili ali pravi Nemci ali pa slovenski "Nemci". Salun je bil lep, okinčan in čist, kar je dajalo nemškemu imenu še večjo čast in vpliv ved našimi rojaki, ki večinoma niso znali po nemško več kot par besed. V ta salun so zelo radi zahajali, ker so se počutili tako nekako gosposko. Gospodar saluna se je baje pisal v Belokrajini Golobič, ko se je amerikaniziral, je pa "ič" snel z imena kakor se sname kuri "piko" z jezika. Amerikanci so izgovarjali njegovo ime "Galab" (naglas na prvem a, drugi v izgovorjavi skoro izpuščen). Ker se je taka izgovorjava dopadla tudi Slovencem, so ga tudi oni imenovali "Galab".

V Midvalu, Utah, je bil slovenski gostilničar, ki je na srečo prinesel nemško ime še iz starega kraja. Bil je doma nekje iz Poljan pri Kočevju, ali kjerkoli tam blizu se že nahajajo tiste Poljane. Ta gospod je dal svoji gostilni nemški značaj. Pili pa so pri njemu večinoma Jugoslovani iz Slavonije; naši ljudje so jim rekli Slavonci in jih smatrali za poseben narod. Za Amerikance (Mormone) pa so bili vsi Avstrijci. V tem nemškem salunu se je v "zadnji sobi" vršila tudi služba božja, kadar je prišel misijonariti kak slovenski duhovnik v pregrešno midvalsko naselbino. In grešna je reš bila s tem "nemškim" salunarjem vred. Rojaki so se vse križem prepirali, pili (toda bolj lahke pijače kakor sedaj), se pretekali in se ženili vse vprek, postavno in nepostavno. Za društva se niso brigali in še danes ne vlada v tistih krajih mnogo zanimanja za slovenske organizacije in aktivnosti.

Lahko bi vas povedel od naselbine do naselbine, ali slike bi bile povsod približno enake. Vendar pa se

med seboj tudi razlikujejo, kar bom na kak način, če bom znal, raztolmačil v prihodnjih številkah.

NASVET K DISKUZIJU ZA SPREMEMBO OBLIKE "PROLETARCA".

GLENCOE, O. — Diskuzija o spremembi forme "Proletarca" postaja vedno živahnejša. Jaz sem bil vedno za sedanjo obliko, ker je prikladnejša, in ker se jo lahko hrani. Zastopniki pa vztrajno priporočajo spremembo forme. Urednik je v eni prejšnjih številok pojasnil, da bi prememba forme v obliko časopisja, ki bi izhajal tedensko na osmih straneh, stala okoli dva tisoč dolarjev na leto več kakor sedaj. Treba bi bilo do-brega moža z batom, ki bi natolkel to vsoto, in pa kakšnega Štrigeljna, ki bi naše nasprotnike krtačil.

Jaz sem v tem času precej premišljeval o nasvetih, ki so bili podani v tej razpravi — glede forme in povečanja lista. Kolikor se en delavec, ki ni še nikoli delal pri nobenem listu more poučiti, sem se poučil o položaju pri "Proletarcu". Sodrugi, ne smete pre-zreti, da sta v uradu Proletarca sedaj samo dve osebi. Upravnik je ob enem tajnik JSZ. — dve osebi torej opravljata delo, ki zahteva treh sposobnih ljudi. Mislim da nisem v zmoti če rečem, da niso pri nobenem slovenskem listu uredniki in upravniki tako zaposlje-ni kakor pri "Proletarcu". Ako bi urednik ne delal nič drugega kakor urejeval list, bi imel posla dovolj. A izvrševati mora kopo drugega dela. Kdaj naj si tak urednik dobi čas za čitanje, kar je duševna hrana vsakemu delavcu, in urednikom še posebej! Treba se je udeleževati sej, shodov, predavanj itd. Kdor je pazno

SLOVENSKO HRANILNO IN POSOJILNO DRUŠTVO

FRANKLIN-CONEMAUGH, Pa.

Inkorporirano 9. marca 1915.

Izdaja nove serije delnic v januarju in juliju. Plačuje se \$1.00 mesečno na delnico.

Posojuje denar na prve vknjižbe (first mortgage), ali na vrednost delnic proti 6% obrestim.

Rojaki, pri nalaganju denarja, ne pozabite domačega in zanesljivega denarnega podjetja. **Kupujte delnice Slovenskega hranilnega in posojilnega društva.**

Za vsa nadaljna pojasnila se obrnite na tajnika.

ANTON GABRENJA

Box 23, Conemaugh, Pa.

prečital Ameriški družinski koledar, je lahko razvidel, da je to knjiga, ki da izredno veliko dela. Če ne bi bilo drugega kakor "Pregled po svetu", je z njim dela in iskanja, ki zahteva časa in truda, predno je urejen. Prvomajske številke tudi niso urejene v par urah. Opazili smo, da so Koledarji in majske izdaje dobro urejene, kar pomeni, da se nekdo trudi, da je to delo tako izvršeno. Povečanje lista bi dalo še več dela. Kar se tiče spremembe, sem na formuli ki sem jo dobil iz upravnništva povedal, da sem jaz nevtralen. Ako večina zahteva spremembo, sem zanjo. Ako pa misli da bi sprememba oblike sama na sebi ne koristila pri agitaciji, sem za sedanjo obliko.

Tukaj svetujem: K listu naj se dobi še eno moč, da se upravniku omogoči posvetiti več časa delu za JSZ. Novi upravnik naj bi po možnosti pomagal uredniku. Ko bo delo tako razvrščeno, tedaj naj se prične, ako bo tako zahtevala večina, izdajati "Proletarca" v obliki časopisa na osmih straneh (format kot ga ima sredina izdaja "Prosvete"). Sodrugji pa se bomo lotili dela, da pridobimo Proletarcu vsaj dva tisoč novih naročnikov.

Če se sprememba oblike ne bi obnesla, bi se mu vrnilo prejšnjo, katero bi izpopolnili s povečanjem. Ali ne bi bilo tako najboljšje, sodrugji? — *Nace Žlemberger.*

"Pod lipo" "Proletarcu".

"Proletarec", slovensko glasilo Jugoslovanske socialistične zveze v Zedinjenih državah slavi letos svojo dvajsetletnico. Prva številka je izšla 1. januarja l. 1906 v Chicagu, kjer je Proletarec do decembra l. 1907 izhajal kot mesečnik, a odtelej kot tednik. Slavnostna številka lista v povečani izdaji bo izšla Prvega Maja. Kot vsi drugi, se tudi mi priključujemo njegovim gratulatom in mu želimo še mnoga leta dela za pravice delavstva!

(Revija "Pod lipo", Ljubljana.)

Društvo "Nada" št. 102, S. N. P. J.

priređi

PROSLAVO PRVEGA MAJA

v soboto dne 2. maja 1925

v dvorani S. N. P. J., 2657 S. Lawndale Ave.

VSTOPNINA 35c. — Začetek ob 8. zvečer.

Vabi se vse napredno misleče delavstvo da se te prireditve vdeleži v obilnem številu. Za najboljšo postrežbo bo skrbel

ODBOR.

Joseph Steblay

Zemljišča
in posojila

Zastopnik raznih dobrih zavarovalnih družb.

Urad Jugoslovanskega stavbinskega in posojilnega društva.

2429 S. Central Park Ave.
Chicago, Ill.

Phone Crawford 1484

PLESNO VESELICO

priređi

DRUŠTVO SLOVENSKA POSTAJA šte. 16211

MODERN WOODMEN OF AMERICA
CHICAGO, ILL.

v soboto dne 9. maja 1925.

v dvorani S. N. P. J., 2659 S. Lawndale Ave.

VSTOPNINA 50c.

Začetek veselice ob 7:30 zvečer.

Uljudno vabimo rojake iz Chicage in okolice da se mnogoštevilno vdeleže te naše zabave. Dobra postrežba za vse in z vsem zagotovljena. Igral bo Zajček orkester. Torej na svidenje kliče

ODBOR.

ZAKAJ SO VOJNE NEIZOGIBNE?

Ako se hočete prepričati zakaj so vojne neizogibne pod današnjim sistemom, tedaj se pridružite delavcem organiziranim v Socialistični stranki. Na strankinih sejah se razpravlja o vzrokih ki povzročajo vojne.

Za Jugoslovane na Herminie in okolici je lepa prilika pridružiti se takšni organizaciji ki obstoji v tej naselbini že od l. 1911.

Soc. klub št. 69, J. S. Z., zboruje vsako drugo nedeljo dopoldne v dvorani dr. št. 87, S. N. P. J.

ANTON ZORNIK,
tajnik.

EMIL ZOLA:

Kovač.

Kovač je bil visok mož, najvišji v vasi. Bil je širokih ramen; obraz in roke pa je imel vse črne od kovaškega dima in železovega prahu. Izpod gostih, nepočesanih las sta sijali dve kakor jeklo sivo-svetli očesi. Njegova usta so bila velika in dihanje tako težko, da je bilo podobno pihanju njegovega meha; in ko je, posnemajoč navado, ki jo je dobil pri svojem delu, vzdigoval roke v znak zadovoljnosti, tedaj je bilo videti, da nosi svojih petdeset let bolje nego se je to zdelo, ko je dvigal petindvajset funtov težak tolkač, s katerim je mogel, izmed vseh od Vernona do Rouena, le on biti po nakovalu.

Živel sem eno leto pri tem kovaču, leto okrevanja. Izgubil sem bil srčni mir, izgubil spomin o sebi. Odpotoval sem, da si poiščem miren kotiček, ki bi mi povrnil moštost. Ko sem se neki večer izprehajal po vasi, sem videl njegovo osamljeno, plamenečo kovačnico, stoječo na križpotju štirih cest. Luč je bila tako živa, da so se na stečaj otvorjena vrata zdela kakor ogenj, in da so topoli, ki so se dvigali kraj potoka na nasprotni strani, kadili kakor baklje. Od daleč, ob blede luči večernega mraku, so zvenela kladiva pol milje naokoli, kakor vedno bližji ropot zvezanega železja, ki se ga vleče po tlaku.

Ustavil sem se na pragu tistih široko odprtih vrat, na sredi od tam prihajajoče svetlobe in ropota, vesel, zadovoljen, da vidim delo, roke, ki so hitele lomiti ali izravnavati goreča železa. Oni jesenski večer sem prvič videl kovača. Izdeloval je plugu lemež. Pod

nabrano srajco so se videle krepke prsi in rebra, ki so ob vsakem zamahu dvigale čvrsti prsni koš. Dvigal je mišičasto roko, pomerjal udarec ter spuščal kladivo. Nadaljeval je tako, nepretrgoma, z vedno enakim gibom in z izredno močjo svojih mišic. Kladivo je padalo na neko določeno točko, povzročajoč iskre in puščajoč za seboj svit. Bil je to tolkač, ki ga je kovač gibal z obema rokama, medtem ko mu je sin, vesel dvajsetleten mladenič, držal s kleščami goreče železo in tolkel tudi on, z gluhimi udarci, udušenimi od tolkačevega ropota, ki je ponavljal in ponavljal svoj tok, tok, tok. Zdelo se je kakor resen glas matere, ki bodri otroka pri izgovarjanju prvih besed. Plamen je razsvetljeval oba delavca, katerih senci sta segali po temnih in neurejenih kotih kovačnice. Plamena je bilo polagoma vedno manj, kovač je obstal. Bil je črn, raven, naslonjen na ročaju kladiva, z čelom mokrim od poti. Slišal sem, kako mu je bilo dihanje še težje, vzlic pihanju meha, ki ga je njegov sin počasi gonil.

Zvečer sem spal pri kovaču in se nisem več odstranil. Nastanil sem se v sobi nad kovačnico, ki mi jo je bil ponudil. Že od pete zjutraj sem se udeleževal opravkov mojega gospodarja. Zbujal sem se, ko se je cela hiša oživljala. Od zore do večera so plesala pod menoj kladiva. Bilo je, kakor da me tolkač, udarjajoč ob strop in očitajoč mi lenobo, sili iz postelje. Soba je vsa škripala, kličeč, da je že čas, da vstanem. Moral sem doli, kjer sem našel vedno kovačnico že zakurjeno. Meh je pihal, modri plamen se je dvigal iz oglja. Kovač je tedaj navadno pripravljaval delo, iskal je po kotih železo, obračal pluge, ogledoval kolesa. Ko me je dobri mož zagledal, dal je roke v lok in se hrupno nasmejal. Zadostovalo mu je vedeti, da me je spravil

Najvarnejše shrambe za vaše prihranke

- Under United States Government Supervision -

3337-39 W. 26th Street
AT TURNICK AVENUE

- Under Supervision of the State of Illinois -

3205-07 W. 22nd Street
AT RESIDE AVENUE

Največja in edina
Narodna banka v Lawndale.

Največja in najstarejša
državna banka v Lawndale.

Članice Chicago Clearing House Association.

Skupni imetek nad \$12,000,000.00

Prodajamo parobrodne listke za
vse prekomorske črte.

Pošiljamo denar na vse kraje sveta,
hitro, varno in po najnižji ceni.

ob petih na noge, in bil je dobre volje. Mislim celo, da je toliko tolkel nalašč zato, da mi zasvira budilnico z mogočnim šumom svojih kladivov. Položil je roke na moj hrbet in se sklanjal, kakor če bi govoril otroku ter pravil, da se počutim bolje, odkar živim med njegovim železjem. In nato sva šla vsak dan skupaj pit belo vino na dno neke razbite in prevrnjene dvokolnice.

Češče sem prebil dan v kovačnici. Zlasti po zimi in ob deževnih dnevih sem bil vedno tam. Začel sem se zanimati za delo. Ona neprestana kovačeva borba proti surovemu železu, ki ga je on upogibal po svoji volji, me je prevzemala bolj kakor lepa igra. Sledil sem z očmi železu, ki je moralo od ognjišča do nakovala, in se čudil, ko sem videl, kako se je zvijalo, daljšalo in zaokroževalo kakor vosek po zmagovitem naporu delavca. Ko je bil plug dokončan, sem ga pozorno motril; nisem mogel več spoznati brezoblične tvarine prejšnjega dne. Ogledoval sem si posamezne dele in zdelo se je, da so bili izoblikovani s prsti in z ognjem. Včasih sem se nasmehnil, spominjajoč se mladenke, ki sem jo nekoč videl, na oni strani svoje sobe, kako je zvijala s svojimi nežnimi rokami medeno žico, na katero je prišivala s svilenimi nitkami umetne vijole.

Kovač se ni nikoli pritoževal. Videl sem ga potem, ko je že ves dan tolkel železo, si mel roke v znamenju zadovoljstva. Ni bil nikoli slabe volje, nikoli truden. Mislim, da bi bil držal hišo na ramenih, če bi se hotela razrušiti. Pravil nam je, da je po zimi v kovačnici ugodno. Poleti pa je odprla vrata na stežaj, da je prihajal vanjo vonj sena. V poletju, zvečer, sem se vsedel poleg njega, pred vratmi. Hiša je stala

sredi hriba; spodaj se je razprostirala široka dolina. Bil je srečen, da je mogel gledati na vsa ona obdelana polja, ki so se raztezala od obzorja in se izgubljala v svetli temi mraka. Šalil se je vedno in pripovedoval, da so vsa ta polja njegova, da izdeluje njegova kovačnica že nad dvesto let pluge za celo vas. Bil je ponosen, da ni moglo klasje roditi brez njegove pomoči. On je dajal sredstva za to, da je bila dolina zelena v maju in rumena v juliju! Ljubil je žetve kot svoje hčerke. Bil je vesel, ko je sijalo solnce, nemiren in žugajoč, ko so se zbirali temni mraki. Češče mi je pokazal košček zemlje, ki ni bil niti tako širok kakor hrbet njegove delovne halje, in povedal, kate-rega leta je napravil plug za oni četverkotni košček rženove in ovsenove zemlje. Včasih je pri delu odložil kladivo ter se podal na kraj ceste na opazovanje; položil je roko nad oči, da se ubrani gorečih solnčnih žarkov. Gledal je neštevilno družino svojih plugov, kako so razjedali zemljo in rezali brazde v vse smeri. Dolina jih je bila polna in če si gledal, kako so se počasi premikali, bi rekel, da so to regimenti na pohodu. Lemeži so se svetlikali v solncu kakor kosi srebra, in on, vzdigajoč roke, me je klical, naj pridem pogledat "sveto delo," ki so ga izvrševali.

Vso tisto nametano železo, ki je odmevalo pod menoj mi je dajalo več moči in me bolj jačilo, nego vse lekarniške kroglice na osnovi železa. Bil sem navajen na oni ropot; potreboval sem ono muziko kladivov udarjajočih ob nakovala, da sem se počutil dobro. V moji sobi, oživiljeni od mehovega smrčanja, sem zopet našel svoje ideje. Tok, tok, tok, tok, . . . to je bilo ono gracijozno nihalo, ki je urejevalo moje delovne ure. Sredi dela, ko se je kovač razjezil in sem

CENTRAL HAT SHOP

MARIE SLEZAK, last.

Thalia Theatre Bldg.

1225 W. 18th St., vokal Allport St.

CHICAGO, ILL.

Phone Canal 2355

Poročni pajčolani
so naša posebnost.

Velika zaloga importiranih in newjorških vzorčnih klobukov.

slišal rdeče železo škripati pod udarci kladiva, se je mojih rok prijemala taka orjaška mrzlica, da bi bil najraje zmečkal svet z enim udarcem peresa. Ko je pa kovačnica bila prazna, počival je tudi moj razum, šel sem tedaj doli in sram me je bilo, ko sem videl toliko kovine premagane in še vse kadeče.

Ah, kako sem včasih, ob zadušljivih poldanskih urah, videl kovača ponosnega! Bil je nag do pasu; žilaste roke so ga delale podobnega onim velikim postavam Michelangela, ki se dvigajo z orjaškim vzletom proti nebu. Našel sem v njem ono moderno kipersko črto, ki jo umetniki težko iščejo v grških umotvorih. Zdelo se mi je, da vidim junaka dela, neutrudljivega sina našega veka, ki izoblikuje na nakovalu glasilo naših opazovanj in ustvarja z ognjem in železom bodočo družbo. On se je s svojimi kladivi igral. Ko je hotel biti vesel, je vzel tolkača in je z vso silo tolkel. Tedaj se mi je zdelo, da slišim treskanje groma in vzdih ljudstva usojenega delu.

Prav v oni kovačnici, med plugi, sem ozdravel popolnoma od lenobe in negotovosti. (Pod lipo.)

Deficiti držav.

Redke so države, ki bi balancirale budžet. Skoro vsaka potroši na leto mnogo več kot pa znašajo državni dohodki. Za pokrivanje primankljaja se poslužujejo posojil. Samo izdatki na obrestih za posojila prese-gajo milijone in milijarde na leto, a kje so izdatki za militarizem, ki žre, žre!

Izdatki francoske vlade v letu 1924 so znašali 32,319,000,000 frankov, a dohodki le 28,572,000,000 frankov. Njen deficit znaša 3,747,000,000 frankov. Če pa bi Francija plačevala tudi obresti od vojnih posojil, ki jih je dobila od Zedinjenih držav in Anglije med vojno, bi bili njeni izdatki mnogo višji in seveda tudi deficit. Tako pa narašča njen dolg, katerega ne misli nikoli plačati, dasi obljubuje, da bo poravnala vse svoje obveznosti.

Našim otrokom zagotovi le socializem bodočnost.

STANLEY SKRIVAN UNIJSKA BRIVNICA.

2608 S. LAWDALE AVE., CHICAGO, ILL.

Striženje las za moške, ženske in otroke
so naša posebnost. Čistoba v vseh ozirih.

Se priporočamo.

Pavlik's Studio

UMETNO
SLIKARSTVO

2618 So. Lawndale Ave.
Chicago, Ill.

PHONE LAWDALE 5945

M. ARBANAS,

edini

slovenski fotografični atelje

v Chicagi.

Se priporoča rojakom.

1147 W. 18th STREET, vogal May St., CHICAGO, ILL.

Phone Canal 6516

John Košiček

Najstarejša

slovenska gostilna.

1805 S. Racine Avenue,
Chicago, Ill.

Phone Canal 1439.

EDINI JUGOSLOVANSKI CVETLIČAR.

VINKO ARBANAS,

1320 West 18th Street, Chicago, Illinois

Phone Canal 4340.

Zaloga svežih cvetlic za plese, svatbe, pogrebe itd.

Se priporoča Slovincem.

ANTON STRITAR SLOVENSKA MLEKARNA

Se priporoča Slovincem
in Hrvatom.

1106 McAllister Avenue
North Chicago, Ill.

Spartakova vstaja.

Bogata je zgodovina starega Rima in v mnogih ozirih zanimiva in poučna. Četudi je to, kar se pripoveduje o bratih Romulu in Remu in o ustanovitvi mesta le bajka, je vendar gotovo, da je bil začetek Rima zelo skromen; prav tako je pa tudi gotovo, da se je "večno mesto" povzpelo do svetovne vlade; in nič manj ni gotovo, da je ta čudovita država klavrno propadla, tako da ni bilo niti lepote v njenem poginu.

Razumljivo je samo po sebi, da je moralo biti v takem okvirju mnogo dogodkov, katerih važnost preživi svoj čas in ona ostane zapisana za vse čase. Med take posebne dogodke spada tudi Spartakova suženjska vojna, ki je znana tudi pod imenom "vstaja borilcev." Okrog leta 73 pred Kristom je izbruhnil ta punt in sedem let je trajalo, predem ga je sila rimske države premagala. Pa tudi tedaj ni zmagala stratezična sposobnost rimskih vojskovodij in moč rimskih armad, ampak suženjsko vojsko je porazila njena lastna nesloga, njena nacionalna nasprotja.

Suženjske vstaje so bile v Rimu že prej, na primer v letih 135 do 132 pred Kristom, potem 103, in ponavljale so se v Siciliji do leta 100 pred Kristom. Toda nobena ni bila tako pomembna, kakor Spartakova, zakaj dolgo časa je ta punt spravljal celo obstanek rimske države v nevarnost. Vsi zgodovinarji se bavijo s to vstajo, kar je najboljši dokaz, da so vsi razumeli resnost njenega značaja. To je pa tudi popolnoma razumljivo; zakaj če so bili vsi drugi suženjski panti omejeni na razmeroma majhne okraje, se je Spartakov razširil po vsej Italiji; če so bili vsi ostali primeroma

lahko premagani, je Spartakov gonil vladarje ponosnega Rima v obup.

Začetek Spartakovske vstaje je iskati v begu četice sužnjev iz gladiatorske šole Lentula Batiata v Copriji. Med temi gladiatorji je bil tudi Spartacus in njegova žena. Spartacus je bil doma iz Tracije na Balkanu. Odlikovala ga je osebna hrabrost in velika telesna moč. Bil je pa tudi izobražen, kar ni bilo med sužnji tedanjega časa nič nenavadnega. Skoraj vsakdanja prikazen je bila, da je imel kakšen suženj več omike od svojega gospodarja; bili so med njimi učitelji, zdravniki, pesniki itd. Lahko je pa razumeti, da so taki izobraženi ljudje še težje prenašali sužnost od neomikanih, ki so bili včasih popolnoma zadovoljni, da niso imeli skrbi za hrano in druge vsakdanje potrebe.

Spartakus ni spadal med take zadovoljneže. Bil je nekaj časa v rimski vojski, odkoder je pa dezertiral in se skril v hribe, kjer je živel od ropa. Tega ne smemo presojeti po današnjih moralnih nazorih. V tistih časih je bil rop na suhem in na morju zelo navadna reč. Ropali so sužnji, toda na ukaz in za korist velikih posestnikov in upraviteljev. Ni se čuditi, da je prišlo marsikateremu sužnju na misel, da bi lahko opravljal ta posel na svoj račun. Ko se je rop tako razširil, da je postal splošna nadloga, je bil izdan zakon, ki je zahteval strožje nadzorovanje sužnjev. Kajpada ni mogel dosti pomagati; nadzorovali so gospodarji svoje sužnje itak, kolikor so mogli; marsikateri izmed njih je pa le zato nadzoroval, da mu je bil gotov plen, ki so ga morali sužnji naropati zanj.

Ko je prišel Spartacus med gladiatorje, ni bilo zanj nobenega dvoma, kaj ga čaka danes ali jutri v areni. Čudno ni, da mu je bil ves gladiatorski poklic

CHISHOLM STATE BANK

Chisholm, Minn.

Ali ste že kedaj mislili nato, da nekdo hrani denar katerega ste vi prislužili?

Zakaj ga ne hranite sami? Pričnite s hranilno vlogo pri nas še danes. Pri nas boste našli točnost, uljudno postrežbo in varnost. Izvršujemo vse bančne posle, sprejemamo vloge na čekovni račun, dajemo kreditne olajšave in imamo izmenjevalnico za denarne transakcije za vse kraje v inozemstvu.

Pri nas se lahko pogovorite v slovanskih jezikih. Pridite torej in začnite poslovanje z našo banko.

do skrajnosti zoprn. Tudi če je bil sam hraber, spreten v rabi orožja in močan, je bil njegov duh preveč plemenit, da bi ga bilo veselilo masakriranje tovarišev za zabavo nizke in visoke sodrge. Vedel je pa tudi, da ga ni mazila, ki bi moglo baš njega obvarovati vsakega udarca in sunka; ker je strastno ljubil svobodo, mu je bilo naposled tudi ljubše žrtvovati življenje zanjo, kakor za krvno pohoto razuzdanih zijal.

Spartakov načrt za beg iz gladiatorske šole se ni popolnoma posrečil. Izmed ogromnega števila sužnjev jih je moglo le okrog sedemdeset pobegniti. To se je izvršilo v veliki naglici. Kar so mogli na hitro doseči orožja v šoli in v mestu, so ga pobrali, pri čemer seveda niso mogli biti kdove kako izbirčni. Na cesti so zasacili nekoliko vozov z gladiatorskim orožjem, ter so jih napadli in oplenili.

Za silo opremljeni so jo ubrali proti Vezuvu, da si poiščejo tam skrivišča v gorskih kotlinah. V tistih časih Vezuv še ni bruhal.

Ko so našli primerno taborišče, so si izvolili tri voditelje, med katerimi je Spartacus bil prvi. Poleg njega sta bila izvoljena Galijca Krixus in Oenomaus. Vendar ni igral v vseh bojih, ki so sledili temu begu, nihče take velike vloge, kakor Spartacus, ki je bil duša vsega gibanja. To potrjujejo vsi tedanji zgodovinarji.

Rim je izprva mislil, da ima opraviti le z novo roparsko četo. S to bi bile sčasoma lokalne oblasti lahko opravile. Toda Spartakovo krdelo je postalo kmalu zelo aktivno. Ni se zadovoljevalo s tem, da bi ostajalo na preži in iskalo plen, ki prihaja pred nos, ampak delalo je razne izlete po deželi. Tako je bilo mogoče, da so se mu pridruževali sužnji od vseh strani, in kmalu je ta kompanija postala posestnikom tako nevarna, da so prosili za pomoč iz Rima. Odtod je kmalu pri-

korakal pretor Clodius, Pulcher na čelu vojske, ki je štela tritisoč mož.

Dasi je bila ta četa zelo mešana in slabo disciplinirana, je bilo njeno število vendar preveliko za sužnje, da bi se bili mogli zoperstavljeni na prostem polju. Ostali so torej v hribovju, kjer jih je Clodius Pulcher obkolil. Njegov namen je bil ta, da jih izstrada. Tja, kjer so imeli gladiatorji svoje taborišče, je bil le en sam ozek in težko dostopen dohod; na vseh drugih straneh so bile pa strme, neprehodne stene. Omenjeni dohod je Clodius zasedel z namenom, da odreže sužnjem dovoz živil in jih na ta način prisili, da se vdajo brez preliivanja krvi. Svoj namen bi bil najbrže dosegel, če bi bil imel opraviti z ljudmi, ki prisegajo na mir za vsako ceno. Toda Spartacus ni bil moč te baže.

Ako se sužnji niso hoteli meni nič tebi nič vdati, jim je ostalo le dvoje možnosti na izbiro: Ali naj poskusijo preplezati strme stene, pri čemer bi se jih bilo v najboljšem slučaju morda kakšnih par rešilo, ali pa naj z obupnim napadom skušajo prodreti rimske vrste.

Spartacus je prevdaril obe možnosti. Opisal je svojim ljudem nevarnost njihovega položaja in naglašal, da je bolje poginiti od meča, kakor od lakote. Toda preden so se podstopili tega obupnega koraka, so poskusili še zvižaćo. Na gornjem delu Vezuva je raslo mnogo divje trte. Najmočnejše so porezali, splekli iz njih lestve in vrvi, dovolj dolge, da so segali od vrha do vznožja strme stene, pa so se po njih spustili navzdol. Zadnji mož je ostal gori, dokler niso bili vsi v globočini, potem je spustil orožje in nekatere druge potrebne reči dol, in se naposled sam rešil.

Ko so se bili na ta način rešili iz pasti, se niso zadovoljili s tem uspehom. Pogum jim je zrastel. Od zdej so naskočili popolnoma presenečene vojake, ki so

MINERS' STATE BANK

Rojakom v Minnesoti se uljudno priporočamo za razne bančne posle. Pošiljamo denar v staro domovino po najnižji ceni. Zavarujemo posestva proti ognju in viharju v najmočnejših zavarovalnih družbah. Prodajamo vozne listke v ali iz starega kraja. Večina naših rojakov je z našim poslovanjem popolnoma zadovoljna.

Poslužite se našega podjetja, kjer se lahko po domače pogovorite.

Chisholm, Minnesota

First National Bank of CHISHOLM, MINNESOTA

Je v zvezi z največjimi bankami v Jugoslaviji, kar nam da možnost, da zadovoljimo vse one kateri pošiljajo denar svojem v staro domovino skozi našo banko. Uverjeni bodite, da je na tisoče naših stalnih odjemalcev ki vedo da mi pošiljamo denar po najnižjem kurzu in najhitreje.

Prodajamo parobrodne listke v inozemstvo za vse prekomorke črte.

v zmedu do dobrega izgubili glavo in se spustili čez drn in strn v beg. Gladiatori so pa zaplenili njih tabor.

Najvažnejše je bilo zanje, da so dobili silno zaželjeno orožje. Ta uspeh jim je dal toliko poguma, da se posej niso več marali kakor roparji skrivati v gorah, ampak so kakor prava vojska taborili na prostem.

Glas o gladiatorskem uspehu se je hitro raznesel. Tudi sužnji v mnogih krajih so slišali o njem in od vseh strani so bežali, če je le bilo mogoče, od svojih gospodarjev, ter so se pridruževali vstašem.

V Rimu so se nazori o suženjski vstaji izpremenili. Dotlej so govorili o njej le z zaničevanjem in porogljivo. Sedaj so jo jemali bolj resno. Pretor Varinius Globber je bil odposlan z močnejšo vojsko, da pobije gladiatorje.

Spartacus ni čakal prekrizanih rok. S svojo armadico je križaril po deželi, po eni strani, da dobi živil — kar se lahko imenuje rekviriranje in furažiranje, ali pa rop — po drugi strani pa, da osvobodi čim več sužnjev in pomnoži svojo četo.

Varinius ni udaril takoj z vso silo nanj. Storil je napako, da je podcenjeval sužnje. Poslal je proti njim dvatisoč mož, katerim ji bil podpoveljnik Furius na čelu. To se je bridko maščevalo. Spartacus ga je temeljito porazil.

Nato je bil odposlan Cassimius z drugo četo proti sužnjem. Tudi njemu se ni godilo nič boljše. Le malo je manjkalo, da ga ni Spartacus, ki je čakal na preži na njegovo armado, v Salinae Herculanae v kopalji vjel. Cassimiju se je sicer še posrečilo, da je rešil

svojo lastno osebo; toda vsa bagaža je padla Spartaku v roke in sužnji so neprenehoma napadali njegovo umikajočo se vojsko po malem, dokler niso naposled osvojili vsega njegovega tabora, pri čemur je Cassinius sam prišel ob življenje.

Dva podpoveljnika sta bila sedaj drug za drugim poražena in njiju čete skoraj uničene. Varinius Glaber ni imel druge izbire več, kakor da nastopi sam. Le da ni bilo to več tako lahko, kakor bi se reklo. Njegovim vojakom niso suženjske zmage ostale tajne, in njih poguma niso povzdignile. Začeli so se puntati, mnogo jih je dezertiralo in vsi klici jih niso mogli pripraviti do tega, da bi se bili vrnili. Ostali niso imeli zaupanja v uspeh; jesen je nastopila in slabo vreme je povzročilo mnogo nadlog. Vsa disciplina je splavala po vodi. S tako demoralizirano armado ni bilo nič resnega podvzeti.

Varinius je poslal kvestorja v Rim s prošnjo za pojačanje. To je bilo dovoljeno. Spartacus je prišel v težaven položaj. S svojimi ljudmi napasti pomnoženo rimsko vojsko bi bilo blazno. Živeža je zmanjkovalo in zaradi bližine vojaštva ni bilo mogoče dobaviti novega.

Zopet je morala pomagati zvijača. Okrog svojega tabora so v enakomernih presledkih zabili kole v zemljo in privezali ob nje mrliče v popolni opremi, tako da je bilo videti, kakor da stoje navadne straže na svojih mestih. Po vsem prostoru so zažgali ognje kakor običajno v taboru. Tudi trobentača so pustili tam, da je trobil navadne signale. S tem so napravili vtisk, ka-

Denar, investiran v dobre knjige, je najboljšo investiran.

King Lumber Co.

Velika zaloga stavbinskega materiala za poslopja, cementa, opeke, kakor tudi barv, železnine in raznovrstnega premoga. Pomagamo vam pri načrtu kadar nameravate graditi svoj lasten dom. Glavni upravitelj za Chisholm:

P. A. SMITH
221 East Maple Street
Chisholm, Minn.
Phone 747

JOHN SPENKO SLOVENSKA BRIVNICA

Za moške, ženske in otroke.
Vsi dobrodošli.

205 S. 2nd Ave., Chisholm, Minn.

PLUT & MEDVED GROCERIJSKA TRGOVINA

Vedno sveže blago po nizkih cenah.
Se priporočamo rojakom v obilen obisk.

200 W. Lake St., Chisholm, Minn.

Rojakom in ostalim Slovanom po Mesaba Rangu priporočamo naš pogrebni zavod za vse slučaje.

Vršimo pogrebe v vseh mestih po Rangu. Sprejemamo tudi trupla iz dulutskih bolnišnic. Kadar nas potrebujete, po dnevi ali po noči, pokličite
TELEPHONE 476.

"We take the Responsibility"

ANTON MAHNE

476 223-225 W. LAKE ST.
CHISHOLM, MINN.

kor da je v njihovem taboru vse po starem. V resnici so pa v jesenski temni noči v največji tišini odšli.

Šele zjutraj je Varinius na svojo veliko jezo opazil, kaj se je bilo po noči zgodilo. Odposlal je četo konjenikov, da izsledi, kam so se sužnji umaknili. Sam jim je polagoma sledil.

Spartacus se je počasi umikal proti jugu. Njegova vojska si je zopet dobavila živil in se pomnožila z ubeglimi sužnji. Varinius je bil nekaj časa brez orientacije. Vedel ni, kje bi zasačil vstaše, in potem mu zopet ni bilo jasno, koliko jih je. Šele v Lukaniji se je odločil, da jih napade. Zopet ni imel sreče. Bitka se je končala z uničujočim porazom njegove vojske; sužnji so osvojili ves njegov tabor in celo njegov konj je prišel upornikom v roke. Padel je pa v tem boju Oenomaus, eden izmed suženjskih poveljnikov.

Po tej zmagi so sužnji iz južne Italije trumoma bežali od svojih gospodarjev in vstopali v Spartakovo armado, ki je kmalu narasla na 40.000 mož. Spartacus je bil popolnoma sposoben za poveljništvo take, za tedanje čase ogromne vojske.

Polovica Italije je bila sedaj v oblasti upornikov. Sužnji so osvojili celo utrjena mesta. Consentia, Metapont, Nola in Nuceria so vzeli z naskokom in osvobodili vse sužnje. Ni se čuditi, da so se pri tem kruto maščevali nad svojimi nekdanjimi gospodarji in mučitelji. Sploh pa je vladala okrutnost na obeh straneh. Lastniki sužnje so križali vsakega upornika, ki jim je prišel v roke, sužnji so pa plačevali z enako ceno.

V suženjskih bojih vseh časov, tudi v kmečkih puntih srednjega veka se ponavlja prikazen, da se osvečajo dotlej zatirani ljudje nad svojimi zatiralci s tistimi metodami, s katerimi so bili prej sami trpinčeni. Tlačani srednjega veka so silili svoje barone in baronice, da so vlekli plug. Rimski sužnji so naganjali svoje bivše gospodarje na gladiatorske igre. Sedaj so bili oni občinstvo, v areni so pa stali in se borili z mečem

in trizobom na življenje in smrt. Ko je padel neki suženjski vodja, se je moralo za proslavo njegovega pogreba tristo gospodov boriti v cirkusu, in sužnji so se pri tem obnašali enako neusmiljeno, kakor prej tisto občinstvo, za čigar zabavo so se bili sami morali masakrirati in klati.

Zdelo se je, da je suženjska vojska nepremagljiva. Ena armada za drugo je bila odposlana zoper njo; vsaka je bila poražena. Četudi so v Rimu govorili o "roparskih bandah," so vendar dobro čutili, da imajo posla z vojsko, ki se je lahko merila z vsako drugo.

Toda česar ni opravilo rimsko orožje, česar niso dosegle rimske legije, to je izvršila nesloga med sužnji.

V Spartakovi armadi so bile različne narodnosti. V glavnem so se pa ločili Kelti in Germani na eni, Sircijci in Grki pa na drugi strani. Med obema skupinama je vladalo nasprotno mišljenje v raznih vprašanjih. Dokler je bila nevarnost popolnoma očitna, ni bilo nasprotij. Zavest ali slutnja, da so izgubljeni, če ne navdahnejo svoje fizične moči z največjo slogo, je preprečila vsako nasprotje. Vrsta zmag je omajala nekdanjo solidarnost.

Spartacus ni bil slep. Zmage ga niso opojile. Vedel je, da se je tudi znanprej le s slogo mogoče ubraniti porazu; vedel je pa tudi, da postane moč rimske države prejalislej jako nevarna njegovi vojski. Predvsem je porabil vso svojo zgovornost, da bi vlil sužnjem treznost in prevdarnost. Da se mu to ni trajno posrečilo, ni bila njegova krivda. Sužnji so bili pač sužnji. V njihovem spominu so živele vse muke, ki so jih bili nekdanj pretrpeli. Sreca so jim bila polna ogorčenja in maščevanje je navdajalo njihove želje. Posledica tega so bili vsakovrstni izgredi, ki jih Spartacus že zaradi tega ni odobral, ker je spoznaval, da bo s tem ogorčenost gospodarjev podkurjena in boj čimdalje težji.

Njegov načrt je bil duhovit. Odvesti je hotel svo-

PEOPLE'S DEP'T STORE

CHISHOLM, MINN.

Kupujte vse potrebno blago za gospe in gospodične ter otroške zgotovljene obleke in čevlje pri nas. Obleke po najnovejšem kroju. Se priporočamo v obilen obisk.

Modna trgovina

Columbia Clothing Co.

Chisholm, Minn.

Kadar rabite dobro obleko se oglašite pri nas. Obleke najboljšega izdelka, narejene v unijskih delavnicah. Velika zaloga obuval, klobukov, kap, srajc, ovratnikov ter fine spodnje obleke. Se priporočamo.

Prečitajte naš cenik knjig,

priobčen v tej izdaji. Velika izbira novih knjig, katere smo prejeli pred nekaj dnevi iz Slovenije.

Največja zaloga boljših književnih del.

BIALKO'S INTERNATIONAL
ORCHESTRA

preskrbi godbo za vse slučaje
in prilike.

1901 So. May St., Chicago, Ill.
Phone: Canal 2177

Joseph A. Jadrich Odvetnik

Zemljišča in zavarovalnina.

■

1712 Sheridan Road
North Chicago, Ill.

Phone 1766

Dobro in okusno domačo
hrano vam nudi

Slovenska restavracija.

George Volcanšek

LASTNIK

1834 S. Racine Avenue,
Chicago, Ill.

jo armado preko Alp in potem odpustiti vsak oddelek v njegovo domovino, kjer bi bil varen. Toda le Grki in Sirijci so odobraval ta namen in stali na Spartakovi strani; Kelti in Germani, katerim je stal Krixus na čelu, so pa hoteli na vsak način ostati v deželi in se maščevati nad svojimi bivšimi gospodarji, misleči, da bodo sami kmalu vladarji Rima.

Krixus se je podal na svojo pest v bitko z Rimljani. Toda konzul Lucius Gellius, ki je osebno vodil rimsko armado, je strašno pobil njegove Germane in Kelte.

Boljšo srečo je imel Spartacus. Proti njemu je bilo odposlanih pet armad, a vsako je porazil. Njegova vojska "roparjev" je postala strah in trepet države. Iz vsake zagate je našla izhod, vsako težavo je premagala. Eno najkočljivejših vprašanj je bilo orožje. Kar se je vplenilo od premaganih armad, ni nikakor moglo zadoščati potrebam. Sužnji so si morali sami izdelavati orožje, kakor je pač šlo. Iz šib so si pletli primitivne ščite in so jih povlačili s kožami. Kjer so dobili kaj železa, so ga porabili, da so si skovali meče in sulice. Spartacus, ki je bil naravnost žensialen vojskovodja, je razumel važnost konjenice in je res organiziral in izuril svojo kavalerijo, kar je bil v njegovem položaju pravi čudež.

Se je bil čas, da bi se sužnji rešili, če bi bili složno podprli Spartakov načrt in gledali, da pridejo iz Italije. Zdi se, da so se Germani in Kelti, kar jih ni padlo v bitki pod Krixom, zopet pridružili Spartaku. Moč njegove armade je bila čudovita. Vso situacijo je obvladovala. Ponosni Rim, ki je osvojil dežele v Evropi, Aziji in Afriki in si podvrigel številne narode, je resnično trepetal pred sužnji. Se je njih vojska rastla.

Kamorkoli je prišla, so jo sužnji pozdravljali kot svojo odrešenico in se ji pridruževali.

V Rimu so naposled spoznali, da so ves čas podcenjevali nevarnost. Sklenili so, da nastopijo proti sužnjem z največjo močjo. Leta 71 pred Kristom sta dva konzula z veliko armado odkorakala proti Gladiatorjem. Še enkrat je znal Spartacus navdušiti sužnje in je Rimljane strahovito porazil. Toda sloga se ni trajno vrnila v njegov tabor. Nasprotja so se ponavljala in ostrila. Kelti in Germani, na čelu jim Gannicus in Costus, so zapustili suženjsko zvezo, ki je obsegala vse ostale narodnosti. In s tem so povzročili, da je gladiatorska vojna postala gladiatorska tragedija.

Združene suženjske vojske ni mogla premagati nobena rimska armada. Ločene trume brez enotnega vodstva niso bile kos zedinjeni rimski vojski.

Še so bili Spartakovi oddelki glavna moč in Marcus Crassus, ki je poveljeval rimski armadi, je vedel, da je on najvažnejši nasprotnik. Zato je gledal, da ga zaposli s svojo kavalerijo. Medtem se je pa vrgel proti Germanom in Keltom, jih obkolil in v krvavem boju odločno premagal. Več kot dvanajst tisoč jih je obležalo na bojišču. Padli so kot junaki; vsi so imeli rane sprejaj.

Spartacus je skušal s svojo trumo priti v hribe. Rimsko zadnjo gardo je pobil. Njegovi sužnji, ki niso poznali položaj kakor on, so precenjevali ta uspeh. Zahtevali so od Spartaka, naj ustavi umikanje in se še enkrat postavi zoper sovražnika. V Apuliji je vsled tega prišlo do bitke.

Temu boju se je hotel Spartacus izogniti, ker se ni vdajal nobenim iluzijam. Poslati je hotel en oddelek v Siciiljo, da bi ondotne sužnje pripravil na upor.

ČAP'S

RESTAVRACIJA IN KAVARNA

2609 So. Lawndale Ave.

CHICAGO, ILL.

PHONE CRAWFORD 1382

ČEŠKA KUHINJA

Pristna in okusna domača jedila.

Cene zmerne. Postrežba točna.

SE PRIPOROČAMO SLOVENCEM

Phone Central 2178

Frank Hren Co.

MIZARSKA TVORNICA

348-58 North State Street

CHICAGO, ILL.

■

Izdelujemo vsa v mizarsko in tesarsko stroko spadajoča dela. Velika zaloga izgotovljenega materijala. Proračun napravi-mo vsakemu z veseljem.

CENE ZMERNE.

POSTREŽBA TOČNA.

SE PRIPOROČAMO.

Tako je upal doseči, da bi morali Rimljani razdeliti svojo moč. Toda pirati, ki bi bili morali prepeljati njegovo četo v Sicilijo, so ga izdajniško pustili na cedilu. Ekspedicija na otok je bila onemogočena. Spartacus je imel vso združeno rimsko vojsko pred seboj in se ni mogel izogniti bitki.

Preden se je pričel boj, je Spartacus porinil svojemu konju meč v prsi. Njegova vojska je bila oslabiljena, Kelti in Germani uničeni in tako se ni mogel zanašati na zmago. Zato pa tudi ni hotel biti na boljšem od ostalih tovarišev, ni maral konja, ki bi mu bil morda lahko omogočil beg, ampak je hotel do zadnjega vztrajati s svojimi ljudmi in pasti če ne more zmagati. Bojeval se je v bitki kakor lev. Vedno je bil tam, kjer je bila nevarnost največja. Dva rimska centuriona (stotnika) je pobil njegov meč. Bil je ranjen; na nogah se ni več mogel držati, padel je na kolena, a še se je bojeval, dokler ga ni množica sovražnikov potokla do smrti.

S Spartakovo smrtjo je bila odločena usoda sužnjem. Rimska armada je zmagala in zmagi je sledilo kruto maščevanje. Kdor izmed sužnjev ni padel na bojišču, je bil križan. Ob cesti med Capua in Rimom je stalo 6000 križev in 6000 sužnjev je izdihovalo na njih. Kar ni bilo tukaj uničeno, je pobil Pompejus, ki se je bil prav tedaj s svojo vojsko vrnil iz Galije.

V naukih cerkvenih očetov je več argumentov za socializem, kakor proti njemu. Ampak sedanje krščanstvo je pozabilo na cerkvene očete.

Tenth Street Hardware Co.

Nor Inc.

Oberman & Barland, lastnika.

Trgovina z železnino, kuhinjsko posodo, barve, olja in šipe.

626 Tenth St., Waukegan, Ill.

PHONE 1986

Chisholm Plumbing & Heating Co.

W. A. LILLYBLAD, lastnik

PLUMBING, HEATING & VENTILATING

Predelavanje in popraviljanje je naša posebnost.

Edino zastopstvo za Gilt Edge in Northwestern Blaugas, William O. Matic ogrevalnike in peči.

130 W. Lake St.

Chisholm, Minn.

PHONE 97-W

JUGOSLOVANSKO STAVBINSKO IN POSOJILNO DRUŠTVO

S tem da pomagaš drugim,
pomagaš sebi.

Vsaki osebi ki kupi delnice našega društva so zagotovljene dobre obresti na njegovi vlogi.

Denar tako naložen se porabi v najkoristnejše svrhe — **pomaga se ljudem zgraditi lastne domove.**

Ker to društvo posluje na medsebojni pomoči, je vsak delničar opravičen do enakega deleža od prebitka.

Vsa nadaljna pojasnila daje tajnik

Joseph Steblay

2429 S. Central Park Ave.

Chicago, Ill.

Phone Crawford 1484

Kupujte pri vašem sosedu

Velika zaloga obleke in drugih
potrebščin.

NAJNOVEJŠA MODA
CENE ZMERNE

Krojaška delavnica je naša posebnost.

LAWDALE CLOTHING HOUSE

E. LAYER, lastnik

3649-51 W. 26th St.

Chicago, Ill.

INTERNATIONAL RESTAVRANT

LOVRO IVŠAC
lastnik

1327 West 18th Street,
CHICAGO, ILL.

Phone Roosevelt 8829

Pristna domača kuhinja. Toč-
na Postrežba.

Se priporoča Slovincem.

Zanimivosti avstral- skega pragozda.

Čuden vtis napravi na evrop-
skega kulturnega človeka čisto
posebno rastlinstvo avstralskega
pragozda. Nalik velikanom iz
mračne davnine se stezajo proti
nebu velikanski evkalipti. Mo-
gočni praproti in trave nudijo
sliko bujne rasti.

Drevo evkaliptus je najbolj ti-
pični zastopnik avstralskega pra-
gozda. V celoti uspeva na avstral-
skem kontinentom 140 vrst, in si-
cer nastopata dve, popolnoma
druga od druge ločeni vrsti: prva
vrsta ima kot sveča ravno deblo
ter veje, ki so dvignjene naravnost
kvišku; druga vrsta pa ima grča-
vo obliko ter veje, ki se raztezajo
na široko. Listje tega drevesa je
lahko ter daje le malo sence. Slič-
no pa je našim vrbam. Usnju po-
dobno, vedno zeleno listje se drži
vej ter ne odpade niti v deževni
ali zimski dobi. Les nekaterih vrst
je zelo trd in se rabi kot stavbin-
ski les ter v mizarstvu.

V Avstraliji je najti še Kari-
drevo in prav posebno Džara-dre-
vo, katerega naravnost neuničljivi
les se porablja za tlakovanje
cest. V notranjosti Avstralije
srečamo tudi cedre in divje po-
provo drevo. Gozdovi v nenaselje-
nih krajih so še sedaj naravnost
neprodorni in to radi gostega gr-
mičevja, ki obstaja iz najbolj raz-
ličnih vrst. Posebno značilna za
pokrajino so takozvana travna
drevesa, ki dosežejo visokost do
treh metrov. Nadalje južno je
najti avrakarije in egiptovske or-
hideje. Sempatam se naleti tudi
na beli bezeg in kaktus, ki nosi
zavžitne sadeže. Ta kaktus tvo-
ri za poljedelca zelo nadležen ple-
vel, katerega skušajo na vse nači-
ne iztrebiti. Najti je kaktuse v
višini treh do štirih metrov in ra-
ditega se tudi uporabljajo kot me-
je ali seči, ki so naravnost nepro-
dirne.

Avstralija je zelo revna glede
divjih rastlin, ki bi nosile zavžit-
ne sadeže.

Živalstvo Avstralije znači pred
vsem njega posebnost in staro-
davnost. Med te živali spadajo

Dober in splošen liniment

Pain-Expeller

Ce vas mučita revmatizem ali nev-
ralgija, vdrnite ta izboren domači
liniment na boleče mesto in sledila
bo hitra odpomoč.

35 in 70 centov v lekarnah. Pazite
na tvorniško znamko Sidro.

F. AD. RICHTER & CO.
Berry & South 5th Sts.
Brooklyn, N. Y.

PRVA TVORNICA TAMBURIC IN TISKARNA NOT V CHICAGI

Moje izdelki so priznani
od najboljših zborov

Izdelujem tamburice za cele zборе
in po naročilu tudi posamezne ko-
made. Zaloga žice in vseh tambu-
raških potrebščin. Sprejemam tudi
dela v popravo.

IVAN HLAD

lastnik

1920 So. Racine Ave.,
CHICAGO, ILL.

NARODNA DVORANA

FRANK MUBI

lastnik

Mehke pijače in dvorane za
vse prilike

1800-2 So. Racine Ave.,
CHICAGO, ILL.

Phone Canal 2675

CARL STROVER LAWYER and COUNSELLOR

133 W. Washington Street.
CHICAGO, ILLINOIS.

Telefon: Main 3989.

A. F. Svetek Co.

Pogrebni
zavod

15222 Saranac Rd.
Collinwood, O.

Collinwood Meat Co.

Brata Smith,
lastnika.

15706 Waterloo Road
Collinwood, O.

+

Domače prekajeno in sveže meso.
Kakovost jamčena. Cene zmerne.
Postrežba točna.

pred vsem različne vrste kengurujev, katere je najti še zdaj v velikih tropah na ravninah. Posebno velika rjavočrna vrsta kengururjev živi v gorovju ter jo imenujejo avstralski kolonisti "valaro". Druge za Avstralijo značilne živali so podlasice z vrečo za mladiče ter miši in jazbec. Najti je nadalje tudi volka, podgano in takozvano pustinjisko miš; vse te živali spadajo v vrsta prastarih, z vrečico opremljenih živali. Edino le za Avstralijo pride v poštev takoznani kljunač ter avstralski oposum. Izmed višjih sesaveev je predvsem imenovati dingoja ali avstralskega psa, katerega so pa pač ljude uvedli v Avstralijo. Ta pes doseže velikost ovčarskega psa ter je zdaj popolnoma podivjan. Nadalje je šteti med te živali kunce, katere pa so importirali v deželo šele leta 1862, in sicer v lovske svrhe. Od onega časa naprej so se kunci tako razmnožili, da so postali prav nadloga deželi.

Vse protiodredbe so se pokazale kot nezadostne in farmerji se jih skušajo zdaj ubraniti s sečmi iz bodoče žice, katero puste en meter globoko v zemljo.

Uvedli so tudi lisico, ki pa je veliko večja kot evropska. Tudi z lisico niso imeli dobrih skušenj, kajti ta žival se potika v skupinah 30—50 glav ter mori mlada jagnjeta na pašnikih.

Med avstralskimi ptiči je veliko zelo razširjenih vrst, med katerimi se odlikujeta prav posebno velika ptica, slična noju, namreč kazuar in takozvani emu, ki nima nikakih peroti. Nadalje je najti številne vrste vodnih ptic labude, race, gosi, pelikane in žerjave. V manj obljudenih pokrajinah notranje Avstralije so nadalje orli, jastrebi ter druge roparske ptice. Prav posebno pozornost zasluži tudi vrabec, ki je bil istotako šele uveden v deželo in ki je postal prava nadloga kot povsod drugod.

Najbolj nevarne živali v avstralski divjini pa so kače, katerih številne vrste so strupene ter zahtevajo vsako leto veliko žrtev. Najti je tudi kuščarje precejšnje velikosti, in sicer v tropičnih delih Avstralije. V rekah živi neke vrste krokodil, a prav posebno pri izlivih rek v morje in na obalah severnega dela Avstralije. V tem delu je opaziti tudi številne vrste žab in krastač.

V rekah živi dosti zavžitnih rib. Najbolj značilna med temi je starodavna riba, imenovana plučna riba, ki lahko diha s plučmi in s škrgami. Kiti in drugi morski sesaveci so skoraj popolnoma izginili. V pričo prodiranja civilizacije trpe seveda predvsem spomeniki davnih dob v živalstvu in rastlinstvu, ki polagoma izginjajo in se umikajo ljudem in domačim živalim.

SOKOLSKI IZLET V STARO DOMOVINO

OB PRILIKI

VSESOKOLSKEGA IZLETA

—v—

ZAGREBU

z velikim in hitrim parobrodom
AQUITANIA od Cunard črte

kateri odpluje iz New Yorka v Cherbourg
dne 29. julija 1925.

POSEBEN VLAK NARAVNOST DO ZAGREBA.

Vabimo vse Jugoslovane, kateri nameravajo iti to leto na obisk, ali pa se za stalno vrniti v staro domovino, da se pridružijo našemu izletu. Imeli boste vse ugodnosti kakor mi.

Povratek vsakemu zagotovljen za leto dni. Prijavite se takoj. Vsa pojasnila daje naš polnomočni zastopnik

John Žagar & Co.

2400 Wentworth Ave.,

Chicago, Ill.

Za izletski odbor Jugosl. Sok. Župe:

JOS. BAZDARICH, preds.

FR. NOVOSEL, tajnik.

Slovenska modna trgovina

V zalogi imamo oblačila in vse druge potrebščine za moške, ženske in otroke. Cene zmerne.

Blago prve vrste.

John Rožanc

15721 Waterloo Road
Collinwood, O.

Joseph Kunčič

Gostilna

Mehke pijače, smodke in cigareti.

15612 Waterloo Road
Collinwood, O.

Zapisnik konference klubov J. S. Z. v Pa.

Deveta konferenca klubov Jugoslovanske socialistične zveze in društev izobraževalne akcije JSZ. se je vršila dne 29. marca 1925 v Pittsburghu.

Zborovanje je otvoril John Jereb, tajnik konference. Za predsednika izvoljen John Kvartich iz Sygana. Za zapisnikarja John Ban iz Pittsburgha.

J. Jereb, tajnik Konference, poda finančno poročilo. Po izplačanju stroškov ostane v blagajni \$21. Račune in poročilo se odobri.

J. Jereb nadalje poroča, da so bile v teku priprave za sklicanje shoda v West Newtonu, ki pa se ni vršil raditega, ker so sklicatelji hoteli počakati izida konvencije Konference za progresivno politično akcijo in konvencije soc. stranke, ki sta se vršili v Chicagi.

Poročila zastopnikov:

Zgonik, Avella, poroča, da v klubu zadnjih par mesecev ni posebnih aktivnosti. Omenja, da organizacija W. P. ne kaže nikakega življenja. Pravi, da bo klub JSZ. šel v bodoče na delo s podvojenimi močmi. Dobrostoječih članov je deset.

Kvartich, Sygan, poroča, da šteje njihov klub trideset članov. Njihovo podporno društvo pripada Izobraževalni akciji JSZ.

M. Prašnikar, Harwick, poroča, da trpi radi brezposelnosti tudi klubovo delo. Mnogo sodrugov se je izselilo. Klub šteje šest članov, ki so ga le s težavo obdržali.

Rupnik, South View, poroča, da radi slabih delavskih razmer klub ne beleži napredka v članstvu, toda tudi nazadovanja ne.

L. Britz, Lawrence, pravi, da so poročila večinoma nevesela, kajti vsa naglašajo, kako težavno je delo v teh časih, ko so premogarji vrženi v brezposelnost in se jih na vseh krajih šikanira. Njihov klub šteje enajst članov. Ker ni zasluga, tudi ni računati na porast članov. Ko se razmere izboljšajo, bo šlo tudi naše organizatorično delo hitreje naprej.

John Jereb, Canonsburg, poroča, da je njihov klub priredil banket, na katerem se je nabralo \$15.60 v podporo "Proletarcu". Klub šteje 25 članov.

Langerhole, W. Newton, pravi, da ima njihov klub 11 članov in dve članici. Glede aktivnosti nima nič posebnega poročati.

Anton Zornik, Herminie, pravi, da zastopa soc. klub in društvo, pripadajoče Izobraževalni akciji JSZ. Izvaja, da imajo sodrugi pri svojem delu velike težave, ker so šikanirani od kompanijskih agentov. Mnogi člani, ki ne razpolagajo s sredstvi, se boje za delo, in radi tega se boje zahajati na seje kluba. Klub ima 18 članov. Nekaj jih bo mogoče izgubil. H koncu pravi, da tudi če bi vsi odstopili, tudi če bi protisocialistični interesi ugonobili soc. organizacijo, on in njegova družina ostane v nji in jo bodo obdržali. Omenja, da nameravajo pozvati vse socialistične volilce, ki so registrirani kot socialisti, na sestanek, na katerem se bodo medsebojno spoznali. — Nekateri udeleženci Zorniku svetujejo, da naj pobira od tistih članov, ki si ne more-

Glaser's
RESTAURANT
and
CAFE
3551 W. 26TH ST. CHICAGO

KUETHER STUDIO

Izdeluje najboljše
slike po nizki ceni.

■

CORNER

St. Clair Ave. & 8th St.
Sheboygan, Wis.

Kadar potrebujete sveže cvetlice, za veselice, svatbe, pogrebe itd., obrnite se vedno na

MATTHEWSON'S
CVETLIČARNO

625 North 8th Street :: Sheboygan, Wis.
PHONE 156

kjer se vam bo postreglo ob vsakem času sezone z najlepšimi cvetlicami po najnižjih cenah.

Susha Co.

Grocerija in mesnica

Se priporoča Slovincem za obilen poset.

2 prodajalni:

931 Indiana Avenue in
1035 Dillingham Avenue
Sheboygan, Wis.

jo dovoliti postaviti v nevarnost svoje službe, člana-rino na domu, da se jih ohrani za organizacijo.

Kveder pravi, da je bil prejšnji sklep da se zborovanje prične ob 1. popoldne in raditega ni vedel, da se bo pričelo dopoldne.

Ban poroča za Verono in Pittsburgh. Glede prve naselbine poroča, da je klub radi izselitve večine sdrugov oslabil, zato so organizirali klub v Pittsburghu, v katerega je pristopilo sedem novih članov, trije so pa prestopili od okoliških klubov. V Veroni se bo klub najbrž razpustil, od članov pa se pričakuje, da se pridružijo klubu v Pittsburghu.

Vulch, Harwick, pojasnuje, zakaj se niso udeležili te konference. Kritizira društvo SNPJ. v Pittsburghu, ker ni v Izobraževalni akciji JSZ.

Zastopniki kluba št. 118, JSZ., Canonsburg, so predložili konferenci sledečo resolucijo:

NAŠE STALIŠČE Z OZIROM NA POLITIČNI POLOŽAJ V JUGOSLAVIJI.

Meseca januarja l. 1925 je "Prosvetni odbor NHZ. in H. Z. ILL. podvzel iniciativo za sklicavanje protestnih shodov proti tiranskemu Pašičevemu režimu v Jugoslaviji, ki je pred volitvami v skupščino, katere so se vršile dne 8. februarja, pogazil svobodo političnega delovanja opozicionalnih strank in nastopil proti njim z brutalnimi sredstvi.

Na sodelovanje je v listih povabil vse tiste elemente med ameriškimi Jugoslovani, ki se ne strinjajo s Pašičevim režimom, toda Prosvetni odbor NHZ. je pri tem pozabil, da je treba za edinstveno akcijo struj z edinstvenimi cilji in tudi skupnih priprav. V kolikor nam je znano, ni bila nobena naših organizacij direktno povabljen na sodelovanje. Povabljene so

bile le indirektno podpisati kar so spisali drugi. To velja tudi za shod v Pittsburghu, ki se je vršil dne 25. januarja t. l. kot je bilo naznanjeno, pod avspicijo Prosvetnega odseka NHZ. in s sodelovanjem jugoslovanske sekcije W. P. Med govorniki sta bila označena dva, ki sta imela nastopiti v imenu slovenskega delavstva v Pennsylvaniji, oziroma eden v imenu SNPJ.

Mi nismo imeli pri izbiranju teh govornikov nikake besede. Resolucija nam ni bila predložena. In vendar je slovensko delavstvo v tem kraju izmed jugoslovanskega najboljšje organizirano in vse njegove akcije so smotreno organizirane. Vsak poskus, da bi se preko naših organizacij nastopalo v našem imenu, obsojamo! Mi nimamo zaupanja v noben pokret, ki ne pride odprto pred nas in nas ne povabi na sodelovanje, v slučaju da išče sodelovanja.

Nihče ne more očitati zavednemu slovenskemu delavstvu v Zedinjenih državah, ki je v večini, da ni vršilo svoje dolžnosti tudi napram takoimenovanemu jugoslovanskemu vprašanju. Organiziralo se je za borbo proti Pašičevi politiki in za formiranje jugoslovanske republikanske federacije že tedaj, ko so mnogi izmed sedanjih protestantov popirali prav tistega Pašiča proti kateremu danes protestirajo. Podpisali so njegovo "krfsko deklaracijo", prisegli zvestobo Karadžorževići dinastiji in nastopali z vsemi sredstvi proti tistemu jugoslovanskemu delavstvu v Ameriki in drugod, ki se je borilo za pošteno režitev jugoslovanskega vprašanja. Med sedanjimi protestanti vidimo tudi precej takih ki so bili prva leta svetovne vojne navdušeni avstrijakanti in celo v Zottijevi službi. Danes nastopajo kot govorniki proti tiranskemu Pašičevemu režimu.

Noben del jugoslovanskega ljudstva se ni toliko

Za vroče poletne dni v hladni
senci košatih dreves

pri

John Steržinarju

v

WILLOW SPRINGS,

ILLINOIS

najdejo slovenska društva iz Chicage in okolice najugodnejše prostore za zabave in piknike. Plesišče na razpolago.

Dobra postrežba. Cene zmerne.

Se priporočam slovenskim organizacijam in posameznikom.

Na potu med Chicage in Jolietom je to najpripravnější prostor za oddih in okrepcilo.

Pošiljamo denar v Evropo po dnevnem kurzu. Prodajamo parobrodne listke za najboljše parnike.

Vršimo vsa notarska dela.

Postrežba točna, zanesljiva in neprekosljiva.

John L. Mihelich Co.

6303 ST. CLAIR AVENUE
CLEVELAND, OHIO

trudil za stvoritev jugoslovanske federativne republike z najvzornejšo uredbo, kot ravno slovensko in del srbskega in hrvaškega delavstva v Zedinjenih državah. Bili so radi tega preganjani in šikanirani od tistih — ki danes protestirajo proti Pašiču! Opazujoči vse to, pride človek do zaključka, da za sklicanje teh shodov prizadeti niso imeli povsem odkritosrčnih motivov. Mogoče je tudi to največ vzrok, da nas niso povabili na sodelovanje, oziroma da niso hoteli organizirati edinstvene akcije.

Delavstvo, organizirano v tej konferenci, je in bo vodilo borbo proti nazadnjaštvu in reakciji — bila kjerkoli! Radi krvnih in kulturnih vezi, ki jih ima s svojimi brati in sestrami v jugoslovanskih teritorijah, jim bo stalo na strani v bojih za politično in ekonomsko svobodo. Pri tem pa naj povdarimo, da je ležeče pred vsem na jugoslovanskem ljudstvu samem, da si uredi svoje državo po volji večine — oziroma pravično za vse njeno prebivalstvo. Ako vidimo, da je njeno delavstvo neenotno, njegove organizacije razkopane in njegove institucije uničene ali oslABLJENE,

ni to samo zasluga kakega belogardističnega režima, ampak tudi delavstva samega.

Povdarjamo, da smo se borili za osvoboditev jugoslovanskega ljudstva izpod vsake nadvlado kot nihče drugi izmed jugoslovanskega življa v tej deželi. Borili se bomo v bodoče za ista načela. Pri tem pa ne mislimo niti v najmanjši meri zanemariti borbo, ki je za nas glavna — in to je borba proti kapitalizmu v tej deželi in za osvoboditev delavstva v tej deželi.

John Kvartich,

predsednik konference.

John Jereb,

tajnik konference.

Po razpravi je bila soglasno sprejeta.

Britz komentira delovanje takozvanih "čistih" v W. P. in njihove namene.

Zgonik izvaja, da so se pretekle tedne naslanjali v svoji agitaciji na Radiča in pravi da bi bilo zanimivo vedeti, koga se bodo sedaj oprijeli, ko je Radič zatajil svoje prepričanje, ako ga je sploh imel.

Pismo tajništva JSZ., tikajoče se agitacije, se po razpravi sprejme na znanje. Klubom se da nalog, da

Anton Gubanc

SLOVENSKA MODNA TRGOVINA

16725 Waterloo Road
Collinwood, O.

Morris Mandel

Trgovina z modnim blagom
in čevlji za celo družino.

15502 Waterloo Road
Collinwood, O.

Matt Petrovich

Grocerija in mesnica

Se priporoča rojakom in somišljenikom
za obilen obisk.

595 East 140th Street
Cor. Darwin Ave.
Collinwood, O.
Phone Eddy 8700

Edina slovenska
trgovina

Z OBUVALI

v Collinwoodu

PAULIN'S BOOT SHOP

16109 Waterloo Rd.
CLEVELAND, O.

CHARLES SKEBE

Slovenska trgovina.

Železnina, šipe in barva.

16301 Waterloo Rd., Collinwood, O.

CHAS. LAMPE

Mehke pijače, cigarete in smodke.

Se priporoča rojakom.

16119 Waterloo Rd., Collinwood, O.

SHOE REPAIRING SHOP

MIKE GALICUS,

lastnik.

608 McAlister Ave., Waukegan, Ill.
Se priporoča Slovencem

JOSEPH JANŽEVIČ MESNICA

V zalogi sveže in suho meso.

542 E. 152nd Street, Collinwood, O.

JOHN KNIFIC MESNICA IN GROCERIJA

14401 Thames Ave. Collinwood, O.

UNIVERSAL PHARMACY

490 East 152nd Street
Collinwood, O.

JERRY PETKOVŠEK

MEHKE PIJAČE

Malt in hmelj

1600 Waterloo Rd. Collinwood, O.

JOHN MEZGEC PRVOVRSTNA MESNICA

V zalogi sveže in prekajeno meso
vseh vrst.

14303 Sylvia Ave. Collinwood, O.

poskušajo v neaktivnih naselbinah obnoviti socialistične klube in socialistično delo.

Zgonik sugestira, da bi klubi, zastopani v Konferenci, priredilo prvomajsko slavnost skupno.

Zornik izvaja, da je boljše, ako jo priredi po možnosti vsak klub v svoji naselbini.

Sprejet predlog v smislu njegove sugestije. Ob enem se sklene organizirati skupno priredbo klubov v bližnji bodočnosti, ki naj bo manifestacija solidarnosti delavstva v tem kraju Pennsylvanije.

Britz predlaga, naj se priobči v Proletarcu apel na jugoslovansko delavstvo, da se prvega maja, na praznik mednarodnega delavstva, vzdrži dela in s tem pokaže svojo zavednost.

Predlog se vpošteva in klubi so pozvani, da organizirajo na naš praznik priredbe, na katerih se naj manifestira moč dela, moč, ki jo poseduje delavski razred.

Kveder predlaga, naj se priprave za skupno slavnost in določitev kraja, v katerem se naj bi vršila, prepusti konferenčnemu odboru.

Drugi sugestirajo, naj določi kraj seja, in predlagajo naselbine Canonsburg, Avella, Moon Run in W. Newton. Sklenjeno, da se prepusti vso stvar v ureditev odboru.

Volitve odbora. — John Jereb, tajnik Konferenec, poda resignacijo, in za vzrok navaja preveliko zaposlenost. Več zastopnikov apelira nanj, naj resignacijo umakne. Jereb nato izjavi, da bo vršil tajniško delo naprej, ker mu je napredek JSZ. in socialistično gibanje pri srcu; delal bo, kolikor mu bodo dopuščale moči in čas. Za pomožnega tajnika ponovno izvoljen Louis Kveder.

Radi diskuzije v Proletarcu, tikajoča se spremembe oblike lista, se obširno razpravlja. Konferenca se je po razpravi soglasno izrekla za sedanjo formo, ker

FRANK MIVŠEK

COAL, WOOD, COKS AND GRAVEL

se priporočam rojakom.

924 McAlister Ave.,

WAUKEGAN, ILL

PHONE 2726

Restavracija JELENC

Izborna kuhinja in čiste sobe. Mehke pijače in biljardne mize.

910 Indiana Avenue
Sheboygan, Wis.

MAX SLANOVEC SLOVENSKI KROJAČ

530 East 152nd Avenue
Collinwood, O.

MIKE PODBOY WATERLOO CIGAR STORE

Zaloga moške delovne oprave.
15908 Waterloo Rd., Collinwood, O.

AMERICAN SHOE REPAIRING SHOP

Prvovrstna popravljavnica čevljev.
Cene nizke.
1122 S. 8th Street, Sheboygan, Wis.

JOHN BRUSS GROCERIJSKA TRGOVINA

Blago vedno sveže.
Cene zmerne. postrežba točna.
544 East 152nd Street
Collinwood, O.

JOHN DEBELJAK

Modna trgovina in zaloga
finih čevljev
580 East 152nd Street
Collinwood, O.

Charles H. Dickinson, M. D.

Uradne ure: od 7 do 8 zvečer; v nedeljo
od 10 do 12 dop.
Tel.: V uradu 882; na domu 871
424 Tenth St., Waukegan, Ill.
Res. 931 McAllister Ave.

CHAS. SERJAK GROCERJA IN MESNICA

Se priporoča rojakom
15708 Saranac Road, Collinwood, O.

CVETLICE ZA VSE SLUČAJE

Frank Jelercic
510 E. 152nd St., Collinwood, O.

IGNAC G. JEREB

426 10th Street Waukegan, Ill.
Zaloga mehkih pijač, smodk
in cigaret.

ANTON DOLGAN TRGOVINA Z ŽELEZNINO

15617 Waterloo Rd., Collinwood, O.

FRANK BERČIČ

Železnina in kleparska
delavnica.
809 Layton Ave. Cudahy, Wis.

BRIVNICA v poslopu Slov. narodnega doma

A. L. ZELENIK, lastnik
Waukegan, Ill.

je najbolj pripravna in tudi z gospodarskega stališča najboljša.

Pismo iz urada Proletarca glede agitacije za majsko številko se vzame na znanje in sklene, da bodo sodrugji agitirali, da se jo naroči kolikor največ mogoče, in da jo dobe vsi slovenski delavci, katere bo mogoče doseči.

Britz predlaga, naj se vrši prihodnja konferenca zadnje nedelje v maju.

Jereb poroča, da bo v bližnji bodočnosti soc. stranka obdržavala konferenco, in smatra, da bi se naša lahko vršila v istem kraju ob istem času. Naša naj bi bila dopoldne in njihova popoldne.

Po razpravi sprejet predlog, da se stvar prepusti v rešitev odboru konference.

Pod točko razno se prečita pismo, v katerem se pojasnjuje akcijo za gradnjo doma JSZ. in "Proletarca". V razpravi govore Britz, Zgonik in drugi. Konferenca se z načrtom strinja in stavbinskemu odboru JSZ. obljubuje svojo pomoč, v kolikor bodo dopuščale gmotna sredstva, a radi slabih delavskih razmer se za enkrat ne more računati na večjo podporo.

Na konferenci je navzočih šestnajst sodrugov, ki

zastopajo devet klubov in devet društev Izobraževalne akcije JSZ.

Ker je dnevni red izčrpan, zaključil predsednik sejo s pozivom na zastopnike, naj delujejo, da bo udeležba na prihodnji konferenci še večja kakor na tej.

John Kvartich, predsednik. John Ban, zapisnikar.

Ameriški družinski koledar.

Uprava "Proletarca" je prvič naročila Družinski koledar l. 1913, kateri je bil tiskan v Ljubljani v založbi Splošne delavske zveze "Vzajemnost". Za Ameriko je bila prirejena posebna izdaja, v kateri so bili zastopani s svojimi spisi razni ameriški sodrugji, med njimi posebno Ivan Molek. Ta koledar (letnik 1913), je bil v Ameriki razprodan preje predno ga je uprava Proletarca dobila iz Ljubljane.

L. 1915 pa je izšel prvi letnik Ameriškega družinskega koledarja, ki ga izdaja "Proletarec". Dosedaj je izšlo enajst letnikov, ki tvorijo največji prispevek k ameriški slovenski literaturi.

Louis Ferkol

Automobilske
potrebščine in garaža

6108 St. Clair Avenue
Cleveland, O.

Nova in moderna trgovina moških in deških potrebščin

KROJAČNICA

Izdelujemo raznovrstne
modne obleke po najno-
vejšem kroju in zmernih
cenah.

John Močnik

lastnik

6517 St. Clair Avenue
Cleveland, O.

ANTON JURCA

Slovenska mesnica.

Sveže in prekaženo meso vedno v za-
logi. Cene zmerne. Postrežba točna.

13646 Thompson Avenue,
Detroit, Mich., H. P.
Phone Arlington 2966

Rojaki ali veste

da slovenska trgovina železnine
v Detroitu nudi vse za dom po-
trebne predmete, raznovrstne
barve, oljnate preproge, elek-
trične pralne, kakor tudi pome-
talne stroje, nadalje, potrebšči-
ne za izdelavanje pijače na
domu?

Poskusite za nas posebno pri-
pravljene M. U. MALT in prist-
ni oregonski hmelj. Pošiljamo
ga po pošti v vse kraje
Združenih držav.

Za točno postrežbo in naj-
nižje cene jamčita

Maisel & Urbančič

HARDWARE

10631 Harper Avenue,
Detroit, Mich.

Phone Lincoln 0914-W

Dr. C. N. Lonnenburg

PHYSICIAN and SURGEON

Uradne ure: 10 do 12 dop, in 2 do 5
pop., v pond., sredo in petek od 7 do 8
zvečer.

Urad nad Thomas lekarno
SHEBOYGAN, WIS.

SMILING MIKE

Slovenska restavracija

Vedno sveža jedila in čiste sobe, mehke
pijače in fine smodke

930 Indiana Ave., Sheboygan, Wis.

LOEBEL'S HOTEL

Fred KneEVERS, lastnik

914 Penna Ave., Sheboygan, Wis.

Stanovanje in hrana \$1.00 dnevno

FRANK FALE

IZVRSTNA GOSTILNA

Sprejema poštene ljudi na hrano in
stanovanje.

834 Indiana Ave., Sheboygan, Wis.

MARTIN KOTZE

Priporoča svojo na novo urejeno
krojačnico

927 Indiana Ave., Sheboygan, Wis.

FRANK FLUDERNIK

PRVOVRSTNA GOSTILNA
IN FINE SMODKE

835 Indiana Ave., Sheboygan, Wis.

ELYRIA Auto Repairing and Welding Co.

Automobilske potrebš-
čine in garaža.

SOMRAK IN MRHAR
lastnika.

6512 St. Clair Avenue
Cleveland, O.

SLAPNIK & Co.

Cvetličarji

V

Slov. narodnem
domu

6419 St. Clair Ave.,
CLEVELAND, O.

Mrs. Mary Hrast JAVNA NOTARSKA PISARNA

Izdelujem vsa v notarski posej spa-
dajoča dela za tu in stari kraj. Da-
jem tudi vsa potrebna pojasnila
potom pošte.

P. O. Box 140. CANONSBURG, PA.

Phone: 368 - R Canonsburg

JOHN JEREB SLOVENSKI GRADITELJ HIŠ

Izdelujem vsa v to stroko spadajoča
dela, kakor hiše, garaže, trgovska
poslopja in druge zgradbe. Izde-
lujem tudi načrte.

Cene zmerne in vsa
moja dela jamčena.

P. O. Box 152 CANONSBURG, PA.

FRANK OGLAR

TRGOVINA
Z RAZNOVRSTNIM
BLAGOM

Za dobro pivo, velika za-
loga hmelja in malta.

Kuhinjske peči in druga
železnina.

4601 Superior Avenue
Cleveland, O.

IGNAC OKORN

trgovina

— z —

MOŠKO OPRAVO
IN KROJAČNICA

6925 St. Clair Ave.,
CLEVELAND, O.

Sandstrom & Hellman

VELIKA ZALOGA MOŠKIH
IN DEŠKIH OBLEK,
ČEVLJEV

in drugih potrebščin.
Se priporočata Slovencem.

704 McAllister Avenue
Waukegan, Ill.

Frank Urbas

Slaščičarna, mehke pi-
jače, cigare in
cigarete.

3839 East 93rd Street
Cleveland, O.

Frank Zakrajšek

SLOVENSKI
POGREBNIK

1105 Norwood Road
Cleveland, O.

Phone Randolph 4983

KARJALA & LINECK Nasl. Karjala in Hieta

Trgovina z mešanim
blagom.

675 McAllister Ave., Waukegan, Ill.
Phone 1813

A. STEBLEY Zaloga olja in gasolina za automobile

FILLING STATIONS NA
Sheridan Road and 10th Street in
Sheridan Road & Greenwood Ave.
PHONE 2894 WAUKEGAN, ILL.

NAŠI ODRI.

“DETEKTIV”.

Po igri “Detektiv” sem imel tajni sestanek s Kacafurom. Med pogovorom sem izvedel, da glavni vzrok maloštevilnega obiska te predstave ni bila velika noč, pač pa pridno kuhanje munšajna. Zaupal mi je, da se ga je vprašalo najmanj tisočkrat, ako bo dne 12. aprila res igralcev Slovenskem Narodnem Domu. Ko jim je odgovoril, “le zanesite se na mojo glavo”, tedaj je izgubil njihov strah, da bi jih zalotil detektiv pri patriotskem in človekoljubnem delu — kuhanju munšajna. Vse to mi je zaupal neugnani Kacafura. Sedaj razumem, čemu taka želja od strani uslužbencev pri “Enakopravnosti”, da bi se igro zopet ponovilo. Skoro smelo lahko trdim, da je tukaj glavni stan slovenskih butlegerjev. Bržkone bi radi zopet preslepili Kacafuro ter ga spravili ponovno na oder, medtem ko bi ga sami lepo kuhali in na ta način založili one, katerim ga je zmanjkalo med tem časom. Sam sem tudi za to prekoristno narodno stvar, posebno raditega, ker imam veliko odra zanaprej.

Izmed vseh burk, katere je dram. društvo “Ivan Cankar” vprizorilo to sezono, je ta najboljša. Priporočam jo najtopleje vsem slovenskim naselbinam kjer se goji dramatika. Igra je primeroma pravilno dolga. Res je, da bi se lahko končala s prvim dejanjem, toda dramatiku se je posrečilo, da jo je srečno raztegnil v štiri. Zanimiva je vseskozi, čeprav je raztegnjena. Edino, kar šibi igro je njen neprepričevalen konec. Tako

šibkih koncev sem malo videl. Pozna se, da je dramatik prišel do stopnje, kjer ni mogel več naprej, še manj pa nazaj. Preveč se je zaljubil v svojo snov, katera mu je navsezadnje diktirala, da spravi na oder na kak način zadnja tri dejanja. Kot dober mojster dramatike je to nalogo spretno rešil. Govekar bi se lahko veliko naučil o dramatiki od pisatelja te igre.

Mnogo je ljudi, kateri še vedno mislijo, da se burke uganjajo samo med revnimi sloji. Da temu ni tako se je lahko vsakdo prepričal. Pisatelj si je vzel za svojo burko ljudi iz boljšega stanu. Edina izjema so detektivi, katere nam kaže kot dvorezneže, nezanesljive, strahopetneže, sploh da imajo vse lastnosti tatov razen poguma. Da je temu tako so dokazali psihologi kakor tudi zločinoslovci. Edina razlika med tatom in povprečnim detektivom je ta, da prvi je pogumen in izvede ono kar si je zamislil, medtem ko drugi je strahopetec, kateri se skriva za zakoni, kateri so koncem konca tudi zločin napram človeški svobodi. Drugače imamo v tej igri nekega plemenitaša in polkovnika obenem, nekega “lajarja”, smešnega rodoljuba iz dežele z njegovo družino, in neškodljivega Kacafurata, služabnika pri Antlogi, ravnatelja detektivskega biroja, Luciferja. S temi in nekaterimi drugimi osebami je pisatelj spravil na dan burko približno sledeče vsebine:

Žena polkovnika koketira z bratrancem. Ko jo ta vidi v družbi odvetnika Vrana, zahteva od nje, da mu pojasni, kdo je ta nov ljubimec, ali oboževatelj. Rezultat tega netaktnega postopanja je, da mu Dr. Vran napove dvoboj. Nič hudega sluteč, si izbere Dr. Vran za svojega sekundanta moža, kateri ni nihče drugi kot polkovnik z ženo s katero je skušal imeti ljubavno razmerje. Bratranec si izbere za sekundanta rodoljuba z

ČISTIMO LIKAMO POPRAVLJAMO

VSAKOVRSNA OBLAČILA
V SPLOŠNO ZADOVOLJNOST.

Stara in zanesljiva tvrdka.

New York
Dry Cleaning Co.

IGNAC SMUK, poslovodja

6220 ST. CLAIR AVENUE,
CLEVELAND, O.

+

Phone: Pennsylvania 2063

SLOVENSKA PEKARIJA

V SLOVENSKEM
NARODNEM DOMU

6413 St. Clair Avenue,
CLEVELAND, O.

Priporoča okusno pecivo, torte,
piškote ter najboljši domači kruh.

John Bradač, lastnik

dežele. To mu ni všeč, ker ima preveč opravka z občudovanjem žensk v mestu, katerega je ravnokar obiskal. Končno, po dolgom prigovarjanju se mu uda, ter obljubi da bo storil vse kar je v njegovi moči, da ne pride do dvoboja. Ker sta oba dvobojnika na dnu srca bojazljiva, se ta dvoboj čisto lahko prepreči. Smešno pri tem je, da je šel ubogi polkovnik mirit tam kjer je imel največje zakonske sovražnike, ali konkurente. Od tu naprej veže dramatik svoj material tako, da končno spravi na dan Kacafuro, kateri zmeša vsem tem ljudem vse zakonske "štrene".

Sedaj pride na vrsto rodoljub z dežele, kateremu je ženska spravila detektive za petami. Ta, da se izvije iz zanke, se posluži detektiva, kateri ga posnema, to je, da nastopa kod njegov dvojniki. Nadalje pridejo po pomoč v Luciferski detektivski biro tudi bratranec žene polkovnika, njegova žena, polkovnik sam in cela jata drugih. Antloga, ravnatelj biroja, obljubi vsem zaželeno pomoč. Oni, kateri plača najboljšo je postrežen tako, da drugi ne izvedo ono, kar žele izvedeti. Tu je tista dvoreznost detektivov. Business je njih glavni cilj. Ubogi polkovnik je izkoriščen vseskozi. Isto nekaj drugih. Ali to nič ne de, človek je pač tak, da eden ga mora dreti. Detektivi so zmešali te afere tako, da koncem konca ni nihče na boljšem. Kacafura je pa meni vso stvar tako zmešal, da ako ne boste mogli logično slediti temu detektivskemu izvlečku, tedaj boste vedeli koga prijati za ušesa.

Predstava je bila vseskozi povoljno vprizorjena. Ker imam interese od tega, da se igra obnovi, ne bom zmešal prav nič kritične paprike v oceni igranja posameznik igralcev. Povedal bom le o vrlinah onih, kateri so se odlikovali v mojih očeh. O Kacafuri (g. Frank Mak) ne bom več povedal kot to, da je kot služabnik-detektiv imel najboljšo masko in najboljši na-

stop "prefriganega" detektiva. Vse kaj drugega imam povedati o Mme. Mary Debevec. Ako ta njen naslov komu ne ugaja, tedaj naj pripiše krivdo moje zlorabe splošni rabi tega naslova o igralci, katera ni večkrat igrala nič boljše kot ga. Mary Debevec. Fakt je ta, da se je z njeno povrnitvijo zopet vrnila gotova vzajemnost pri igralcih, katera se je še vedno pokazala, kadar je ga. Debevec igrala. Da ni bilo nje, tedaj bi se igra slabo obnesla. Takoj za njo pride "lajar" Dr. Vran (g. J. Mally). Kretnje, izgovorjava in splošno igranje se je razlikovalo od zadnje igre, v kateri je nastopil, najmanj stoprocentno. Slovenščino govori boljše kot marsikateri, kateri je prišel iz starega kraja. Antloga (g. J. F. Terbižan), je bil najboljšo pripravljen in naravno imel je najbolj gotov nastop. Pravi šef detektivskega biroja! V tej ulogi je bil najboljši izmed vseh ulog, katere je še do danes igral. Vsi drugi so pohvalno pomagali, da se je igra dobro igrala. Temu ni bilo vedno tako. Navzočnost ge. Trugarjeve in Mme. Mary Debevec je največ pripomogla k splošnemu dobremu in vzajemnemu igranju.

Dne 26. aprila bo uprizorjena igra, katere glavna uloga bo v rokah ge. A. Danilove. Igra je "Ekvinokcij"; vprizorilo se jo bo na častni večer Mme. Danilove. Ker malo reklame ne škodi je dobro, da napišem, da je ga. A. Danilova v ulogi matere Jele dosegla stopnjo najboljšega izražanja svojega karakterja ter s tem dosegla največje priznanje. Ako je temu tako, tedaj bom prvič imel priliko, da ocenim našo slovensko Sarro Bernhardt, kot to nekateri o nji trdijo, in to v ulogi katera je kakor nalašč ustvarjena zanjo. Želim in upam, da ta opis ne bo nič trpel pri bodoči kritiki. Gledal bom nato, da bom vpošteval, da igra z amaturji. Kakorbilo, vsi v Narodni Dom, da vidimo to prekrasno dramo Conte Jos. Vojnoviča.

Joseph A. Siskovich.

Rafael Čebtron

Moderna trgovina z
mešanim blagom.

Se priporoča vsim rojakom.

830 E. 140th Street
Collinwood, O.

FRANK BELAJ

MOŠKA
— IN —
DEŠKA

MODNA
TRGOVINA

6205 St. Clair Ave.,
CLEVELAND, O.

John Bukovnik

SLOVENSKI

FOTOGRAFI

V

Slov. narodnem domu

6405 St. Clair Ave.,
CLEVELAND, O.

Martin Šorn

Slovenska
Restavracija

6034 St. Clair Avenue
Cleveland, O.

New Center Hardware Co.

16131 St. Clair Ave., Cleveland, O.
Se priporočam Slovencem in
drugim v okolici.

JOSEPH FERLIN

Trgovina z svežin in suhim
mesom in grocerijo
15416 Saranac Rd., Cleveland, O.

IZOBRAŽEVALNA AKCIJA J. S. Z.

V fond "Izobraževalne akcije JSZ.", so vplačala društva in socialistični klubi v mesecu marcu kot sledi:

Štev. društva in kraj.	Vsota.
47, SNPJ, Springfield, Ill.	\$1.00
184, SNPJ, Springfield, Ill.	1.00
86, SNPJ, Chicago, Ill.	2.00
120, SNPJ, Gallup, N. Mex.	2.00
Dram. društvo "Soča", LaSalle, Ill.	2.00
214, SNPJ, Mullan, Idaho	3.09
74, SNPJ, Virden, Ill.	1.00
97, SNPJ, Bessemer, Pa.	3.00
209, SNPJ, Nokomis, Ill.	2.00
245, SNPJ, Lawrence, Pa.	1.50
477, SNPJ, Cleveland, O.	1.50
225, SNPJ, Edison, Kans.	2.00
411, SNPJ, Filler, Kans.	3.63
200, SNPJ, Herminie, Pa.	2.00
404, SNPJ, Homer City, (Luciusboro)	2.50
275, SNPJ, Maynard, O.	1.00
6, SNPJ, Sygan, Pa.	12.00
56, SNPJ, Brooklyn, N. Y.	1.00
20, SSPZ, Cleveland, Ohio	6.00
213, SNPJ, Clinton, Ind.	1.00
147, SNPJ, Cleveland, Ohio	12.00
115, SSPZ, Helper, Utah	1.00
39, SNPJ, Chicago, Ill.	12.00
281, SNPJ, Mulberry, Kans	1.00
412, SNPJ, Firestone, Colo.	2.40
449, SNPJ, Cicero, Ill.	1.50

KLUBI J. S. Z.

47, Springfield, Ill.	1.00
69, Herminie, Pa.	1.00
1, Chicago, Ill.	2.50
181, Lloydell, Pa.	2.00
41, Clinton, Ind.	2.00

Skupaj \$89.62

TAJNIŠTVO J. S. Z.

GIRARD, OHIO.

Seje kluba št. 222 JSZ. v Girardu, O., se vrše vsaki prvi torek v mesecu ob 7. zvečer v Slovenskem domu. Somišljeniki, pristopite v vrste zavednega delavstva! — Naš klub ima lepo zbirko knjig. Izposodite si jih! — *Tony Segina*, organizator.

JOHN KOSMACH

1804 W. 22nd St., Chicago, Ill.

Phone Canal 0490.

Velika zaloga barv, olja, varniša, šip, stenskega papirja in železnine.

Izvršujemo vsa v pleskarsko in tesarsko stroko spadajoča dela. Zagrinjala za okna naredimo po naročilu.

MAJSKA ZABAVA ŽENSKEGA DRUŠTVA NADA, ŠT. 102, SNPJ.

CHICAGO, ILL. — Žensko društvo Nada št. 102, SNPJ., priredi v soboto 2. maja v dvorani SNPJ. majsko zabavo, na kateri bomo proslavili naš delavski praznik. Zima je odšla, narava se prebuja, in prebuja se tudi delavsko ljudstvo, ki bo prej ali slej vrglo raz sebe mrzlo kapitalistično pest — ki je mrzla in okrutno kot zima.

Na našo priredbo vabimo vsa bratska društva in slovensko občinstvo tukajšnje okolice. Kakor na vsaki svoji priredbi, bodo članice Nade tudi na tej skrbele, da bo vsakdo zadovoljen s postrežbo in da se bo vsakdo neprisiljeno zabaval.

Za spremembo nam bo to pot svirala pristna kranjska harmonika.

Torej na svidenje dne 2. maja. — *Odbor.*

Kaj je prosperiteta?

Mary: Jerry, kaj pomeni beseda "prosperiteta"? Tu-le jo zopet vidim. Se še spomniš tistega shoda oktobra lanske leto, ko je govornik dejal, če bo izvoljen Coolidge, bomo imeli prosperiteto.

Jerry (se nervozno premika): Hm, Mary, to bom tebi težko dopovedal. (Po dolgem premisleku) No, da, saj bi ti moralo biti jasno. Ker je Coolidge izvoljen, imamo tudi prosperiteto.

Mary: Jerry, ti še sam ne veš kaj je prosperiteta. Kaj se boš učenega delal! Le priznaj, da ne veš.

Jerry: Pa naj velja tvoja, da bo mir. You win.

KEJŽAR AND LOTRICH CO.

AKO želite vašo hišo in stanovanje lepo pobarvano, sobe čedno oblečene s stenskim papirjem, potem se obrnite na nas. Za vse naše delo jamčimo in izvršimo po zmernih cenah. Prevzamemo tudi vsa v tesarsko stroko spadajoča dela kot gradnjo hiš, garaž, verand, itd.

Phone Rockwell 8426

LAWRENC LOTRICH

1937 South Trumbull Avenue

MATT KEJŽAR

1823 W. 22nd Place

CHICAGO, ILL.

RAČUN RAZPEČANIH ZNAMK J. S. Z.

za mesec marec 1925.

DRŽAVA IN MESTO	Redne znamke	Dualne znamke	Prejemki	Gl. stanu stranke	Drž. in okr. org.	Konv. fond J. S. Z.
ILLINOIS:						
Springfield,	11	4	\$ 4.70	\$ 1.50
La Salle,	6	1	2.1570
Waukegan,	14	3	5.25	2.00
Chicago No. 1,	80	10	27.50	9.00
Chicago No. 20,	15	15	9.75	3.00
Virdeu,	\$19.88	\$15.90	.60
INDIANA:						
Universal,	14	..	4.20	1.40
Clinton,	5	5	3.25	3.00	2.40	1.00
IOWA:						
M. at L.,	3	..	1.05	.37	.30	.30
KANSAS:						
Edison,	4	..	1.20	.50	.40
MICHIGAN:						
Detroit,	30	10	12.50	5.00	4.00	5.10
MONTANA:						
Stockett,	22	..	6.60	2.75	2.20	1.10
OHIO:						
Glencoe,	5	1	1.8560
Collinwood,	57	13	21.65	7.30
Barberton,	30	..	9.00	4.00
Cleveland,	13.25	10.60	3.70
PENNSYLVANIA:						
Homer City,	2.20
Cliff Mine,	20	..	6.00	3.80
Forest City,	6	2	2.50
Herminie,	11	5	5.05	1.60
Sygan,	42	..	12.60	4.20
Renton,	3	3	1.6550
Library,	7	4	3.50	1.10
Pittsburgh,	14	1	4.55	1.50
Avella,	4	4	2.6080
Moon Run,	20	..	6.00	2.00
Lawrence,	13	1	4.25	1.40
Lloydell,	10	8	5.80	2.70
West Newton,	11	2	4.00	1.30
Canonsburg,	18	1	5.75	26.25	20.90	4.10
WISCONSIN:						
Milwaukee,	60	..	18.00	6.00
Sheboygan,	40	..	12.00	12.50	10.00	2.90
Skupaj	572	96	\$204.90	\$83.50	\$66.70	\$77.20
Rednih Dualnih Izjemnih						
Znamk na roki 1. marca	183	438	118			
Prejeli iz gl. stana	510	10	—			
Skupaj	693	548	118			
Razpečanih tekem meseca	572	96	—			
Na roki 31. marca 1925	121	352	118			

TAJNISTVO J. S. Z.

VICTOR NAVINSHEK

331 GREEVE STREET, CONEMAUGH, PA.

Trgovina raznih društvenih potrebščin kot regalij, prekoramnic, znakov, kap, uniform, itd.

Moja posebnost je izdelovanje lepib svilenih zastav, bodisi slovenskih, hrvatskih ali ameriškanskih, po zelo zmernih cenah.

V zalogi imam veliko izbero raznih godbenih instrumentov vseh vrst. Velika zaloga finih COLUMBIA GRAFONOL od \$30 do \$250 in slovenskih ter hrvatskih rekordov.

Moje geslo je:

Zmerne cene in točna postrežba.

Pišite po moj veliki cenik.

Naročila pošiljam v vse kraje Združenih držav. Za obilna naročila se toplo priporočam.

Overland Motor Cars

"A GOOD INVESTMENT"

Willys Knight

"THE MOTOR THAT IMPROVES WITH USE"

SERVICE GARAGE & SALES

Zaloga gumijastih obročev
in drugih potrebščin za automobile
in popravljavnica.

BARVAMO IN ČISTIMO
AUTOMOBILE

Phone North Chicago 3212

1028-30 Sheridan Rd.
NORTH CHICAGO, ILL.

6% IN VARNO

6% IN VARNO

Zlati bondi na prvo vknjižbo za
na imenitnem prostoru ležečo
lastnino, na prodaj pri nas

MILLARD STATE BANK

3643-3645 WEST 26th STREET

At Millard Avenue

CHICAGO, ILL.

Oglejte si naše varnostne bančne shrambe,
največje na zapadni strani mesta.

BANČNE URE:

V ponedeljek in četrtek od 9. zjutraj do 8. zvečer;
v torek, sredo in petek od 9. zjutraj do 5. popoldne;
v soboto od 9. zjutraj do 3. popoldne.

Jugoslovanska Socialistična Zveza

3639 W. 26th St., CHICAGO, ILL.

pidružena

SOCIALISTIČNI STRANKI AMERIKE

EKSEKUTIVA SOCIALISTIČNE STRANKE:

Eugene V. Debs, Indiana, predsednik; Morris Hillquit, New York, mednarodni tajnik; Bertha Hale White, eksekutivna tajnica; Victor L. Berger, Wisconsin; John M. Collins, Illinois; Leo M. Harkins, New Jersey; Morris Hillquit, New York; Jas. H. Maurer, Pennsylvania; Geo. E. Roewer, Jr., Massachusetts; Jos. W. Sharts, Ohio.
Glavni urad: 2653 Washington Blvd., Chicago, Ill.

TAJNIŠTVO J. S. Z.:

Charles Pogorelec, 3639 W. 26th St., Chicago, Ill.

EKSEKUTIVA J. S. Z.:

Frank Alesh, Sava Bojanović, Vincenc Cainkar, Milojko V. Lučić, Frank Udovich, Božo Stojanovich, F. S. Tauchar, Frank Zajec.

NADZORNI ODBOR J. S. Z.:

Philip Godina, Blaž Novak, Peter Kokotovich.

PROSVETNI ODSEK J. S. Z.:

Frank Alesh, Joseph Oven, John Olip.

NADZORNI ODBOR SLOV. SEKCIJE J. S. Z.:

John Thaler, Fred A. Vider, Frank Florjančič.

PROLETAREC,

glasilo in last slovenske sekcije Jugoslovanske Socialistične Zveze.

Upravni odbor Proletarca: John Olip, predsednik; Frank Alesh, tajnik; Filip Godina, blagajnik; F. S. Tauchar in Joško Oven, nadzornika.

Urednik: Frank Zajec.

Upravnik: Charles Pogorelec.

Vsa pisma, tikajoča se Proletarca, naslavljajte na naslov Proletarca.

(Opomba.—Uredništvo Proletarca sprejme odgovornost le za tiste članke, priobčene v listu, ki so spisani v uredništvu. Za članke in dopise, ki jih pošiljajo sodelavci, so odgovorni prispevatelji. Uredništvo sprejme za vse le toliko odgovornosti, kolikor zahteva zakon.)

AKTIVNI KLUBI J. S. Z.

- 1, Chicago, Ill. — Tajnik Charles Pogorelec, 3639 W. 26th Street. Seje vsaki tretji petek v mesecu ob 8. zvečer v dvorani SNPJ.
- 2, Glencoe, Ohio.—Tajnik Nace Zlemberger, L. Box 12. Redne seje vsako 3. nedeljo dopoldne pri sodrugu N. Zlembergerju.
- 3, Stockett, Mont. — Tajnik John Gazvoda, Box 232.
- 4, La Salle, Ill. — Tajnik John Rogel, 1041 4th St.
- 6, Storrs, Utah. — Tajnik Ant. Pavlovich, box 493.
- 10, Forest City, Pa. — Tajnik John Pavšek, RFD 2 box 23.
- 13, Sygan, Pa.—Taj. Frank Ursitz, Box 546, Morgan, Pa.
- 20, Chicago, Ill.—Tajnik Geo. Maslach, 2250 Clybourn ave.
- 21, Arma, Kans. — Tajnik Martin Gorenc, Box 114.
- 22, Chisholm, Minn. — Tajnik Blaž Seme, 121 W. Spruce St.
- 27, Cleveland, O.—Tajnik John Krebelj, 6409 St. Clair Ave. Lawrence Gorjup, organizator. Seje vsako drugo in četrto nedeljo v S. N. Domy.
- 32, W. Newton, Pa.—Tajnik Jos. Juvan, RFD 2, box 101.
- 37, Milwaukee, Wis.—Taj. Frank Perko, 311 First Av.

- 41, Clinton, Ind. — Tajnik Joseph Gračner, 1135 Sycamore Street.
- 45, Waukegan, Ill.—Tajnik Martin Judnich, 706 McAlister Ave.
- 47, Springfield, Ill.—Tajnik Jos. Ovea, 1841 So. 15th St.
- 49, Collinwood, O. — Tajnik Jos. Presterl, 722 E. 160th St.
- 50, Virden, Ill. —Tajnik Frank Stempihar, R. F. D. 41, Box W.
- 69, Herminie, Pa. — Tajnik Ant. Zornik, Box 202.
- 114, Detroit, Mich. — Tajnik Frank Kuhovski, 8971 Sherwood St.
- 118, Canonsburg, Pa. — Tajnik John Chesnik, Box 170.
- 128, Nokomis, Ill.—Tajnik Lucas Groser, R. 2, Box 110.
- 131, Pittsburgh, Pa. — Tajnik John Ban, 6014 Butler St.
- 157, Gross, Kans. — Taj. John Kunstelj, Box 32.
- 165, Blanford, Ind.—Tajnik John Cestnik, Box 7.
- 167, South View, Pa.—Tajnik Anton Rupnik, Box 55.
- 175, Moon Run, Pa.—Tajnik Lucas Butya, Box 263.
- 179, Edison, Kans. — Tajnik Jos. Klankon, R R 3, box 708.
- 181, Lloydell, Pa. — Tajnik Tony Zalar, box 152.
- 182, Meadowlands, Pa. — Tajnik Leonard Lenassi, Bx 563.
- 184, Lawrence, Pa. — Tajnik Louis Britz, Box 34.
- 198, Homer City, Pa. — Tajnik Andy Obed, Box 265.
- 213, Carlinville, Ill.—Taj. Joseph Korsič, 736 N. Broad St.
- 218, Luzerne, Pa. — Tajnik John Matichich, 376 Miller St.
- 222, Girard, O. — Tajnik John Petkovšek, 27 Smithsonian Street.
- 224, Pullman, Ill.—Tajnik John Jereb, 216, E. 136 St.
- 225, Avella, Pa.—Tajnik Frank Bregar, Bx 363.
- 228, Pursglove, W. Va. — Tajnik John Vitez, Box 186.
- 230, Library, Pa. — Tajnik Ant. Kuna, Box 187.
- 232, Barberton, O. — Tajnik John Jankovich, 1218 N. 4th Street.
- 233, Renton, Pa. — Tajnik Ant. Chater, Box K. 4.
- 234, Harwick, Pa. — Tajnica Mary Prašnikar, 1231 S. 10th Street.
- 235, Sheboygan, Wis. — Tajnik Leo Milostnik, 1231 S. 10th Street.
- 238, Universal, Ind. — Tajnik Vincent Vrhovnik, Box 92.
- 239, Slovan, Pa. — Tajnik Mihael Klopčič, Box 395.
- 242, Cliff Mine, Pa. — Tajnik Ant. Kovačič, R. D. 2. Corapolis, Pa.

POSAMEZNI ČLANI (at large):

John Petrich, Youngstown, O.
Frank in Cecilia Lipar, Miners Mills, Pa.
John M. Stonich, Pueblo, Colo.
John in Mary Fradel, Latrobe, Pa.
Paul Chesnik, Toronto, Ohio.
Jas. Kogoj, Auburn, Ill.
Max Martz, Buhl, Minn.
Frank Cherne, Banock, Ohio.
R. M. Kurre, Ironton, Minn.

ALI VESTE—

da ima Proletarec najbogatejšo zalogo knjig—slovenskih, kakor tudi angleških, kar je slovenski knjigaren v Ameriki?

Pišite po najnovejši cenik. V zalogi imamo dela najboljših slovenskih pisateljev in prevode iz svetovne literature, ki so vredni, da jih imate v svoji knjižnici.

Zastopniki Proletarca.

ARIZONA.

Lowell: W. Krall.

CALIFORNIA.

San Francisco: Joseph Koenig.

COLORADO.

Crested Butte: Ant. Slobodnik.
Bon Carbon: Tony Stimberger.
Primero: Edward Tomsich.
Somerset: Anton Majnik.

IDAHO.

Mulan: John Jackson.

ILLINOIS.

Auburn: Jos. Kogay.
Carlinville: Jos. Korsič.
Chicago: Frank Aleš, Frank Zajc,
Fr. Udovich, Frances A. Tau-
char, Fr. Benchina, Chas. Pogo-
relec, S. Bojanovich, Fr. Flo-
rjancich.
Cicero: Anton Putz.
Mascoutah: John Biskar.
Orient: John Gal.
Nokomis: L. Groser.
Springfield: Jos. Ovca, John Gor-
šek.
Viriden: Frank Stempihar.
Waukegan in No. Chicago: Ant. Vi-
čič, Frances Zakovšek.

INDIANA.

Blanford: John Cestnik.
Clinton: Christina Omahne.
Universal: Fr. Juvan in Vinc Ver-
hovnik.

KANSAS.

Arma: M. Gorenc.
E. Mineral: John Brezovar.
Franklin: L. Markovich.
Girard: Joseph Klinkon.
Gross: John Kunstelj.
Mulberry: Ant. Divjak.
West Mineral: John Marolt.

MICHIGAN.

Detroit: R. Potočnik, Jos. Ivec,
Thom. Petrich.

MINNESOTA.

Buhl: Max Martz.
Chisholm: Frank Klun, Joe Ule,
Joseph Sterle.
Eveleth: John Pogachnik.
Ely: John Teran, Jac. Kunstelj.
Hibbing: F. Grum.
Ironton: R. M. Kurre.

MONTANA.

Butte: Rudolf Kap.
Red Lodge: K. Erznožnik.

MISSOURI.

St. Louis: Mrs. F. Speh.

NEW YORK.

Little Falls: Fr. Petavs.

OHIO.

Bannock: Frank Kadivnik.
Barberton: Joseph Tursich.
Blaine: Frank Germ.
Cleveland: John Krebelj, Lawren-
ce Gorjup, Fr. Ludvik, John La-
zar, Jos. Volk.
Collinwood: Jos. Presterl, John
Prudich.
Girard: John Kokošin.

Glencoe: Ignatz Zemberger.
Kenmore: John Tancik.
Maynard: Andy Zlatoper.
Niles: Frank Kogovšek.
Wadsworth: Anton Pečnik.
Warren: Jack Kotar.

OKLAHOMA.

Henryetta: John Rakeff.

PENNSYLVANIA.

Acosta: Geo. Kristell.
Avella: Frank Bregar.
Bon Air: Peter Bukovec.
Canonsburg: Marko Tekavc, John
Jereb, John Terčelj.
Claridge: Jacob Jamšek.
Export: Jos. Britz.
Farell: Joseph Kramar.
Forest City: Frank Rataic, H. Sta-
nich.
Harwick: Mary Prašnikar.
Herminie: Anton Zornik.
Homer City: Andrej Obed, Andy
Simčič.
Irwin: Jerney Kokelj.
Johnstown in okolica: Andrew Vi-
drich.
Krayn: Louis Sterle.
Latrobe: John Fradel.
Lawrence: Louis Britz.
Library: Mike Primozich.
Lloydell: Ant. Zalar.
Luzerne: John Matičič.
Meadowlands: Leonard Lenassi.
Midway: Louis Capuder.
Moon Run: Lukas Butya.
Morgan: J. Kvartič.
Park Hill-Conemaugh: Frank Pod-
boy.
Pittsburgh: John Ban, Louis Kve-
der.
Renton: Anton Chater.
Slovan: John Pirih, M. Klopčič.
Southview: Ant. Rupnik.
Spangler in okolica: Paul Les.
Vandling: Jos. Čebular.
Verona: Rock Lesar.
W. Newton: Jos. Zorko.
Wyano: Math. Drap, L. Vodopivec.
Willock: John Koplenik.

UTAH.

Hiawatha: John Strbašnik.
Murray: M. Zigel.
Scofield: P. Zmrzlikar.
Sunnyside: Anton Smolich.

W. VIRGINIA.

Meriden: John Korošec.
Pursglove: Anton Maslo.
Reynoldsville: Bartol Louis.
Star City: Rosie Selak, Tony Zu-
pančič.

WISCONSIN.

Kenosha: Frank Zerovec.
Milwaukee: John Shabus, Frank
Perko.
Sheldon: Ignac Kolar.
Sheboygan: Fr. Saje, Anton Žagar.

WYOMING.

Rock Springs: Mrs. J. Jereb.
So. Superior: L. Jeraša.
Sublet: Jos. Turk.

Ako želi kdo prevzeti zastopstvo
za nabiranje naročnikov Proletar-
ca, prodajati Am. družinski kole-
dar, brošure in knjige, naj piše u-
pravništvu, ki bo poslalo potrebne
listine in informacije. Na tu priob-
čene zastopnike apeliramo, naj sku-

šajo ob vsaki ugodni priliki prid-
bivati naročnike temu listu. Prav-
zaprav je dolžnost vsakega sloven-
skega zavednega delavca agitirati
za njegovo glasilo Proletarec.

Ako je ime kakega zastopnika iz-
puščeno, naj se oglasi, da bomo do-
pravili imenik.

KOŽNE BOLEZNI

povzročajo mnogo trpljenja
v teh slučajih je treba jemati;

SEVERA'S

ESKO

razkuževalno mazilo.

Olajša razdraženje,
odpravi srbečico
in druge srbeče
izpuščaje na koži.

Gena 50 centov.

Poskusite naprej pri lekarju.

W. F. SEVERA CO.
CEDAR RAPIDS, IOWA

Slovenecem priporočamo
v posečanje

KAVARNO MERKUR

3551 W. 26th St.

(V bližini urada SNPJ in
Proletarca.)

Dobra kuhinja—
Dobra postrežba.

KARL GLASER, imeitelj.

LOUIS KVEDER

(200 Walsh Bldg.)

434 Diamond St.,
PITTSBURGH, PA.

Izdelujem pooblastila, kup-
ne in darovalne pogodbe, testa-
mente in vsa v notarski posel
spadajoča dela.

VINKO ARBANAS

1320 W. 18th St., Chicago, Ill.

Telefon Canal 4340.

Edina slovenska-hrvatska
trgovina cveticIzbera svežih cvetic za plese, svatbe
pogrebe, itd.Zastop. za Whiting, Ind. in okolice:
S. Grabovac in Jereck, 401 121st St.
Tel.: Whiting 323 R.**“ČAS”, ..**Jedina slovenska leposlovna
revija v Ameriki. Čas prinaša
lepe povesti, koristne gospodar-
ske in gospodinjke nasvete,
znanstvene zanimivosti, podu-
fne, narodu potrebne razprave
in mične slovenske pesmi.Izhaja mesečno in stane samo
\$3.00 na leto, pol leta \$1.50.
Pošiljatve naslovite:**“ČAS”**1142 Dallas Rd., N. E.
Cleveland, Ohio.Dobro zavarovanje se
vedno izplača

DOBITE GA PRI

F. M. OPEKA

Zemljišča in zavarovalnina

NORTH CHICAGO, ILL.

Phone 2925

Vse spadajoče k zavarovanju

**Zaloga Čevljev
in Popravljalnica**NAJBOLJŠA KAKOVOST
NIZKE CENE**LOUIS ROSE**1732 Sheridan Rd.
NORTH CHICAGO, ILL.

Največja slovanska tiskarna v Ameriki

JE

NARODNA TISKARNA

2142-2150 Blue Island Avenue

CHICAGO, ILL.

MI tiskamo v Slovenskem, Hrvaškem, Slovaškem, Češkem Polj-
skem, kakor tudi v Angleškem in Nemškem jeziku. Naša
posebnost so tiskovine za društvo in trgovce.

“PROLETAREC” se tiska v naši tiskarni.

Največja slovenska zlatarska trgovina

FRANK ČERNE

6033 St. Clair Ave.,

Cleveland, Ohio

Ure, verižice, prstane, broške, zaprstnice, medaljonške, itd.
Popravljamo ure po nizki ceni.Podružnica Columbia Gramofonov in gramofonskih plošč
slovenskih in drugih. Se prodaja na mesečna odplačila.

Pišite po cenik, kateri se Vam pošlje brezplačno.

Najboljše blago.

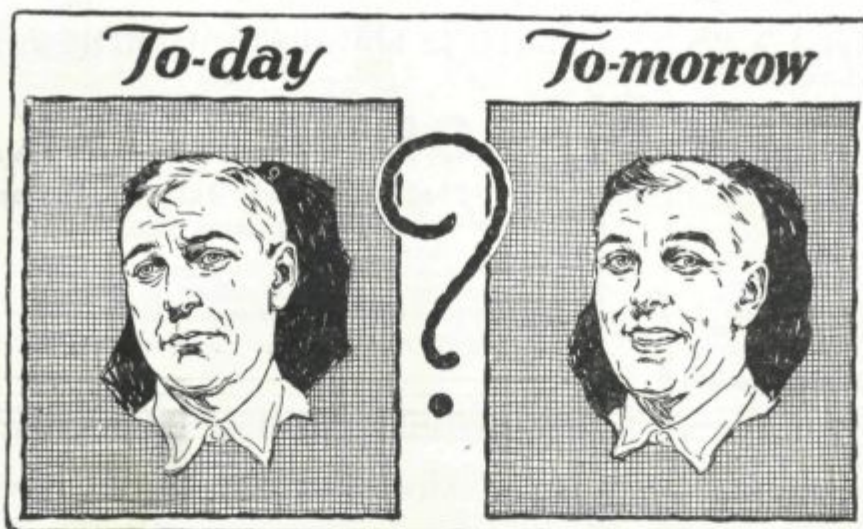
Najnižje cene.

**ČLOVEKA SE SPOZNA
PO DRUŽBI S KATERO OBCUJE**Zadruga čvrsto spojena s KASPAR
AMERICAN STATE BANKO sestoji iz
tiscčev varčnih in zadovoljnih vlagat-
eljev;mnogo stotin malih in velikih trgovcev,
dobro znanih tovarnarjev in profesijo-
nalcev,ter velike večine tistih ki delajo za
druge.**Kaspar American State Bank**je ponosna na družbo v kateri se nahaja, in
ponosna je na tiste ki se jo poslužujejo.1900 Blue Island Avenue, vogal 19. ceste,
CHICAGO, ILLINOIS

Imovina

\$20,000,000.00

Pot v našo družbo je tudi vam odprta.

Tako spremembo naredi Trinerjevo grenko vino v stotinah slučajev vsak dan.

DANES ste slabo razpoloženi, ker vstali ste z glavobolom, zabasanostjo in slabim apetitom. Ko ste sinoči legli k počitku, ste bili vzružani in niste mogli zaspati. Posledica je, da ste nervozni, brez energije in splošna utrujenost vas spremlja celi dan.

TODA vzemite nekoliko Trinerjevega grenkega vina, o katerem vam je pravil vaš prijatelj da njemu pomaga v podobnih slučajih. Morda ne verjamete, toda poskusite ga vse eno.

JUTRI boste kakor prerojen, veselo razpoloženi in z dobrim apetitom, počutili se boste dobro celi dan in delo z veseljem opravljali.

Trinerjevo grenko vino ni sicer zdravilo "da vse ozdravi", ampak kadar je vaše telo polno strupenih snovi vsled zabasanosti, ko je vaša vitalnost na tako nizki stopnji, da vpliva slabo na vaš želodec in splošno zdravje, tedaj vam prinese Trinerjevo grenko vino najboljše uspehe.

Poskusite tudi **Trinerjev Liniment** za revmatizem, hrbtobol, neuralgijo, zvičenje, oteklino in utrujene živce, da vam hitro odpomoč. **Trinerjev Cough Sedative** je izborno zdravilo za prehlad. Ta zdravila dobite v vseh boljših lekarnah in pri trgovcih z zdravili. Če jih slučajno ne bi mogli dobiti v vaši okolici, tedaj pišite naravnost na

Joseph Triner Co., 1333-45 S. Ashland Ave., Chicago, Ill.